

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1938.

Andra kammaren.

Nr 25.

Fredagen den 1 april.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 26 nästlidna mars.

§ 2.

Föredrogs var efter annan Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 263, med förslag till civilt avlöningsreglemente m. m.; samt

till behandling av lagutskott propositionen, nr 265, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1912 (nr 206) om arbetarskydd, m. m.

§ 3.

Vidare föredrogs och remitterades till statsutskottet den på bordet liggande motionen nr 432 av herr *Larsson* i Östersund.

§ 4.

Härefter föredrogs den av herr *Anderson* i Norrköping *m. fl.* vid föregående sammanträde väckta och då bordlagda motionen, nr 433, om tillsättande av ett enskilt utskott för behandling av vissa frågor om interpellationsinstitutets omändring m. m.

Kammaren biföll motionärernas hemställan om tillsättande av ett enskilt utskott och beslöt överlämna motionen till sagda utskott.

§ 5.

Härpå föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 85 och 86.

§ 6.

Föredrogs statsutskottets memorial, nr 87, i anledning av remiss från andra kammaren av en motion.

Kammaren biföll utskottets hemställan samt beslöt hänvisa motionen till behandling av lagutskott.

§ 7.

Slutligen föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 88 och 89, bankoutskottets utlåtanden nr 24—28, andra lagutskottets utlåtanden nr 29—35 samt andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 4.

§ 8.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att onsdagen den 6 i denna månad företaga val av ledamöter och suppleanter i det enskilda utskott, som kammaren förut denna dag under § 4 här ovan beslutat tillsätta.

§ 9.

Ordet erhöles nu på begäran av herr **Arnemark**, som yttrade: Herr talman! Med hänsyn till frågans storlek tillåter jag mig hemställa, att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 263, med förslag till civilt avlöningsreglemente m. m., må utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter tjugu dagar från propositionens avlämnande.

Denna hemställan bifölls.

§ 10.

Till bordläggning anmäldes:

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion om utredning och förslag angående yngre sjukhusläkares avlönings-, arbets- och bostadsförhållanden; samt

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 3, i anledning av väckt motion angående viss ändring av nu tillämpade direktiv för fördelning av »idrottens tipsmedel» m. m.;

nr 4, i anledning av väckt motion angående vissa ändringar i gällande vapenkungörelse; och

nr 5, i anledning av väckt motion angående utredning om den fortfarande befintligheten av viss donation av riksrådet Johan Skytte.

§ 11.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 151, i anledning av väckt motion om införande av obligatoriska fullmäktigeinstitutioner i samtliga borgerliga kommuner;

från statsutskottet:

nr 3, angående vissa av Kungl. Maj:t gjorda framställningar i avseende å utgifterna för budgetåret 1938/39 under riksstatsens tredje huvudtitel, innefattande anslagen till utrikesdepartementet;

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av det under sjunde huvudtiteln uppförda anslaget till allmänna civilförvaltningens lönenämnd; och

nr 148, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning till skatte av kronan tillhöriga lägenheten Hospitals- eller Klosterkvarnen nr 1, numera betecknad stadsägan nr 70, i Söderköpings stad;

från bankoutskottet:

nr 152, i anledning av framställningar angående ersättning till vissa personer i anledning av sjukdom, ådragen under militärtjänstgöring, m. m.; samt

från andra lagutskottet:

nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 15 § epidemilagen den 19 juni 1919 (nr 443).

§ 12.

Justerades protokollsutdrag.

§ 13.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herrar *Karlsson* i Munkedal och *Persson* i Vinberg, nr 434, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 207, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 juni 1931 (nr 233) om behandling av alkoholister (alkoholistlag); samt

herr *Hellberg*, nr 435, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 207.

Dessa motioner bordlades.

§ 14.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Björling</i>	under 2 dagar fr. o. m. den 3 april,
› <i>Falk</i>	› 2 › › › 2 › och
› <i>Persson</i> i Norrby	› den 2 april.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.14 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Lördagen den 2 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr **talmannen** öppnade sammanträdet med följande ord: Mina damer och herrar! Vi ha mottagit underrättelse om att ledamoten av denna kammare Olof Andersson i Höör avlidit. Andersson bevistade i år sin tjugonde riksdag, var ledamot av statsutskottet och deltog i dess arbete till för kort tid sedan, då han drabbades av sjukdom. I sin hembygd tog han verksam del i det kommunala arbetet. Hans sunda förstånd och praktiska läggning gjorde honom särskilt skickad för de uppgifter som han på dessa områden ägnade sig åt. Andersson i Höör var en ärlig och trofast representant för arbetarklassen. För oss, som i vår dagliga gärning stodo honom nära, känns hans bortgång som en svår förlust.

Vi lysa frid över hans minne.

Detta yttrande åhördes av kammarens ledamöter stående.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Härmed intygas att riksdagsmannen Edvin Leffler på grund av sjukdom är förhindrad deltaga i riksdagsarbetet från den 1 april tillsvidare.

Stockholm den 1 april 1938.

G. Thorsén,
leg. läk.

§ 3.

Ordet lämnades på begäran till

*Svar å
interpellation.*

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**, som anförde: Med andra kammarens tillstånd har herr Andersson i Vigelsbo till mig riktat följande frågor angående de arrendeegnahem, som i Kärrbo och Irsta socknar i Västmanlands län genom statens jordnämnds försorg upprättats på från Kusta gård avsöndrad mark.

1) Är det med verkligheten överensstämmande, att till innehavare av statens arrendeegnahem å Kärrbo och Irsta upplåtits bostäder i sådant skick, att de icke nöjaktigt kunna uppvärmas?

2) Äro med hänsyn till förhållandena de arrendeavgifter, som utgå för ifrågavarande arrendeegnahem — enligt uppgift 60 kronor per hektar — att betrakta som skäligen samt motsvarande det sociala syftet med upplåtelse av arrendeegnahem?

3) Vore det icke för undanröjande av tvistigheter lämpligt, att arrendeegnahemmens upplåtande föreginges av tillträdessyn?

Statens jordnämnd har på min anmodan lämnat vissa upplysningar om de förhållanden, som berörts i interpellationen. Vad beträffar byggnadsfrågan vid arrendeegnahemmen har jordnämnden härvid anfört i huvudsak följande.

Svar å interpellation. (Forts.)

Verksamheten med anläggandet av arrendeegnahem tillkom enligt beslut vid 1934 års riksdag i syfte att möjliggöra för dugliga obemedlade eller mindre bemedlade personer från den arbetande jordbruksbefolkningens led att, utan nämnvärda egna penninginsatser, å nyanlagda bärkraftiga jordbruk få försörjning för sig och familjen. Å de jordbruk, som upplåtas till arrendeegnahem, skulle genom statens jordnämnds försorg uppföras erforderliga byggnader samt utföras vissa andra arbeten. I de riktlinjer för verksamheten, som uppdrogos i propositionen till riksdagen, framhöll departementschefen, att kostnaderna för byggnads- och andra iordningställningsarbeten borde hållas nere och angavs, att dessa per gård om 16—24 tunnland borde begränsas till ungefär 9,000 kronor — ett belopp som dock jordbruksutskottet fann väl lågt. Det uttalades i propositionen att den allra största sparsamhet borde iakttagas, så att endast sådana byggnader komme till utförande, som vore oundgängligen nödvändiga för jordbruket. Vidare uttalades av riksdagen att byggnadsarbetena borde utföras av lantbyggmästare.

I anslutning till dessa direktiv uppsatte jordnämnden vid verksamhetens början som mål att för så billig kostnad som möjligt få till stånd tillräckligt stora bostadshus och uthus av nöjaktig men enkel beskaffenhet. Särskild vikt lades vid anordningar, som kunde tjäna produktionen — såsom cementering, gödselstad, urinbrunnar o. d. — och själva ladugården tilltogs rätt rymlig med plats för ett par hästar, 8—10 kor och smådjur. Beträffande byggnadernas allmänna planläggning och beskaffenhet har jordnämnden emellertid efter hand och sedan det visat sig, att kraven på standarden äro mycket höga beträffande dessa av staten uppförda hus, med byggnadsakkunnigt biträde om arbetat ritningar, beskrivningar och planer, så att de senast uppförda byggnaderna äro av väsentligt högre klass än de först anlagda. Vidare har jordnämnden allt efter som erfarenhet vunnits sökt att alltmera effektivt övervaka byggnadsarbetets utförande. Till en början sköttes arbetet med byggnadernas planläggning liksom byggnadskontrollen enbart av nämndens verkställande tjänsteman, men redan innan första året var till ända, utsåg nämnden lokala kontrollanter av lantbyggmästartyp å de olika byggnadsplatserna. Det visade sig dock rätt snart, att än mera fackmässig och strängare byggnadskontroll var erforderlig, och på grund härav har nämnden med Kungl. Maj:ts tillstånd från och med ingången av 1936 haft anställd särskild byggnadskonsulent, som har till åliggande bland annat att noga följa samtliga byggnadsarbeten samt avsyna och efterbesiktiga byggnaderna. Åt byggnadskontrollanten har även uppdragits att noga tillse, att påsynade brister av vederbörande entreprenörer snarast avhjälpas samt att framlägga förslag till de ytterligare åtgärder, som erfordras för att tillgodose rimliga krav i avseende å redan uppförda byggnaders standard och värmeisolering. Givetvis hava alla de nu nämnda åtgärderna medfört fördyring av jordnämndens byggnadsverksamhet, vartill även bidragit den allmänna prisstegringen å byggnadsmarknaden. Nämnden förutsätter emellertid, att dess strävan att på antytt sätt få byggnaderna även å de tidigast utlagda arrendeegnahemmen i förbättrat skick kan få fullföljas, även om detta leder till kostnadsökning och ett frångående i viss mån av de av statsmakterna först uppdragna direktiven om byggnadsbeständets standard. Genom de nu av nämnden beslutade åtgärderna torde byggnaderna å arrendeegnahemmen komma upp i en standard, som ligger något över den som i allmänhet är rådande beträffande nybyggnader å jordbruk av motsvarande storlek ute i bygderna. Givetvis söker jordnämnden att, jämsides med denna synpunkt, även tillse, att kostnaderna, så långt möjligt är, hållas nere vid rimlig höjd.

Svar å interpellation. (Forts.)

Vad särskilt angår byggnaderna å arrendeegnahemmen vid Kusta tillhöra dessa den grupp, som tillkom under den första tiden. Vidare må nämnas, att vid den syn, som i anledning av det s. k. garantiärets utgång hösten 1937 av nämndens byggnadskonsulent förrättades, vissa brister påsynades att avhjälpas av entreprenören. Med hänsyn till olämpligheten av att verkställa dessa reparationer under den kalla årstiden, hava arbetena — i samförstånd med arrendatorerna — avsetts att utföras under instundande vår och sommar. Sedan det kommit till nämndens kännedom, att innehavarna klagat över kyla i bostadshusen, har nämnden vidare *dels* beslutat att låta förse nedre delen av väggarna i samtliga bostadshus å Kusta med ett lag porösa träfiberplattor under nu befintlig masonitbeklädnad, ävensom att på visst sätt låta isolera ytterväggarna i vissa källarutrymmen, *dels* föranstaltat om sakkunnig undersökning rörande värmeledningsanläggningarna i berörda bostadshus, *dels* uppdragit åt nämndens verkställande direktör att i samråd med byggnadskonsulenten upprätta förslag till sådana ytterligare förbättringar å bostadshusen, som ur bostadshygienisk synpunkt kunna anses påkallade. Än ytterligare har nämnden, sedan dess samtliga tre ledamöter tillsammans med byggnadskonsulenten besökt arrendeegnahemmen vid Kusta och där närmare studerat förhållandena och sedan nyssberörda förslag inkommit, beslutat att utföra ytterligare förbättrings- och värmeisoleringsarbeten å ifrågavarande byggnader.

Jordnämnden har beträffande resultatet av undersökningen av värmeledningsanläggningarna i bostadshusen vid Kusta hänvisat till en besiktning med proveldning, som på nämndens uppdrag verkställdes den 16—18 december 1937 av aktiebolaget Thermiaverken genom en hos bolaget anställd ingenjör. Den värmeanläggning, där proveldning ägde rum, kontrollerades även av en tillkallad opartisk sakkunnig, ingenjör R. Kullgren, Västerås, och jordnämndens konsulent, agronom Scheutz.

Proveldningen, som utfördes vid en yttertemperatur av — 1 grad, utvisade, att man kunde hålla lägenheten varm i över 7 timmar och därvid erhålla en sluttemperatur i köket av 15 grader. Vid kökseldning hölls värmen i över 8 timmar med en sluttemperatur av 22 grader.

Ingenjör Kullgren har i sin redogörelse över besiktningen som slutomdöme uttalat, att mot värmesystemets funktion framkomna anmärkningar torde vara föranledda av de brister, som vid besöket kunde påvisas å byggnaden, som till exempel det direkt under ytterpanelen förefintliga luftrummet, vilket, då det står i direkt förbindelse med ytterluften, verkar avkylande å hela byggnaden.

Aktiebolaget Thermiaverken har i skrivelse till statens jordnämnd som resultat av undersökningen framhållit, att anmärkningarna visat sig ha sin grund i dels felaktigheter vid byggnadernas uppförande och dels oriktig skötsel av värmeanläggningarna. Bolaget förklarade sig villigt att kostnadsfritt vidtaga vissa smärre ändringar för att öka effektiviteten hos värmeanläggningarna.

Som jag förut framhållit har jordnämnden vidtagit åtgärder för att avhjälpa bristerna å byggnaderna.

Vad härefter angår frågan om arrendeavgifterna har jordnämnden framhållit, att dessa fastställas till det belopp, vartill jordnämnden anser ifrågavarande jordbruksfastigheter, med hänsyn till jordmån och alla andra på frågan inverkanse faktorer, skäligen böra utarrenderas till brukare av den grupp, varom här är fråga. Givetvis är det mången gång en rätt svår omdömesfråga att skäligen värdesätta jord och jordbruk, och naturligtvis kunna olika meningar råda om ifrågavarande uppskattningar. Arrendeavgifterna bestämmas på förslag av verkställande tjänstemannen och prövas av nämnden, varefter upp-

Svar å interpellation. (Forts.)

görelse genom arrendekontrakt träffas med arrendatorerna. Detta sker vid personlig konferens å platsen mellan verkställande tjänstemannen eller nämndens jordbrukskonsulent och en var blivande arrendator. Nu mera erhåller varje sökande till arrendeegnahem på förhand och innan hans ansökan prövas uppgift om ungefärliga arrendevärdet, på det att de sökande skola få tillfälle att noga tänka sig för, innan de ingå arrendeavtal. I regel bestämmes i arrendeavtalet visst sänkt arrendebelopp under det första året, i syfte att underlätta starten för arrendatorerna. Sedan arrendeavtalet sålunda är ingånget, måste jordnämnden såsom organ för staten-jordägaren givetvis hålla på att vad som överenskommits icke ryggas samt att stadgade avgifter ordentligt erläggas. Rent principiellt lærer det vara jordnämndens skyldighet att härutinnan noga bevaka statens rätt. Emellertid har Kungl. Maj:t, på förslag av nämnden och efter inhämtat medgivande av riksdagen, bemyndigat nämnden att, där skäl därtill äro, medgiva eftergifter rörande arrendebeloppets erläggande. I enlighet med detta bemyndigande har nämnden i en del fall medgivit sökt anstånd med erläggande av arrendeavgift eller del därav, varjämte nämnden i några fall, då ömmande eller andra giltiga skäl förelegat, medgivit nedsättning i arrendebelopp eller lämnat annat särskilt bistånd åt en i trångmål varande arrendator.

Vad angår arrendeavgifterna vid Kusta är jordnämnden alltjämt av den uppfattningen, att de i och för sig äro väl avvägda. Samtliga arrendatorer kunde också under det första arrendeåret vederbörligen betala de dem då påförda avgifterna. Emellertid torde 1937 i så måtto varit ett ogynnsamt år för flertalet av dessa arrendatorer, att de då, på grund av torka å försommaren m. m, erhöilo mycket klen skörd. Svårigheterna ha för de olika arrendatorerna varit mer eller mindre kännbara, men samtliga ha dock varit nödsakade att vinter och vår inköpa foder till sina i regel ganska stora djuruppsättningar. Därjämte ha för någon arrendator tillkommit andra olägenheter, bland annat sjukdom i familjen. Sedan jordnämndens ledamöter den 15 februari 1938 besökt arrendegårdarna och personligen tagit del av därstädes rådande förhållanden har nämnden beslutat att med hänsyn till den klena skörd, arrendatorerna erhållit 1937, lämna dem — för bestridande av kostnaderna för anskaffande under vintern 1937/1938 och denna vår av erforderligt foder — lindring i arrendevillkoren för arrendeåret 1937/38 med vissa belopp. Vidare har nämnden förklarat sig benägen att lämna medgivande därtill, att det sålunda nedsatta arrendebeloppet får erläggas på något framskjuten tidpunkt. Med den arrendatorerna sålunda medgivna lindringen anser jordnämnden sig ha gått så långt, som det för nämnden överhuvud taget är möjligt utan att eftersätta statens intressen. Nämnden förutsätter även, att arrendatorerna skola i sin mån söka att göra rätt för sig och framdeles punktligt och förtroendefullt fylla sina förpliktelser enligt arrendeavtalet.

Vad slutligen angår frågan om tillträdes- och avträdessyner å arrendeegnahemmen har jordnämnden framhållit, att genom dess försorg och enligt fastställda planer och entreprenadkontrakt uppföras vissa byggnader och utföras andra bestämda iordningställningsarbeten (dikningar, brunnar, vägar, betesanläggningar m. m.) å arrendeegnahemmen. Byggnaderna avsynas av nämndens byggnadskonsulent, därvid vederbörande arrendator äger och bör vara närvarande. Med hänsyn härtill och då jordnämnden dessutom genom nedsättningar första tiden i arrendeavgifter söker kompensera arrendatorn för eventuellt förefintliga brister i avseende å jordens hävd, har nämnden — som förutsett ett förtroendefullt samarbete mellan sig och arrendatorerna — ansett sig kunna, för att förenkla arbetet och undvika de kostnader för båda parter, som en laga tillträdessyn medför, ersätta tillträdessyner med en förklaring om

Svar å interpellation. (Forts.)

fastighetens skick, vilken vitsordas av de båda kontrahenterna. Detta avser icke att förtaga någon arrendator rätten att, om han så önskar, påkalla laga syner enligt arrendelagens bestämmelser; och i fortsättningen ämnar jordnämnden låta vid tillträdet för en var arrendator påpeka hans rättigheter härutinnan.

Av den genom jordnämnden verkställda undersökningen framgår, att påtagliga brister i byggnadernas konstruktion förefinnas, även om vissa uppgifter därom varit överdrivna, ej minst den i interpellationen omnämnda tidningsuppgiften. Jag utgår ifrån att berörda brister och eventuella felaktigheter i värmeledningssystemet kunna avhjälpas utan alltför stora kostnader.

Med beaktande att byggnadskostnaderna hållas inom för respektive jordbruk rimliga gränser, synes det angeläget, att konstruktionen svarar mot oeftergivliga krav. Vad beträffar arrendeavgifternas skälighet i här berörda fall saknar jag den kännedom om berörda fastigheter, som erfordras för att därom kunna uttala en bestämd uppfattning. Min principiella uppfattning är den, att arrendebeloppen ej böra tilltagas högre än att brukaren vid väl planlagd skötsel skall för arbetet kunna utvinna ett efter förhållandena i övrigt tillfredsställande ekonomiskt resultat vid erhållande av medelskörd. Därest arrendeavgifterna med hänsyn till jordbrukets godhetsgrad och förhållandena i orten avvägas lämpligt, böra eftergifter härutinnan höra mera till undantagen.

Jag förutsätter att statens jordnämnd med beaktande av det sociala syftet i denna upplåtelseform handlar enligt nämnda principer.

Rörande interpellantens fråga huruvida det ej vore lämpligt att tillträdet föreginges av tillträdessyn vill jag som min mening uttala, att det, för att i största möjliga utsträckning undvika missförstånd, torde vara lämpligt att ordentliga protokoll före tillträdet upprättas, där arrendatorn får sina synpunkter framförda, men att dessa förrättningar ej göras mera kostsamma än som oundgängligen erfordras. Enär statens jordnämnd härvid icke företräder något extremt ekonomiskt intresse, torde syneförrättningarna icke behöva kopieras efter förrättningar, som förekomma mellan enskilda kontrahenter.

Om alltså vissa bristfälligheter kunna påvisas inom denna verksamhet, torde samtidigt beaktas, att jordnämnden många gånger ställts inför svåra problem. En hög byggnadsstandard medför, om ekonomiska principer skola beaktas, att brukarna få bära ett högre arrende och vid eventuellt friköp av fastigheten ikläda sig större ekonomiska förpliktelser, vilket i viss mån strider mot det sociala syftet att av jordbruket erhålla största möjliga inkomst till familjens uppehälle och ekonomiska förkovran.

Huruvida verksamheten framdeles skall kunna fortsätta för vinnande av därmed avsedda syften torde bland annat bliva beroende av byggnadskostnaderna, som i hög grad påverka dessa jordbruks bärighet.

Härpå yttrade:

Herr **Andersson** i Vigelsbo: Herr talman! Jag vill först och främst till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet framföra ett tack för det utförliga svar, jag erhållit på de frågor, jag framställde. Jag anser mig också i stort sett kunna instämma i de uttalanden, som av herr statsrådet gjorts i interpellationssvarets sista del. Jag tror emellertid icke, att jag gör mig skyldig till alltför stora misstag, då jag anser mig ha anledning bedöma förhållandena så, att den statliga jordförmedlingen och därmed sammanhängande förhållanden icke utvecklats på det sätt, som av statsmakterna ursprungligen avsetts, vilket även kommit till uttryck i herr statsrådets svar.

Då det gäller interpellationens första fråga, den som angår byggnadernas

Svar å interpellation. (Forts.)

beskaffenhet, framhållas i svaret jordnämndens strävan att söka på billigast möjliga sätt tillförsäkra arrendehemmet de hus, som äro för dess drift oundgängligen nödvändiga. Jag förstår mycket väl tankegången härutinnan; det torde nämligen vara allmänt känt att byggnadskostnaderna på ett eget hem bli synnerligen stora. Räntor och amorteringar av byggnadskostnaderna bliva alltid ganska kännbara, fortlöpande utgifter för arrendeegnehemmets innehavare. Kunna dessa byggnadskostnader således nedbringas, kommer detta givetvis också att fördelaktigt inverka på vederbörande arrendetagares årliga ränte- och amorteringsutgifter.

Då man bedömer dessa förhållanden mot bakgrunden av byggnadsbeståndet å de statliga arrendeegnahem, som här avses, så vill jag först erkänna, att då det gäller byggnadernas storlek och planläggning intet torde vara att erira, vare sig det gäller mangårdsbyggnad eller ekonomihus. Vad man däremot synes ha anledning att klandra, är det sätt varpå dessa byggnader uppförts. Jag har personligen vid två skilda tillfällen besökt bl. a. Torpängens arrendeegnahem och därvid funnit, att åtminstone på denna plats mangårdsbyggnaden är synnerligen bristfällig. Då interpellationen framställdes, påstods från vissa håll att missförhållandena betänkligt överdrivits i densamma. Detta gav mig anledning att vid ett förnyat besök på platsen ytterligare undersöka förhållandena. Jag måste efter detta besök fastslå att interpellationens uppgifter ingalunda voro överdrivna evad det gällde bostadshusets tillstånd. Bostadshuset har väl antagligen varit uppfört av mindre väl torkat virke. Panelvirket i köket hade nämligen torkat samman så pass kraftigt att, trots panelen var uppsatt av virke 1 × 4, kunde man likväl räna upp en vanlig bordskniv mellan panelens bräder. Då virket var spåntat, men likväl hade torkat samman så mycket att spånten krupit ur, förstår man, att virket icke varit nöjaktigt torrt vid uppsättandet.

Vid de proveldningar, som verkstälts, ha synnerligen tillfredsställande resultat uppnåtts. Härvid kan emellertid anmärkas att yttertemperaturen vid tillfället icke var ens tillnärmelsevis så låg, som densamma i regel är vintertiden på dessa trakter. För mig synes det emellertid egendomligt, hur man i denna bostad vintertid skall kunna hålla en temperatur, som skall under alla förhållanden kunna betecknas som nöjaktig. Jag har härmed icke velat bestrida proveldningsintygets riktighet, utan endast velat uttala den personliga uppfattning, jag erhöll vid det flyktiga besök jag avlade på platsen. Fyllningen i panel och trossbottnar var till ytterlighet bristfällig; detsamma var också förhållandet med tätningen kring fönsterposter och dörrkarmar. Man fick i stort sett den uppfattningen att bostaden var i hög grad bristfällig för vintervistelse.

Nu meddelas emellertid att entreprenören ådömts rätt betydande förbättringsarbeten, men att dessa vintertid icke kunnat utföras. Det är sålunda att förvänta, att då dessa arbeten verkstälts, de påtalade missförhållandena härigenom effektivt avhjälpas. Ur kostnadssynpunkt torde emellertid kunna fastslås att arrendeegnehemmets byggnadskostnader icke behövt bliva större än vad fallet blev, även om arbetet gjorts ordentligt från början. Dessutom kan också med skäl ifrågasättas, huruvida en bostad, vars byggande en gång förfuskats, någonsin skall kunna, med i utsikt ställda förbättringsarbeten, bli fullt tillfredsställande.

Kontrollen vid byggnadernas uppförande synes ha varit till ytterlighet bristfällig. Enligt interpellationssvaret synes man också ha varit medveten om detta, varför avsevärda förändringar härvidlag gång efter annan vidtagits. Förbättring har också skett, vilket jag varit i tillfälle att konstatera vid besök å platser, där byggnader för samma ändamål numera uppföras. Det är så-

Svar å interpellation. (Forts.)

lunda att hoppas att de byggnader, som uppförts innan detta mera noggranna kontrollsystem kom till stånd, bli föremål för en grundlig och genomgående eftersyn samt att kostnaderna härför icke läggas på arrendestället. Då detta önskemål även blivit ställt i utsikt, synes på denna punkt intet övrigt vara att erinra.

Vad beträffar arrendepriiset, hyser jordnämnden den uppfattningen, att detta är väl avvägt. I den mån jorden varit väl hävdad, torde priset ha varit det i orten vanligtvis gällande. Men den jord, som här avses, torde icke med nutida anspråk kunna anses väl hävdad. En hel del av den jord, som tilldelats dessa arrendeegnahem, har tidigare utgjort mångårig betesvall, varför dess återställande i brukningsbart skick torde kunna få betraktas som god nyodling. Visserligen har denna jord vid en förnyad brukning möjlighet att lämna sin innehavare goda skördar, men det är i ett fall sådant som detta fråga om, huruvida innehavaren disponerar de medel, som äro erforderliga under den tid han behöver för jordens iståndsättande.

Dessutom får också hänsyn tagas därtill, att då man sönderstyckar en stor egendom med tidigare ordnad växtföljd, olägenheter uppstå för arrendatorn under de första åren. Så blev också fallet vid en del här omnämnda arrendeegnahem. Det kunde givetvis icke undvikas att en arrendator fick kanske ett område, som kanske var i sin helhet besått med höstsäd, en annan fick kanske enbart träda, en tredje vall, en fjärde vårland o. s. v. Detta inträffade givetvis icke som regel, men det förekom. Här borde givetvis en ekonomisk reglering i ett eller annat avseende ha kunnat verkställas.

Jag noterar med tillfredsställelse de lindringar i arrendeavgifterna, som av jordnämnden medgivits vid dess besök på platsen den 15 februari i år. Därmed hoppas jag att vederbörande arrendatorer skola erhålla det ekonomiska andrum de behöva för att tillförsäkra sig den likviditet, som är nödvändig för att de skola kunna för framtiden punktligt och oklanderligt infria sina förbindelser.

Tillträdessyn har icke verkställts, utan har jordnämnden i stället, för att förenkla arbetet och undvika de kostnader för båda parter, som en laga tillträdessyn medför, ersatt tillträdessynen med en förklaring om fastighetens skick, vilken vitsordas av de båda kontrahenterna. Huruvida en sådan form för reglering av parternas rättsliga mellanhavande av jordnämnden bör bliva gällande praxis, synes ur flera synpunkter kunna allvarligt övervägas. Herr statsrådet har i interpellationssvaret anvisat möjligheter att ordna saken på annat sätt än som skett, och ber jag att få till alla delar instämma däri. De intyg, som i förevarande fall av jordnämnden avfordrats vederbörande arrendetagare, där han med sin namnunderskrift intygat, att allt befann sig i fullgott skick vid mottagandet, synas mig vara synnerligen diskutabla, vilket också i praktiken bevisats. Intygen ha knappast hunnit underskrivas förrän mycket allvarliga anmärkningar framställts. Man frågar sig då: Varför har arrendatorn underskrivit intyget, då han ju ej gärna kunnat vara övertygad om husens och jordens fullgoda skick vid underskrivandet? Därtill kunna säkerligen lämnas flera förklaringar. Förfaringssättet synes mig emellertid knappast vara ägnat att ömsesidigt skänka den rättsliga trygghet, som under alla förhållanden bör besjåla en statlig jordförmedling.

Man kan som förklaring till dessa underskrifter bl. a. icke blunda för att frågan kan ha sin mycket djupt psykologiska bakgrund, vilket jag härmed ber att med några ord få belysa. När jordnämndens arrendator övertager en fastighet, gör han det väl som regel med tanke på att en gång i framtiden kunna förvärva densamma som sin egen. Innan en arrendespekulant sålunda anmäler sig till jordnämnden, är han redan på förhand inställd på utsikten

Svar å interpellation. (Forts.)

att på detta sätt kunna förvärva ett eget hem. Detta är en föresats, som vederbörande inställt sig på redan innan arrendegivaren uppsökes. När han sålunda finner sig för att förvärva arrendegården, är han fullt medveten om, med rätta eller ej, att en hel del personer äro spekulanter på samma gård. Han har på förhand inställt sig på förvärvandet, och detta har i hans medvetande utvecklats till huvudsak. När sedan jordnämnden som arrendegivare avkräver vederbörande en personligt undertecknad handling, där han godkänner fastighet och hus såsom varande i fullgott skick, blir detta en bisak, och så undertecknar han kanske papperet, även om han vid tillfället icke är fullt övertygad om förhållandet. Det kunde ju tänkas att någon annan kom och tillmötesgick arrendegivarens fordran i detta fall och på så sätt förvärvade sig den fastighet, som han redan på förhand räknat med som sin egen. Under trycket av sådana, mången gång omotiverade farhågor, har kanske mången arrendator underskrivit intyg om en fastighets goda skick, vilket han vid mera moget och kallt övervägande icke skulle ha gjort.

Jag vill icke påstå att så har skett, men skäl förefinnas att misstänka att så kan ske. Även om endast skäl till misstanke förefinnes, så måste alla sådana skäl bortelimineras åtminstone, och framför allt, i sådana fall där staten står som arrendegivare. Arrendatorn äger visserligen av senast anförda skäl intet juridiskt skydd och kan för hävdandet av sin rätt icke på anförda grunder söka eller erhålla rättelse. Det borde emellertid vara något för varje statlig institution främmande att i eget intresse utnyttja enskilda arrendespekulanter bristande omdöme. Jag är för min personliga del, med den kännedom jag äger om ledamöterna i statens jordnämnd, ingalunda av den uppfattningen, att man medvetet utnyttjat sådana förhållanden i sin verksamhet. Men omständigheter kunna inträffa, där man omedvetet medverkar till skapandet av förhållanden, som utifrån betraktade kunna bli föremål för synnerligen skiftande omdömen. Hade emellertid jordnämnden vid tillträdet verkställt tillträdessyn, skulle alla sådana missförhållanden och alla misstankar eller anledningar därtill ha varit borteliminerade. Man måste således beteckna jordnämndens förfaringssätt att uraktlåta tillträdessynen som obetänksam samt till sina verkningar icke förtroendeingivande för statlig jordförmedling. Att påtalade intyg i vissa fall avfordrats arrendatorerna först sedan de redan inköpt redskap och djur till arrendehemmet utgör ingalunda någon förmildrande omständighet.

Vid ett slutligt och generellt bedömande av statlig jordförmedling kan allvarligt ifrågasättas, huruvida lämpligheten bjuder att för framtiden fortsätta på den inslagna vägen. Jord- och egnahemsförmedlingen har sedan lång tid handhåfts av hushållningssällskapen. Hushållningssällskapen fingo också under de första årtiondenas verksamhet på området synnerligen dystra erfarenheter av systemets praktiska tillämpning. Man måste emellertid numera konstatera, att man på det hållet lyckats tillförsäkra sig en mycket god erfarenhet, med vars hjälp under de senaste åren avsevärda förbättringar kunnat åstadkommas. Hushållningssällskapen hava härutinnan en avgjord och naturlig förmånsställning. Jordbruksförhållandena äro i vårt land av mycket skiftande natur. Det gäller sålunda att vid ordnandet av en framgångsrik jordförmedling noga aktgiva på varje orts särskilda förhållanden samt i varje fall handla därefter. Med hänsyn till detta måste ovillkorligen en statlig jordnämnd komma till korta vid sidan om den egnahemsförmedling som ordnas genom hushållningssällskapen.

Man kan dessutom ifrågasätta, huruvida det kan betraktas som ekonomiskt lämpligt, att staten nu lägger sig till med en egen jordförmedling. Man får nämligen utgå ifrån att staten under sådana förhållanden beträder samma »li-

Svar å interpellation. (Forts.)

dandets väg» som tidigare hushållningssällskapen, för att först någon gång långt bort i framtiden tillförsäkra sig en erfarenhet med vars lärdomar man kanske möjligen kan uppnå ett resultat. De erfarenheter, som äro till förmån i hushållningssällskapen, äro så pass dyrköpta, och hava de en gång uppnåtts, borde de också vara värda att utnyttjas. Man tycker kanske, att det vore opraktiskt om staten genom en egen jordförmedling sökte experimentera sig fram till erfarenheter, som redan vunnits av hushållningssällskapen. Under alla förhållanden, skulle jag dock, herr statsråd, vilja allvarligt förorda ett bättre samarbete mellan statens och hushållningssällskapens jordförmedling. Inom hushållningssällskapen finnes förutom erfarenheter och lokalkännedom även en hel del sunt bondförstånd, som säkerligen skulle ha sitt värde för rörelsen på de platser, där den vinner utbredning. För att rörelsen skall fylla sitt sociala syfte, tror jag, att det är nödvändigt, att den vinner större förankring i det allmänna förtroendet. Detta skall säkerligen också kunna åstadkommas genom ett bättre samarbete mellan lokala och statliga jordförmedlingsorgan.

Beträffande slutligen statens jordnämnd och dess ledamöter vill jag ha sagt, att jag tror på männen men inte på systemet. Det enda, som skulle kunna läggas dem till last, är, att de ej insett det hopplösa i den uppgift, som blivit dem anförtrodd att ordna och handhava.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Då jag är den som bär ansvaret för att arrendeegnahmetsverksamheten har startats, och då jag dessutom har att svara för de direktiv, som den nuvarande egna-hemsutredningen har fått, kan jag inte utan vidare låta det anförande, som här av den senaste talaren hållits, stå oemotsagt.

Den verksamhet det här gäller är, som alla känna till, en experimentverksamhet. Då man försöker överväga, hur den har slagit ut, finner man att det kommit mycket obetydliga klagomål från Skåne; jag har heller inte träffat på några större anmärkningar från Västergötland. Vissa klagomål ha gjorts ifrån Halland, men de allvarligaste ha ju kommit ifrån två platser: Kusta i Västmanland och Jälla utanför Uppsala. Man skulle härav kanske kunna draga den slutsatsen, att denna verksamhet passar bättre för vissa områden än för andra, och detta kan måhända vara en erfarenhet som man i fortsättningen får taga fasta på.

Det ligger i sakens natur att det vid en experimentverksamhet som denna har begåtts misstag. Att ett och annat kunde ha ordnats på bättre sätt skall ingen bestrida, och det tror jag inte heller att jordnämnden tänker göra. Men alla de, som hysa intresse för att denna verksamhet i en eller annan form skall kunna fortsätta att fylla sin uppgift, få taga sig litet till vara för att taga för god all den kritik som framställes. Ty det kan ju å ena sidan tänkas, att inte allt i denna kritik är sakligt berättigat, och å andra sidan får man väl räkna med att ingen människa tycker att hon fått det så bra att hon inte har något att anmärka på.

Vi måste först och främst ha klart för oss, att statens jordnämnd inte har till huvuduppgift att tillgodose statens ekonomiska intressen. Jordnämnden är tillsatt för att hjälpa arrendeegnahmestagarna — inte för att stjälpa dem. Å andra sidan är det emellertid självklart, att nämnden även måste anlägga ekonomiska synpunkter på frågan, den kan inte slösa hur som helst med statens pengar. Gjorde den det, skulle verksamheten helt naturligt komma att bli i högsta grad misskrediterad. Jag vill inte på något sätt förneka, att det härvidlag skett saker som inte borde ha skett eller som inte kunde ha gjorts bättre, men vi måste, om vi vilja vara ärliga, säga att jordnämnden har en

Svar å interpellation. (Forts.)

sammansättning som garanterar duglighet och ett fast uppsåt att väl vårda de sociala intressen den är satt att tillvarataga. Det har förefunnits svårigheter, sådana som alltid måste förekomma vid en experimentverksamhet, och det är klart att det kan finnas anledning till kritik, och den kritiken skall man inte stampa ned, det menar inte jag heller. Men man skall vara varsam, så att man inte lämnar en obefogad kritik alltför stort spelrum. Vi skola dock komma ihåg, att detta är ett försök att hjälpa fattiga men duktiga människor inom jordbruket att bli självständiga jordbrukare. Det gäller ju här folk som varit arbetare i den ena eller andra egenskapen, som inte ha några pengar, men om vilka det är omvitnat, att de äro dugliga och att det vore rätt att ge dem en språngbräda till en friare och självständigare ställning. Vi skola också komma ihåg att denna verksamhet på en punkt innebär ett oerhört framsteg i jämförelse med den privata jordstyckningsverksamheten.

Den föregående ärade talaren berörde emellertid hushållningssällskapens jordstyckningsverksamhet. Som alla veta har det icke existerat någon sådan. Hushållningssällskapen ha i stort sett varit låneförmedlare. Styckningen har verkställts av enskilda, och den styckningen har i de flesta fall, som vi alla känna till, helt naturligt tagit större hänsyn till säljarens möjlighet att draga ekonomisk fördel av styckningen än till frågan, huruvida de skapade jordbruksfastigheterna fått en lämplig omfattning och en ekonomisk struktur. Den verksamhet, varom här är fråga, har slagit in på en helt ny väg och i första hand tagit sikte på vilka arealer som böra tilldelas varje egendom för att det skall bli ett bärkraftigt jordbruk, men icke tagit hänsyn till hur man skall kunna till det yttersta utnyttja egendomen för att draga förtjänst därav. Detta är alltså en mycket nödvändig korrektion av en föregående jordstyckningsverksamhet, som icke kan anses ha varit lämplig.

Det ligger i sakens natur att den föregående ärade talaren har rätt däruti, att förhållandena äro olika i olika delar av landet och att det är svårt för en statens jordnämnd att behärska alla dessa skiljaktiga förhållanden samt att det av denna orsak kan uppstå svårigheter, då det gäller att rätt leda denna rörelse. Men jag bestrider att man kan påstå, att hushållningssällskapens handhavande av egnahemsverksamheten på alla punkter varit av den beskaffenhet, att den kan framhållas såsom någon förebild. Den föregående ärade talaren är ju rätt ny här ibland oss och har inte varit i tillfälle att här höra alla debatter, då det riktats en kritik emot den verksamhet på detta område, som ifrån hushållningssällskapens sida har utövats, som sannerligen varit av den natur, att det kanske inte är alldeles riktigt att framställa ifrågavarande verksamhet såsom något absolut förebildligt. Därför menar jag att man inte som den föregående ärade talaren skall säga att man härvidlag bör gå tillbaka till den gamla egnahemsverksamheten, sådan den utövades av hushållningssällskapen.

Som alla känna till arbetar nu en utredning, som kanske inom några månader kommer att framlägga sitt betänkande, och det är väl att vänta, att det i detta betänkande kommer att anvisas nya linjer för den verksamhet, varom vi tala i dag, linjer, som syfta till att lokalt representera denna verksamhet i landets olika delar. Jag ber kammarens ledamöter särskilt beakta, att det måste vara en mycket öppen fråga, huruvida denna nya verksamhet efter de nya linjerna skall inrangeras i hushållningssällskapen och sammanblandas med dess mycket omfattande verksamhet på andra områden. Den frågan tror jag att vi tills vidare skola hålla fullkomligt fri och öppen och ta ståndpunkt till först när vi här ha att möta ett mera genomarbetat förslag på detta område.

Jag kan inte underlåta att här säga, att vid sidan om den berättigade kri-

Svar å interpellation. (Forts.)

tik, som framkommer, och vid sidan om de mer eller mindre berättigade klagomål, som komma ifrån arrendeegnahmestagarna, så är det klart, att en stor del av kritiken är sådan, som underblåses ifrån kretsar, som hittills sysslat med privat jordstyckning. Det är heller inte alldeles osannolikt, att en och annan kraft i ett och annat hushållningssällskap känner sig illa berörd av att frågan om den samhälleliga jordstyckningsverksamhetens framtid nu ligger i stöpsleven, så illa berörd, att man kanske vill göra ett litet försök att bibehålla det gamla, även om det varit bristfälligt.

Som sagt, låt oss stå fördomsfria på den punkten och pröva detta stora och viktiga problem med öppna ögon, när vi en gång bli i tillfälle att presentera riksdagen ett fullständigt utarbetat förslag till denna frågas lösning.

Herr Holmbäck: Herr talman! Den 1 maj i fjol innehöll Upsala Nya Tidning en ledande artikel, i vilken det gjordes gällande, att den statliga regimen vid egnahemsbyggena var helt misslyckad. Man syftade särskilt på förhållandena ute i Jälla. Det sades i artikeln, att det hus, som byggs där, hade lagts så, att åt solsidan man inte har några fönster utan en fönsterlös gavel. Det påpekades, att värmeledningen i huset hade lagts vid skorstensmuren och inte under fönstren, och att foljden därav hade blivit att dessa voro frostbeklädda på innersidan på vintern. Vidare voro ekonomibyggnaderna inte dimensionerade efter jordbrukets storlek utan lika stora vid ett 20 tunnlands som vid ett 40 tunnlands jordbruk o. s. v. Det var en hel rad delvis mycket grava anmärkningar, som gjordes gällande emot arrendeegnahmerna vid Jälla.

Två dagar senare kom det en ny artikel. Då jag är Uppsalabo intresserade mig naturligtvis dessa förhållanden synnerligen. Jag for omedelbart ut till Jälla för att se, om jag själv kunde konstatera, huruvida uppgifterna tilläventyrs voro riktiga. I den mån som jag har möjlighet att bilda mig ett omdöme, måste jag säga, att de mycket hårda omdömena voro fullständigt riktiga. De uppgifter, som lämnades i artikeln, överensstämde inte annat jag kunde se med verkliga förhållandet. Särskilt minns jag från detta besök en av ekonomibyggnaderna, där murarna hade vittrat sönder och rappingen fallit ned i stora stycken efter mycket kort tid. Jag hade därför i fjol då uppe tanken att interpellera jordbruksministern om verksamheten vid arrendeegnahmerna, men jag gjorde det inte, ty jag är själv en varm anhängare av den tanke, som ligger bakom arrendeegnahmerna, och jag ansåg, att en interpellation skulle kunna skada denna tanke. Jag delgav emellertid jordbruksministern privat de artiklar, som förekommit i Upsala Nya Tidning, så att han skulle få kännedom om dem. Att nu saken dragits fram interpellationsvägen i år, tror jag för min del att detta var riktigt, ty då anmärkningar finnas även på andra orter, är saken alldeles för betydande för att inte den allmänna opinionen skall sysselsätta sig därmed.

En anmärkning, som jag tror man kan göra härvidlag, är att det har varit en sådan schablon i fråga om denna verksamhet. Det var mycket intressant att höra statsrådet och chefen för handelsdepartementet säga, att man hade inte haft några klagomål ifrån Skåne och ifrån södra Halland, under det att klagomål kommit från de mellansvenska länen. Det måste bero på, att man har lagt planer, som äro lämpliga för Skåne och Halland, till grund för verksamheten i de mellersta delarna av landet. Sådant bör givetvis inte förekomma.

Trots det glädjande svar, som jordbruksministern gav med löfte om bättre förhållanden, är det av vikt att den allmänna opinionen fortfarande skarpt har ögonen på denna sak och detta just ur den synpunkt, som herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angav, nämligen att det är ett så utomordentligt behjärtansvärt ändamål, som arrendeegnahmerna skola representera.

Svar å interpellation. (Forts.)

Herr Olovson: Herr talman! Jag behöver väl inte påpeka, att vad jag här kommer att säga icke riktar sig vare sig emot själva tanken på att upprätthålla verksamheten med arrendeegnahem eller mot regeringen. Jag behöver heller inte erinra om, att jag för min personliga del säkerligen är en bland dem, som håller allra mest på att denna verksamhet skall fortsätta och att den skall leda till så goda resultat som möjligt. Men just denna min inställning gör, att jag vid detta tillfälle icke kan tåga. Jag skulle enligt min mening vanvårda mitt riksdagsmandat, om jag icke begagnade detta tillfälle för att komplettera den redogörelse rörande förhållandena vid arrendeegnahemmen i Kusta, som jordnämnden har ställt till jordbruksministerns förfogande. Jag kan komplettera denna redogörelse så mycket bättre som jag icke tar den kritik som kan komma fram för god, utan bygger på egna erfarenheter. Jag vill här tillägga, att det icke heller kan vara så, att min kritik bottnar i något sådant som att jag skulle syssla med privat jordstyckning. Jag har aldrig låtit stycka någon jord här i landet.

Påskdagen 1936, när det arrendeegnahem, som mest har blivit omtalat, nämligen Torpängen i Kusta i Irsta socken, stod under byggnad, uppvaktades tre ledamöter av denna kammare, nämligen jag själv, Anton Eklund i Skultuna och Bertil Andersson i Surahammar, alltså alla tre på Västmanlandsbänken och nu här närvarande, av en byggnadssnickare, som arbetade med uppförandet av arrendeegnahemmet Torpängen vid Kusta. Han förklarade, att hans samvete icke medgav att han fortsatte med att »spika in fuskets». Han begärde, att vi skulle komma ut och se, hur det fuskades, och han offrade sin arbetsställning för den sakens skull. Vi åkte ut till det under uppförande varande arrendeegnahemmet Torpängen i Kusta påskdagen 1936 och gingo husesyn. Det var så nära färdigt att man höll på att spika golvet.

Vi började vår vandring i ladugården, kombinerad med stall. Det första vi observerade var att ytterdörrarna till ladugården utgjordes av 1-tums enkla bräder utan dörrkarmar. Dessa enkla 1-tumsdörrar voro hängda på murväggen i krokarna, som jag kunde dra ut med fingrarna, och där skulle 1-tumsbräder täta mot murväggen utan dörrkarm! Omedelbart intill denna dörr hade man placerat kalvkätten, och jag tillät mig omedelbart att göra den reflexionen, att den, som placerat en kalvkätte vid den dörren, han hade aldrig sett en nyfödd kalv. Kalvkättarna hade en gång blivit halvfärdiga. Man hade gjutit cementsocklar med järnstag, men man hade gjutit under frost och uppenbarligen också med begagnande av för mager cement, så att den inte brann ihop, och det hela låg som i en grushög med järnstag uti. Foderbordet, också uppenbarligen gjutet under frost och med för mager cement, hade spruckit på mitten med rännen och allt.

Vi gingo till bostadshuset, där man som sagt höll på att spika golvet, och vi kunde där konstatera, att avståndet mellan bjälkarna var för långt. Men det var inte det värsta. Trossbotten skulle fyllas med torvströ, och arbetarna hade begärt att få torvströ att fylla med, men man fick inte. Man skulle spika. Man hade fått strö ett lager med torvströ på trossbottensbräderna, inte tjockare än att man praktiskt taget över allt såg trossbottensbräderna igenom fyllningen, och det var detta man skulle spika in.

Jag skall inte tala om, hurdant det i övrigt såg ut. Vi observerade, att kokspisen och värmepannan i köket voro placerade på en cementplatta, och det såg riktigt bastant ut, men när vi sågo efter närmare stodo de inte på mur. De vilade på bräder, och vi gjorde den reflexionen, att om ett år komma både värmepannan och kokspisen att hamna i källaren.

För att spara några meter rör hade man placerat värmeradiatorerna, som den föregående ärade talaren omnämnde i sin redogörelse från förhållandena på ett

Svar å interpellation. (Forts.)

annat håll, icke under fönstren utan omedelbart vid väggen närmast intill köket, så att rörstumpen man behövde använda för hela anläggningen inte var längre än tvärs igenom väggen.

Ytterbeklädnaden på huset bestod av 1 tums bräder. Men när man vid beklädnaden kom fram till fönstret fann man, att fönsterkarmen var så smäcker, att 1-tumsbräderna, som skulle vara ytterbeklädnad, sköto utanför fönsterkarmarna. Då begärde arbetarna att få, som byggnadssnickarna säga, »sala på» karmarna på innersidan och pressa ut dem. Men det fingo de inte. Vad fingo de göra då? Jo, i stället för att sätta 1-tumsbräder som ytterbeklädnad närmast fönsterkarmen, fingo de sätta dit en $\frac{3}{4}$ -tumsbräda. Sedan skulle täcklisten på för att täcka springorna mellan bräderna. När man emellertid spikade täcklisten på 1-tumsbräderna slöt givetvis inte $\frac{3}{4}$ -tumsbräderna intill, utan det blev redan från början $\frac{1}{4}$ tums springa.

Vi ansågo, att detta sätt att bygga bostadshus kunde icke få pågå opåttalt. Det var, såvitt jag förstår, inte här fråga om att spara pengar vare sig åt staten eller åt arrendatorerna, ty enligt byggnadsbeskrivningen skulle det vara trossbottensfyllning och allt som behövdes. Det måste således vara på det sättet, att det var åt entreprenörerna man kom att spara pengar. En av oss, som var med, nämligen herr Eklund, uppvaktade personligen jordnämnden på våra vägnar och visade hur det låg till. Det företogs därefter en undersökning, varvid jordnämndens arkitekt faktiskt nödgades konstatera, att alla våra — nej, det gjorde han inte. Han meddelade, vilka förbättringar, som skulle ske, och det var förbättringar på alla de punkter, där vi hade gjort anmärkningar. Men så slutade han med att säga, att kritiken var helt obefogad och i övrigt överdriven.

Det fanns uti den framställning, som gjordes, icke någon som helst överdrift. Det var alldeles uppenbart, att denna bostad skulle bli antingen obeboelig eller hälsofarlig. Den blev det senare. Under den stränga vintern före jul förra året kom det ju som bekant nya klagomål därutifrån, när man började praktisera, hurudant det var att bo i de där bostäderna. Saken togs om hand från olika håll och uppmärksamheten riktades på förhållandena. Jag var då återigen ute vid Torpängen och gjorde en undersökning tillsammans med den fjärde socialdemokraten på Västmanlandsbanken här i kammaren, herr Gustavson i Västerås. Det visade sig, att familjen faktiskt höll på att gå under i denna kyla. Den hade under förvintern haft tre barn i reumatisk feber. På grund av att golvdraget var så fruktansvärt gingo vi ned i källaren för att se på trossbotten underifrån. Jag visste ju själv, hurudan fyllningen var, d. v. s. att det inte var någon alls. Vi kunde nedifrån trycka upp varenda trossbottensbräda ända upp till golvbräderna. Det var tomt. Jag skulle ha åtagit mig att på kortare tid än tio minuter med blotta händerna plocka ned alltsammans ty det fanns inte en spik i trossbottensbräderna.

Nu har jordnämnden meddelat till jordbruksministern, att man vid proveldning kommit upp till 15 respektive 22 grader. En av de kalla dagarna i december månad ungefär vid samma tid som denna proveldning ägde rum och arrendatorn vägrade att skriva intyg på att det blev tillräckligt varmt, uppvaktade herr Gustavson i Västerås och jag en ledamot av jordnämnden för att säga ungefär så här: Här måste ske en rättelse, i annat fall gå människorna under och verksamheten kommer i vanrykte. Vid detta tillfälle hade vi kontrollanter vid Torpängen, och jag fick rapport per telefon, när jag satt hos denne ledamot av jordnämnden. Man hade sprängeldat i pannan tills klockan var 3 på morgonen, och när klockan var 5 — alltså två timmar senare — hade man visserligen 15 grader i rummet vid termometern, som hängde under lampan i taket, men nere vid golvet utmed väggarna hade man 2 grader kallt och

Svar å interpellation. (Forts.)

is. Detta står icke i jordnämndens redogörelse till jordbruksministern, men den vill jag alltså komplettera.

Det är enligt min mening i högsta grad beklagligt att det har fått gå på detta sätt. Det finns ju ingen människa, hoppas jag, i hela detta land, som vill rikta något klander mot själva idén med arrendeegnahem för detta fusks skull eller rikta något klander mot regeringen. Jag skulle för min del vara den siste att göra det. Men att bygga på detta sätt är ju i fullkomlig strid mot regeringens och riksdagens egna intentioner. När det ändå sker anser jag det vara min skyldighet, när jag vet om hur det är, att öppet och ärligt tala om det på det att man för framtiden kan undvika sådant.

Herr Svensson: Herr talman! Den arrendeegnahemsrörelse, vilken vi här diskutera, är, såsom statsrådet Sköld meddelade, avsedd att vara en hjälp för mindre bemedlade lantarbetare och hemmansägaresöner att skaffa sig egna jordbruk. Avsikten har varit och är, att staten skall bereda de bästa möjligheter för att de skola kunna klara sig. Bidragen äro fördelaktiga, och redan från början har den nämnd, som skött verksamheten, sett till att jordbruken i allmänhet blivit större än de äro i den förut existerande egnahemslånerörelsen.

Förutsättningen för att en jordbrukare överhuvud taget skall kunna reda sig på ett jordbruk är, att han har omdöme, att han har viljekraft och att han har förmåga att arbeta, men dessutom krävs det en liten smula ekonomisk insikt. Det gäller icke bara att kunna arbeta så att säga på måfå och att lita på eller vänta, att någon annan skall ge order om vad han skall göra. Det är just denna insikt, som man så ofta ser fattas. Med andra ord: de som ha varit duktiga arbetare hos andra, men som själva icke kunna organisera arbetet, få det ofta svårt att reda sig på ett eget jordbruk.

När vi började verksamheten gjordes det en del undersökningar. Jag var för min del icke med ifrån början utan kom med som ersättare åt en ledamot av statens jordnämnd, som avlidit. Jag vill, i den mån det kan ha någon betydelse, meddela kammaren, att nämnden hela tiden haft och ämnar ha, så länge den har förtroendet att utöva denna verksamhet, till ögonsikte att först och främst se till, att verksamheten blir till gagn för de jordbrukare, som skola få sin utkomst på dessa jordbruk. Det är alldeles uppenbart — och jag är tacksam för att det från statsrådet Skölds sida konstaterats — att en sådan verksamhet måste bli utsatt för kritik. Vi äro också tacksamma för saklig sådan. Vi ha under vår verksamhet haft rätt stora svårigheter att få fram en effektiv kontroll. Nu tycker jag, att den frågan är löst, då vi fått bevis här i kammaren genom de anföranden som hållits, för att vi ha åtminstone två utmärkta kontrollanter i herrar Olovson i Västerås och Andersson i Vigelsbo. Här är tillräcklig sakkunskap och tillräckligt kritiskt omdöme i alla möjliga variationer. Vi äro mycket tacksamma för detta, och blir det så, att nämnden skall fortsätta sitt arbete, är det självklart, att denna sakkunskap skall tagas i anspråk, så att man kan förhindra sådana saker, som här skisserats. Nu vill jag bara tillägga, att av herr Olovsons sätt att måla ut byggnadsverksamheten måste man få den uppfattningen, att de som bedrivit den varit rena brottslingar. Herr Olovson talade om att det var entreprenören, som förtjänade på affären. Det var alldeles tvärtom: det blev ganska stor förlust för honom, ty han måste delvis göra om de byggnader som icke äro godtagna av nämnden ännu. Man bör vänta med kritiken, — om den skall ha full effekt — till dess husen blivit avsynade och godkända. Intill dess går det hela på entreprenörens risk.

Svar å interpellation. (Forts.)

Jag är villig medgiva, att det förefinns vissa brister, men icke brister i den utsträckning, som här utmålats. Det kan bli svårigheter för vederbörande egnahemsinnehavare att bo där under tiden, men husen ha, som jag nämnde — och jag vill särskilt poängtera det — icke blivit mottagna i det skicket. Man skall icke göra sig den föreställningen, att statens jordnämnd är så lättsinnig, att den godtager byggnader, som äro ihopkomna på det sätt herr Olovson skildrade. Det vore att underskatta hans intelligens, om man inbillade sig, att han tror det. Jag tycker, att innan man ger sig in på att så drastiskt skildra förhållandena, skall man taga reda på i vad mån nämnden försökt att bättra på och avhjälpa bristerna. Om vederbörande starka kritiker hade velat vara en smula objektiva i sin framställning, borde de ha upplyst, att nämnden vidtagit och sagt sig skola vidtaga åtgärder för att de nu uppagiterade bristerna skola avhjälpas.

Vad sedan den ekonomiska sidan av arrendeverksamheten beträffar — jag menar arrendebeloppens storlek — var det väl ändå så, att det var statens jordnämnd, som tog initiativet och skrev till regeringen, som efter riksdagens hörande medgav nämnden rätt att nedsätta arrendeavgifterna. Detta har skett i olika fall. I de här relaterade fallen vid Kusta är det så, att vederbörande fått en väsentlig nedsättning av arrendeavgifterna, i vissa fall så mycket, att de äro nästan arrendefria. Detta är heller icke alldeles obekant för de herrar, som uppträda som allmän åklagare här i dag.

Jag menar alltså, att om man bedömer saken, sådan den i verkligheten är, och vill, att verksamheten skall fortsätta, skall man begränsa sig till saklig kritik och icke göra kritiken sådan, att det blir ett slut på verksamheten. Det är visserligen riktigt, som statsrådet Sköld sade, att ingen människa tycker, att hon fått det så bra, att hon inte har något att anmärka på, men om man går ut och frågar jordbrukarna i detta land, om det är något de skulle vilja önska sig, tror jag, att det skulle bli en önskelista så lång, att den icke kunde läsas upp på åtskillig tid. Det är uppenbart, att den mänskliga naturen är sådan, att får man komma med önskemål, så nog har man uppfinningsförmåga att hitta på vad man vill ha. Härmed vill jag ingalunda säga, att det är något idealtillstånd. Men det är icke enbart för arrendeegnahemsinnehavarna det är svårt i början. Svårigheter ha alla jordbrukare, som skola börja ett jordbruk. Jag är själv icke alldeles obekant med dessa svårigheter. När jag började min bana och skulle köpa en liten jordbit och bygga, hade man betydligt mindre hjälp av det allmänna. Här får man nu flytta in i nybyggda hus, men man klandrar, om husen icke äro komfortabla nog. Jag tycker, att skall det bli goda jordbrukare av dessa personer, skall man icke skämma bort dem. Vi skola ge dem hus, som det går att bo i, och möjligheter att leva på jordbruket, men vi måste fordra, att de även göra något själva. Skall samhället hålla dem under armarna hela tiden, komma de aldrig att lyckas. Jag skall bara anföra ett exempel. Detta olycksoffer, innehavaren av Torpängen, och hans familj ha det dåligt, men han kommer nog aldrig att ha framgång i sin verksamhet. När det gällde att bättra på en dörr, som hade svårt, visste han icke vad han skulle göra för att dörren skulle kunna stängas utan ville, att jordnämnden skulle resa dit och hyvla av dörren. Detta är tillräckligt exempel på vilken uppfinningsförmåga och vilka möjligheter till företagsamhet personer kunna ha. Jag har icke sagt detta för att klandra honom, utan jag har bara velat belysa svårigheterna i problemet.

Låt oss vara överens om en sak: vilja vi fortsätta verksamheten, låt oss då, om vi ha något att anmärka sakligt, gå direkt till nämnden och icke reklamera upp det för att få ett politiskt slagnummer i pressen. Då gagnar man varken arrendeegnahmestagarna eller den verksamhet det gäller.

Svar å interpellation. (Forts.)

Herr **Fält**: Herr talman! Jag begärde ordet av den anledningen, att jag tycker, att när det gäller kritiken av denna upplåtelseform, bredes det på alltför tjockt. Jag tillhör ett län, där vi byggt upp ett trettiotal arrendeegnahem. Jag har haft tillfälle att följa verksamheten och har varit ute och besiktigat arrendegårdarna. Inom parentes sagt är jag icke främmande på byggnadsområdet, då jag ägnade mig åt byggnadsyrket innan jag blev jordbrukare. Jag har gått igenom en del arrendeegnahem — det var med dåvarande jordbruksminister Skölds goda minne med anledning av den kritik, som uppkom i kammaren mot de första arrendeegnahem, som byggdes. Jag undersökte då förhållandena på ort och ställe och kan intyga, att kritiken verkligen var befogad. Om jag jämför den bebyggelse, som nu sker, och den som då bedrevs, måste jag säga, att det är en avsevärd skillnad. I min hemsocken uppföras för närvarande fem arrendeegnahem. Ser jag på standarden hos de första jag såg och hos dem, som äro under uppbyggnad och delvis färdiga nu, får jag säga, att det har tagits ett gott steg framåt. Jag tycker, att det icke är riktigt, att vi skola gå till angrepp mot denna upplåtelseform på sätt som skett. Det är heller icke syftet med den interpellation, som framställts, men den kommer, sanna mina ord, att utnyttjas på ett hänsynslöst sätt av dem som äro absoluta motståndare till ifrågavarande form för upplåtelse. Det är så ofta man får höra — åtminstone i mitt eget län: låt statare vara statare och jordbrukare vara jordbrukare; det är icke lämpligt att statare bli egna företagare!

Det är självklart, att det måste bli en hel massa kritik, när det är fråga om dessa byggnader och deras planläggning. Men man får erinra sig vad herr jordbruksministern här yttrade om att man måste hålla sig inom ramen för en viss summa. När denna upplåtelseform beslöts för några år sedan, var jag på det klara med, att det icke fanns någon möjlighet att bygga arrendeegnahem inom ramen för den summan.

Det finns också möjlighet att avhjälpa bristfälligheterna, men jag tycker icke, att en kammardebatt är den lämpligaste formen för att få rättelse. Jag hör till dem, som bli uppvaknade av egnahemsinnehavare, och jag försöker göra så, att jag vänder mig direkt till vederbörande för att få rättelse vidtagen. Jag skall icke gå in i detaljer — annars skulle jag kunna räkna upp en hel del fall till stöd för herr Olovsons anmärkningar — men jag vill säga, att kritiken mot det nuvarande sättet att bygga arrendeegnahem icke är berättigad. Och jag vill varna herrarna för att låta kritiken bli sådan, att de skola få vatten på sin kvarn, som vilja ha upplåtelseformen försumpad. Jag vill säga — och jag tror mig känna en hel del av våra jordbruksarbetare — att deras största önskan är att denna verksamhet skall fortsätta. Det finns ingen möjlighet att den skall kunna göra det, om man får den uppfattningen, att upplåtelseformen är misslyckad. Jag har velat framhålla detta.

Herr **Olovson**, som nu erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag föranleddes att begära ordet, när herr Svensson i Grönvik i sitt stora försvar för detta sätt att bygga förklarade, att hädanefter skulle herrar Olovson i Västerås och Andersson i Vigelsbo komma att anlitas som kontrollanter. Jag vill i anledning därav bara säga, att jag tror säkert, att det skulle bli lika bra. Det kunde i varje fall icke komma att bli sämre. I detta fall, när man byggde en mil utanför Västerås, hade man kontrollanten boende i Vänersborg.

Herr Svensson menar, att det hela är icke så farligt, ty entreprenören får bygga om huset. Ja, det är så dags det, när människor bott där i två år!

Svar å interpellation. (Forts.)

Vidare yttrade:

Herr Carlström: Herr talman! Då jag i egenskap av ledamot av jordbruksutskottet vid åtskilliga tillfällen under de år denna verksamhet pågått varit med om att diskutera arrendeegnahmens anskaffning och sättet att bygga dem, kanske det kan vara lämpligt att jag i detta sammanhang yttrar några ord.

Herr Olovson sade i sitt temperamentsfulla anförande, att han icke var någon motståndare till idén om arrendeegnahm och att han önskade, att verksamheten skulle fortsättas och leda till så goda resultat som möjligt. Det är klart, att i och för sig är det väl ingen här i kammaren, som egentligen kan vara emot själva idén. Om det nu verkligen är möjligt att bereda jordbruk åt mindre bemedlade eller obemedlade på detta sätt, så att de få en dräglig tillvaro, är det ju bara tacknämligt, även om man naturligtvis kan fråga sig, om takten ifråga om uppbyggande av egnahem och arrendejordbruk — de senare ha ju för all del icke blivit så många ännu — kan vara rimlig med hänsyn till att vi i viss mån arbeta under överproduktion av livsmedel. — Men det är en sak, som vi kanske icke skola blanda in här.

När jag emellertid hörde kritiken från de blivande »kontrollanternas» sida, måste jag säga mig, att den var ganska våldsamt. Och är det som de sagt, tycker jag icke, att herr Svenssons i Grönvik försvar var starkt. Jag måste i likhet med herr Olovson säga, att man bygger väl inte på det sättet, att man låter det gå hur som helst så länge byggnadsarbetet pågår för att sedan, när det visar sig att det fuskats, kalla på byggmästaren och säga: »Nu ska du göra det här ordentligt och färdigt.» Det är naturligtvis en bakvänd ordning. Men jag tror mig ändå i någon mån förstå, varför det här inte blir så bra byggt, ty det är *rätt dyrt* att bygga i Sveriges land f. n., och skall man uppföra byggnader till ett jordbruk av denna storleksordning på det sättet att det blir något så när trevligt och bra för familjerna, kommer det inte att löna sig att bruka jorden, ty det förräntar sig inte.

Jordbruksutskottet var förra måndagen ute på en plats i trakten av Stockholm — det var för övrigt på Svartsjölandet — och tittade på några sådana här arrendeegnahm. Vi tyckte, att det var av intresse, innan vi skulle behandla årets anslag i utskottet. Där kunde man ju inte konstatera sådana här brister, som från herr Olovsons sida påtalats. Det var bra byggt där, men jag vill inte på något sätt gå med på att det var praktiskt byggt. Ladugårdshuset skall jag inte yttra mig om, det var inte så farligt med dem. Men beträffande bostadshuset måste jag säga, att när det gäller gårdar av den storleksordning det här är fråga om, på upp till 30 tunnland odlad jord, äro bostadshuset alldeles för små. De voro för all del byggda med 2 rum och kök på nedra botten jämte en tambur, som dock var förfärligt liten. Och om herrarna finge se trappan upp till vinden, skulle herrarna nog fråga sig: Kan man inte, då man nu ändå är i färd med att bygga, göra en ordentlig trappa? Likaså när det gäller uppgången utifrån, ingångstrappan; den var här fullständigt barnsligt tilltagen. Nu har det ju för övrigt blivit ett allmänt krav här i landet, att våra stackars bondhustrur skola ha slasktratt och vattenledning i köket — och det tycker jag, att de skola ha, om det är möjligt — och vi äro nog i färd med att gå in för något sådant. Men inte hade man vatten inlett här. Brunnen var belägen på gården, och det var utmärkt dåligt vatten.

Jag menar sålunda, att om vi skola fortsätta på denna väg och skapa sådana här arrendeegnahm och om vi ändå skola förlora på affären — ty det komma vi att göra — så kunna vi ha råd att förlora litet mera och göra det litet mer hyggligt för människorna, när man ändå skall bygga nytt. Jag måste nu

Svar å interpellation. (Forts.)

säga, att för barnrika familjer — de familjer vi besökte där ute hade inte så många barn, det kanske inte är modernt där heller — voro boningshusen alldeles för smått tilltagna. Jag nämner det därför, att nämnden naturligtvis vill försöka åstadkomma byggnader till så billigt pris som möjligt. Det uppgavs, att dessa hus på Svartsjölandet, som vi besågo, kostat 14,000 kronor i sin helhet, och nu lär det kosta 18,000 kronor att uppföra byggnader till sådana här gårdar. Är det någon jordbrukare med sunt bondeförstånd i kammaren eller i landet som tror, att det verkligen går för sig i längden att betala en arrendesumma här, som täcker byggnadskostnaderna och det jordvärde det blir fråga om? Jag har för min del rätt svårt att tro det. Jag har velat säga detta därför, att när vi tidigare behandlat dessa saker i jordbruksutskottet, har jag inte velat yrka avslag på grund av att jag ansett, att den här historien skall experimenteras ut, så att man får se, vad den duger till. Och jag tror nog, att om vi skola fortsätta här i landet med de byggnadskostnader det är fråga om, blir det förfärligt besvärligt att åstadkomma arrendeegnahem, som i någon mån kunna förränta de uppkomna kostnaderna. Herr Svensson sade — och det ger jag honom rätt i — att önskelistan, när det gäller att få bekvämt och bra, är så lång, att vi gamla jordbrukare, som suttit länge på våra gårdar, ännu ha en hel del kvar därpå. Det är så, att vi gamla besuttna — om jag får använda det uttrycket — jordbrukare hissna inför kostnaderna, när det gäller att bygga om boningshusen, om arbetet skall utföras av organiserade arbetare. Det blir så fruktansvärt dyrt, att vi verkligen fråga oss, om vi ha råd till det och hur vi skola klara kostnaderna. Och jag menar, att detta är den springande punkten i hela den här historien. Så stora som byggnadskostnaderna äro här i landet är det inte möjligt att bedriva småbruk och komma fram till sådana priser, att en räntabilitet kan åstadkommas, om nu dessa människor skola ha en något så när människovärdig tillvaro. Förr i världen sade man: »Träla och svälta, det skall hjälpa.» Och det hjälper ännu, det är klart. Men den allmänna sociala inriktningen i landet är numera inte sådan. Därför menar jag, att det är ganska nyttigt, att en diskussion som denna kommit till stånd i riksdagen, så att man i någon mån kan bilda sig ett begrepp om hur svårt det är för Sveriges jordbrukare i allmänhet att klara sig med de anspråk, som nu ställas på hur människor skola ha det, leva och bo, och på samma gång vad det kostar att få det så där drägligt, då det gäller boningshus och ladugårdshus o. s. v.

Jag fäste mig särskilt vid, att statsrådet och chefen för handelsdepartementet inte gärna ville, att vi skulle diskutera om de här sakerna så vidlyftigt, därför att frågan om hur det skall rangeras i fortsättningen, skall ordentligt utredas. Och när statsrådet gick in på en viss liten kritik mot hushållningssällskapen — och gärna det för all del — fick jag den uppfattningen, att statsrådet menade, att här vore den rätta vägen, att *staten* sköter om jordförmedlingen och även byggnadshistorien i egen regi. Vad vi hört här ifråga om kontrollen, när staten skall bygga, synes mig inte vittna om att den vägen är att rekommendera. Jag tror, att ju mindre staten engagerar sig på det sättet, dess lyckligare är det för statskassan och för de arrendatorer och jordbrukare här i landet, som i fortsättningen vilja komma till jordbruket och där söka sin bärning.

Herr Holmbäck: Herr talman! Jag begärde ordet under herr Svenssons yttrande, därför att han sade något, som enligt min mening bör bemötas i debatten. Han gick efter den tankegången, att man klagar över att dessa hus inte äro tillräckligt komfortabla. Och han gjorde en jämförelse med hur det var i hans ungdom. Kritiken går emellertid inte alls på den linjen, utan i en helt annan riktning, nämligen att dessa hus uppförts så slarvigt och huvudlöst.

Svar å interpellation. (Forts.)

Herr Svensson yttrade även, att man inte kan bedöma dessa förhållanden, förrän vederbörande tagit emot byggnaderna av entreprenören för statens räkning, alltså förrän dessa äro absolut färdiga. Delvis har herr Olovson bemött detta genom att hänvisa till att husen faktiskt bebotts i 2 år och att man måste taga hänsyn även till dem, som bott där under denna tid. Men man kan lämna herr Svensson ytterligare svar. Det är fullständigt oriktigt, då man lägger husen i vår solfattiga provins Uppland så, att man inte har några fönster åt söder. Det kan man inte ändra, när husen tagas emot. Det är oriktigt, att inte dimensionera byggnaderna efter jordbrukets storlek. Det kan man inte heller ändra, när husen tagas emot. Det har klagats i Uppland över, att dessa hus, som byggts i enlighet med regler för sydligare provinser, äro alldeles för höga, vilket medför onödigt arbete för jordbrukaren. Det kan man inte heller ändra på. Det har klagats på, att värmeledningarna placerats inne i husen, så att det är stekande varmt i den inre delen, samtidigt som det är mycket kallt i den yttre delen av ett och samma rum. Detta kan man ej heller tvinga entreprenören att ändra. Allt detta är saker, som bero på planerandet och inte på utförandet i varje fall. Man får sålunda inte bort kritiken genom att säga, att husen inte ännu äro mottagna från entreprenören.

Jag tror, att det riktiga inte är att söka undertrycka kritiken utan att söka bemöta den genom att i framtiden underkasta både planer och utförande en verkligt ordentlig kontroll. Om det är någon, som visat sig olämplig i det arbete, han utfört, så bör han inte vidare användas i den verksamhet som är i fråga. Såvitt jag kunnat finna ha inte kritikerna i kammaren på något sätt velat skada själva idén. För min egen del har jag, som jag nämnde, undertryckt kritiken ett helt år, därför att jag inte ville skada själva idén. Vad man fordrar är ordentlig kontroll vid en sådan verksamhet. Den må vara en experimentverksamhet, och visst kan det vara svårigheter förenade med en sådan, men i detta fall bero inte svårigheterna på att det är en experimentverksamhet utan på att man inte haft ordentligt uppgjorda planer och sedermera kontrollerat själva utförandet.

Herr Thorell: Herr talman! I motsats till herr Svensson, som tycks ha blivit mycket obehagligt berörd över att denna sak dragits upp i riksdagen, är jag mycket glad över att den kommit fram. Dessa saker äro så pass uppseendeväckande och allvarliga, att det inte skadar, att de komma fram i offentlighetens ljus utöver vad som skett genom tidningarna, där redan mycket skymtat fram. Emellertid skall jag inte försöka försvara de båda herrar, som herr Svensson riktade sig emot, herr Andersson i Vigelsbo och herr Olovson — de försvara sig själva — utan jag skall bara med några ord tala om några av de erfarenheter jag har från min egen trakt. De gå inte i samma stil som vad här närmast är fråga om, men jag anför dem därför, att de visa det oerhört oekonomiska i denna i och för sig vackra och välmotiverade verksamhet. Hur den förts fram och vilka myndigheter som äro ansvariga därvidlag, skall jag inte heller lägga mig i.

Vi ha en egendom, Stora Benhamra, där det upprättades ett par stycken arrendeeignahem, och där byggnaderna i motsats till vad här talats om gjorts ordentligt. Men jag har haft upprepade framställningar från större och mindre jordbrukare i denna trakt, vilka sagt ifrån, att det ändå borde komma fram till offentligheten, vilka stora belopp dessa byggnader slukat. Jag har hört olika siffror nämnas, men då jag inte var beredd på en debatt här, har jag inte kontrollerat dem och skall därför inte taga dem för goda och föra dem till kammarens protokoll, eftersom jag inte kan stå för dem. Men jag har funderat på en sak: Skulle man inte kunna tänka, att detta skulle kunna läg-

Svar å interpellation. (Forts.)

gas litet annorlunda? Skulle inte statsrådet och regeringen — och jordbruksutskottet för all del — kunna tänka på att man skulle kunna skänka jorden till dessa människor och låta dem själva föra upp byggnaderna med bistånd i form av lån eller dylikt? Då finge de inte samma fordringar på byggnaderna som om staten skall uppföra dem. De skulle kunna uppföra byggnaderna till mycket billigare pris, om de gjorde det undan för undan, som vi enskilda människor göra, när vi uppföra byggnader till ett jordbruk. Inte få vi slå på stort på sätt som gjorts i detta fall, som jag talat om, och bygga så storslaget men ändå opraktiskt. Det skulle gå omkull för litet var om vi gjorde så. De få försöka uppföra byggnaderna så billigt som möjligt och på samma gång så bra som möjligt. Jag ber, som sagt, att få föreslå, att denna tanke tages upp. Jag tror, att det blir billigare för staten och att det också skulle bli billigare för arrendatorerna, ty på det jordbruk jag talat om ha vi bland det högsta arrende som förekommer i orten. Det var ingen person från orten, som ville taga arrendet, utan det var en man, som kom från ett annat län. Den mannen är en mycket duktig karl och kanske han slår sig fram, men han är för hårt tyngd. Egendomen ligger mitt i en skogstrakt. Den har visserligen rätt skaplig jord, men den hörde förut till en större egendom och var inte så alldeles förstklassigt brukad.

Sedan skulle jag bara med ett par ord vilja beröra en sak, som herr Svensson talade om. Det var när han nämnde om den här mannen, som inte ens visste, hur han skulle kunna hyvla av en dörr. Den mannen hade, sade herr Svensson, inte någon utsikt att klara sig i framtiden. Men, herr Svensson, vem har provat den mannens lämplighet som jordbrukare? Är det jordnämnden som gjort det eller något underlydande organ, någon konsulent eller dylikt? Jag tyckte, att vi nyss hörde uttalas från statsrådsbanken — och jag instämmer av fullaste hjärta i detta uttalande — att det skulle vara dugliga jordbrukare som vi skulle hjälpa till sådana här jordbruk. Men nu fick jag till min förvåning höra herr Svensson tala om, att här är det en man som är så opraktiskt, att han inte kan taga en hyvel och hyvla av en dörr som svällt. Det är således en sak som bör mera beaktas och det är: Rätt folk på rätt plats.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Syftet med verksamheten är berört i interpellationssvaret och i de anföranden, som hållits förut i dag, och jag behöver därför inte syssla med detta. Jag har den uppfattningen, att riksdagens samtliga ledamöter ha varit intresserade av att denna fråga skulle föras framåt. Vi ha väl ganska allmänt en känsla av, att det finns en hel del yngre människor och kanske även äldre, som inte ha någon större längtan än att försöka skaffa sig ett jordbruk. Under de former, som funnits tidigare, har det för många av dem inte varit möjligt att skaffa sig ett jordbruk under egen skötsel, vilket nu med dessa nya former är möjligt. Rörelsen har ju under den tid den fortgått inte kommit långt framåt, beroende på många omständigheter. Det har dock tillkommit en hel del nya jordbruksenheter, som äro utarrenderade. Vi skola inte underskatta de svårigheter, som här förelagat för den nämnd, vilken har haft med saken att skaffa. Jag är övertygad om, att nämndens ledamöter lika mycket som kamrarnas ledamöter äro besjälade av önskan att föra saken framåt och tänka ut de bästa formerna. Egnahemsutredningen har även sig förelagt att söka penetrera och föra fram frågan. Det är gott och väl, att det här framkommer vissa initiativ i kammaren — jag tänker närmast på herr Thorell, som hade sitt förslag — men jag förutsätter, att den utredning, som är igångsatt rörande jordanskaffning och jordförmedling i allmänhet, redan har haft frågan uppe till överläggning. Det är möjligt att det i viss

Svar å interpellation. (Forts.)

mån bör bli andra former, så att man får ett bättre system, att det t. ex. inte skall behöva vara så, som någon sade, att den kontrollant som skulle kontrollera byggnader i Västmanland, var bosatt i Vänersborg. Men vi skola naturligtvis inte glömma, att allt börjar från början, och att därför systemet ännu inte kan ha varit fullt genomfört. Vi skola därutöver komma ihåg, att det en gång, då det var 20 egnahemslägenheter som skulle arrenderas ut, fanns ansökningar från 1,500 aspiranter; under de år, när detta började, var kanske efterfrågan efter dessa fastigheter större än för närvarande. Ett av de fel, som begåtts och som nog till stor del föranlett denna debatt här, är det att fastigheterna blivit tagna i anspråk innan de fullt färdigstälts. Men det har berott på att det har varit en oerhörd längtan hos dessa människor att komma till fastigheterna. Många gånger har det sagts, att fastigheterna inte kunna bli färdiga till den eller den tiden. Då ha vederbörande svarat, att om lindring medgäves i arrendet, kunde de ändå använda dem och tillträda dem omedelbart, därför att de voro så ivriga att få taga emot dem när som helst. Herr Svensson nämnde också, att i det fall varom här är fråga hade arbetet inte varit slutfört och följaktligen inte avsynat. Därför hade det varit bättre, som man nu ser saken, att fastigheterna fått bli färdigbyggda, innan de blevo tillträdda. Då hade de brister, som jordnämnden upptäckt, blivit upptäckta före inflyttningen.

Beträffande det fall herr Holmbäck omtalade, är det alldeles riktigt, vad han sagt. Jag har inte själv sett Jälla, men för ungefär 1½ år sedan besökte jag Halland och fann där likadana förhållanden. Där lågo en del egnahem, och där voro ladugårdarna placerade mot norrsidan. Så snart jag kom till Stockholm sökte jag upp den verkställande i jordnämnden och sade: »Jag tycker, att det där är det minst praktiska jag sett, när det gäller ekonomibyggnader för ett jordbruk.» Ty även om man vill ha bostadshuset åt söder, kan man lägga bostadshuset på andra sidan och likväl få sol. Men vad jag skulle anse som det enda riktiga är naturligtvis att lägga husen så, att stallbyggnaden har fönster mot söder eller väster för att få så mycket sol som möjligt där. Den saken bör enligt mitt förmenande rättas till på det sättet, att man föreskriver att inga byggnader komma till utförande utan att det beaktas, att ladugårdarna läggas så att de få sol.

Sedan är det ett par detaljer, som jag skulle vilja säga några ord om. Sålunda skulle jag vilja säga till herr Olovson, att om han skulle vilja inspektera mina ekonomibyggnader, så skulle han där inte finna några träkarmar. Så som jag nu har det ordnat har jag det billigaste underhållet, och det skulle inte falla mig in att sätta in träkarmar. Om det sedan är tillräckligt med 1 tums eller $\frac{3}{4}$ tums bräder i här berörda fall vet jag inte. Det är klart, att om man gör falsar med murade karmar, får man det hela betydligt stabilare och riskfriare, än om man använder det gamla systemet. Jag menar sålunda, att den omständigheten att det icke finns träkarmar inte är anledning till anmärkning emot den som uppfört byggnaden.

Som jag redan sagt har det naturligtvis sin betydelse att frågan kommit upp här, och det är ingen anledning till klander att uppmärksamheten riktats på densamma. Jag tror emellertid, att jordnämnden redan innan dessa anmärkningar framfördes var inställd på att söka vidtaga vissa inte minst med hänsynen till kontrollen erforderliga åtgärder.

Jag vill emellertid ännu en gång understryka vad jag anförde i interpellationssvaret, nämligen att denna rörelses framtida utveckling i mycket blir beroende av de principer efter vilka byggnaderna skola uppföras. Enligt mitt förmenande är det inte minst angeläget att inte vilket system som helst kom-

Svar å interpellation. (Forts.)

mer till användning vare sig i fråga om arbetskostnader eller materialkostnader, när man går att uppföra ekonomibyggnaderna. Att man kan ha ett visst system i fråga om bostadsbyggnaderna spelar ingen roll härvidlag, men en tillämpning av samma system på ekonomibyggnaderna skulle enligt mitt förmenande göra dessa alldeles för dyra. Dessa senare kräva väsentligt större utrymmen, och följaktligen är det inte riktigt att ha samma ackordssystem och samma betalningssystem för dessa olika byggnader. Jag förutsätter emellertid, att alla skola göra sitt till för att hjälpa fram denna rörelse, och att man inte skall gå in för den privata spekulationen. Här skulle mycket kunna ordas om, hur de haft det som fallit offer för den privata jordstyeckningsverksamheten. Skulle vi ta upp det problemet, skulle vi nog finna, att därvidlag mycket värre missförhållanden inträffat än de som här påtalats. Egnahemsverksamheten ute i de olika länen har tidigare varit utsatt för större eller mindre misslyckanden, och man torde inte kunna säga, att det ena systemet är att förorda framför det andra. Om vi emellertid alla äro besjälade av en önskan att föra denna jordanskaffningsverksamhet framåt, skola vi väl med de erfarenheter vi numera ha kunna finna lämpliga vägar för verksamheten.

Herr Andersson i Vigelsbo: Herr talman! När jag i mitt förra anförande ansåg mig kunna påstå, att det nuvarande systemet med statlig jordanskaffning inte var lämpligt, gjorde jag detta med utgångspunkt från de former, som man nu arbetar efter. Chefen för handelsdepartementet har i ett senare anförande sagt, att man i den pågående egnahemsutredningen hade under övervägande tanken på att till detta system knyta lokala organisationer ute i landet. Ja, det var ju i själva verket dit jag syftade, när jag sade, att man borde engagera hushållningssällskapen i denna rörelse för att få densamma fotad på en bättre grund än den nuvarande.

Herr Thorell nämnde här ett fall, som han kanske själv ansåg sakna betydelse, men för min del vill jag säga, att det inte är betydelselöst, om en olämplig person antas till arrendator. Om man i det fall, herr Thorell omnämnde, haft en lokal kontroll, hade man känt till denne man och inte anställt honom som arrendator. Det hade säkerligen varit det bästa både för rörelsen och för honom själv.

Här nämnde herr Svensson, att herr Olovson och jag borde anlitas som sakkunniga i den här frågan. Jag vill i det avseendet säga till herr Svensson, att man faktiskt inte behöver vara sakkunnig för att kunna fälla ett omdöme i den här frågan. Man behöver bara i sin hand ha detta papper, som säger vad jordnämnden gjort, då den prutat på arrendeavgälden för vederbörande arrendator, Svensson i Torpäng, från 750 kronor till 200 kronor. Denna prutning var enligt mitt förmenande fullt motiverad, men med en prutning på inte mindre än 550 kronor torde väl felet ha varit så pass stort, att även en inte sakkunnig borde förstå var felet var att söka. På ett annat ställe har man prutat rätt betydande summor utom för tre arrendatorer, men jag skall inte uppta tiden med att återge dessa exempel.

Till sist vill jag säga, att jag med det här anförda inte på något sätt velat angripa nämndens ledamöter. Jag har emellertid ansett själva systemet misslyckat. Detta misslyckande framstår så mycket klarare, när man betänker vilka mennar som sitta i statens jordnämnd.

Herr Svensson: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr Carlströms anmärkning, att bostadshusen skulle vara för små. Jag har nu

Svar å interpellation. (Forts.)

för min personliga del den uppfattningen, att en jordbrukare, om han nämligen inte har det särskilt gott ekonomiskt ställt, inte skall bygga bostadshusen, som äro de minst räntabla av jordbrukets byggnader, allt för stora. Jag tror, att jordbrukarna i allmänhet synda mycket mot de ekonomiska lagarna, när det gäller boningshusens storlek och utrymmen. Om man verkligen försöker begränsa dessa till det nödvändiga och inte går därutöver, skola kanhända standardritningarna å dessa byggnader å arrendeegnahemmen visa sig ägnade att motsvara en normalfamiljs behov. Den där trappan, som herr Carlström talade om, är nog inte värre än att den har sin motsvarighet i åtskilliga egna-hem här i landet.

Vidare talade herr Carlström om slask- och vattenledningarna. Jag tror dock, att han måste erkänna, att slaskledningar finnas. I fråga om vattnet ha vi haft mycket stora besvärligheter. När vi skola stycka en stor egendom, måste vi försöka lägga ut lämpliga områden till de olika arrendegårdarna. Det stöter då på stora svårigheter att få vatten just på den plats, där vederbörande bostadshus skall byggas. Herr Carlström sade vidare, att vattnet där ute på Svartsjölandet var utmärkt dåligt. Det ligger ju en motsägelse i själva uttrycket, men det var väl dock inte hans mening, att jordnämnden försämrat vattnet. I själva verket ha vi gjort allt som tänkas kan för att få till stånd en god lösning av vattenfrågan.

Beträffande herr Holmbäcks anmärkningar om byggnadernas olämpliga placering — en sak, som också statsrådet uppehöll sig vid och anmärkte på — vill jag bara säga, att jordnämndens ledamöter omöjligen kunna, av ekonomiska skäl och andra omständigheter, resa ut och bestämma var varje byggnad skall stå. Den saken är överlämnad åt vederbörande verkställande tjänsteman. Jag har inte anledning att här gå in på ett godkännande eller ett klander av hans åtgärder i det avseendet, men jag tycker, att man skall försöka förstå, att han har att ta hänsyn till många olika omständigheter, som härvidlag kunna spela in, såsom t. ex. läget, höjdförhållandena och vattenförhållandena. Om man tar hänsyn till alla dessa saker, vilket en tillfällig besökare inte gör, kanske man bättre kommer att förstå hans placering av de olika byggnaderna. Vad angår ekonomibygnadernas anordnande har så vitt vi veta några sakliga anmärkningar inte framförts. Jag tror sålunda, att alla som känna till och ha blick för en riktig jordbruksekonomisk drift måste säga, att dessa kostallar äro bättre än de som förekomma hos det stora flertalet jordbrukare i vårt land. I fråga om inbärgningsförhållandena har man försökt begränsa sig till det oundgängligen nödvändiga. På en punkt torde man därvidlag kunna tillåta sig en anmärkning, nämligen att det inte finns tillräckligt med utrymme för vagnar, redskap och dylikt. Emellertid har tanken varit den, att man för detta ändamål skulle kunna disponera logen.

Herr Thorells yttrande kunde jag inte förstå logiken i. Han tyckte, att det var bra att man offentligen gjorde anmärkning på dessa byggnader, men samtidigt ansåg han, att de ställde sig alldeles för dyra. Den logiska konsekvensen av hans resonemang måste väl då bli, att dessa hus borde bli ännu dyrare i uppförande. Man kan inte framföra krav på en högre standard och samtidigt vilja hålla kostnaderna nere. Jordnämnden har naturligtvis varit mycket betänksam inför den utveckling, som ägt rum på detta område. När denna verksamhet började, beräknades dessa kostnader till 9,000 kronor. För närvarande äro vi uppe i 18,000 och ha till och med haft anbud på över 20,000 kronor. Det är klart att man så småningom kommer till en gräns, som jordnämnden inte kan överskrida. Men om regering och riksdag vilja, att vi skola följa med oavsett kostnaderna, är det bäst att vi få direktiv i den riktningen att rätta oss efter. Givet är att om de ekonomiska konsekvenserna inte ha nå-

Svar å interpellation. (Forts.)

gon betydelse, vi skola rätta oss därefter, men då blir det förändrade förhållanden i både det ena och det andra avseendet.

För övrigt vill jag säga, att hela denna kritik leder sitt ursprung, såsom statsrådet Sköld mycket riktigt erinrade om, från Västmanland och Uppland, från Kusta och Jälla. Det är särskilt anmärkningsvärt, att kritiken kommit just ifrån det hållet, där man haft så mycket blockader just på dessa arbetsplatser. Enligt uppgifter, som jag fått men inte haft möjlighet att kontrollera, ha byggnadsarbetare eller vanliga grovarbetare på dessa platser kunnat pressa fram en arbetsinkomst av 4 kronor i timmen. Man förstår ju, att sådant måste verka irriterande på hela rörelsen. Det ser sålunda ut som om det skulle finnas ett visst samband mellan blockaderna och kritiken. Om herrarna från Västmanland hade hyst ett verkligt intresse för att göra det bästa möjliga av den föreliggande situationen, tycker jag, att ni borde ha använt ert inflytande för att förhindra uppkomsten av den irritation, som jag omnämnt.

Herr **Carlström** erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag bemödade mig i mitt förra anförande, tror jag, att inte överdriva kritiken. Jag sade sålunda, att de arrendeeignahem, som vi besökte förra måndagen, inte företedde några sådana där påtagliga brister som herr Olovson talade om. I fråga om boningshusen framhöll jag emellertid, att de för så pass stora gårdar som dessa voro ganska smått tilltagna. Jag ger herr Svensson rätt uti, att vi ofta ha nog så överdrivna fordringar på boningshusens storlek, då det gäller jordbruk i allmänhet. Här var emellertid det motsatta förhållandet så markant, att jag inte kunde underlåta att göra min anmärkning.

Vidare måste jag säga, att man ju ganska ofta hojtar om, att folket på landsbygden inte kan bygga själva, utan att man måste ha tillgång till både arkitekt- och annan sakkunskap, för att inte byggnadssättet därute skall bli alldeles snedvridet. Jag vågar emellertid påstå, att ingen småbrukare eller bonde skulle ha kunnat rita enklare eller bygga mindre praktiska arrendeeignahemsbostäder än dessa. Det var detta, som jag tyckte var det ledsamma.

Att jag yttrade, att vattnet var »utmärkt dåligt» kanske herr Svensson förlåter mig, när andra varit så mycket svårare i sin kritik i den här debatten.

Herr **Thorell**, som jämväl för kort genmäle erhöll ordet, yttrade: Herr talman! Herr Svensson beskyllde mig för brist på logik. Jag undrar emellertid, om det inte också var fallet med hans eget anförande och det i allra högsta grad. Herr Svensson ansåg det ologiskt, att jag å ena sidan kunde känna mig belåten med att denna fråga blivit föremål för debatt och offentlig kritik, medan jag å andra sidan funnit, att dessa byggnader ställde sig alltför dyra. Herr Svensson, såvitt jag vet voro de byggnader som här kritiserats utlämnade på entreprenad. Här har framställts berättigad kritik emot det förhållandet, att dessa byggnader inte på minsta vis äro ägnade att uppfylla de bestämmelser, som inrymmas i vederbörande entreprenadkontrakt, och jordnämnden utövar väl, efter vad jag förmodar, en om ock dålig kontroll att sådana kontrakt ordentligt upprättats. Det är under sådana förhållanden klart, att staten inte får det arbete utfört, som dessa pengar läggas ut för. Det är ingen brist på logik förmenar jag, när jag då i annat sammanhang framhåller, att dessa byggnader bli så dyra att det blir svårt både för staten att få ränta på dessa pengar och för arrendatorerna att kunna klara sig ekonomiskt. Herr Svensson nämnde ju också alldeles nyss, vilka stora summor allt detta kostar.

Jag slutar min replik med en fråga: har det i de fall som här påtalas inte funnits någon fortlöpande kontroll under arbetets gång?

Svar å interpellation. (Forts.)

Härpå anförde:

Herr **Olsson** i Mellerud: Herr talman! Var och en som haft tillfälle att följa denna verksamhet förstår ganska väl jordnämndens försök att hålla kostnaderna nere och dess strävanden att få de anslag, som den har att röra sig med för bebyggandet av fastigheterna, att räcka till. Dessa utlägg skola ju i vart fall förräntas genom arrendeavgifterna och komma sålunda givetvis i sista hand att drabba arrendatorerna.

Säkerligen finnes det ingen som klandrar jordnämnden för dess försök att ekonomisera vid själva byggandet. Det finns emellertid vissa saker som inte tillfredsställande förklaras av invändningen att man vill försöka ekonomisera byggnadsverksamheten å arrendeegendomarna. Jag vill i det avseendet särskilt föra på tal en sak, som jag tycker förbisetts litet för mycket i denna debatt, nämligen jordnämndens val av entreprenörer. Jag undrar om detta väl varit så lyckligt? Jag erinrar sålunda om, att redan 1936 påvisades såsom klara fakta, att försummelser, för att inte säga grovt slarv, förekommit från den entreprenörs sida, som hade till uppgift att bygga arrendeegnahem i Västmanland. Samme entreprenör fick sedermera till uppgift att bygga liknande egnahem nere i Mellerud, och jag kan vitsorda, att en del av detta slarv följde entreprenören dit också. Jag vill påpeka, att det inte är någon fråga om kostnaderna, när man t. ex. begär, att den fyllnad som *skall* finnas i trossbottnarna, också finns där. Det har också från byggnadsarbetarnas sida framställts anmärkning emot, att man slarvat i ifrågavarande avseende. Efter uppmaning satte jag mig i förbindelse med vederbörande kontrollant och underrättade honom om förhållandet, men detta hindrade inte att det bristfälliga arbetet fullföljdes. Golven ligga där nu färdigspikade, och faktiskt kan man underifrån lyfta blindbottnarna ända upp till golvplankorna. Jag vill i det här sammanhanget särskilt påpeka, att det berättats mig, att jordnämnden trots dessa anmärkningar anförtrott entreprenören nya byggnader nere i Vårgårda. Till saken hör vidare, att entreprenören på grund av ekonomiska svårigheter inte kunde fullfölja verksamheten i Mellerud. Snickarna kunde inte gå ut sina intjänta löner, vilket ledde till att en byggnad där nere fortfarande står ofullbordad.

Nu tycker jag det egendomligt, att trots dessa faktiska anmärkningar, som riktats mot entreprenören både för slarv och för oförmåga att fullfölja bygget, man fortfarande använder sig av honom. Härmed, menar jag, inställer sig den frågan: vad är anledningen till att jordnämnden använt sig av en entreprenör, mot vilken riktats en sådan berättigad kritik? Jag tror, att här ligger gömd orsaken till en hel del av den kritik, som varit synlig i såväl pressen som i riksdagen. Om man skaffade sig en entreprenör, som på ett samvetsgrant sätt fullföljde arbetet, skulle säkerligen mycket av den kritik, som nu kommit till synes icke låtit höra av sig.

Herr **Olovson**: Herr talman! Jag tvingades att begära ordet i anledning av vad herr Svensson nu senast anförde. Han har såsom ledamot av statens jordnämnd icke gjort något försök att på en enda punkt eller i en enda detalj bestrida de uppgifter, jag lämnade rörande de erfarenheter, vi vunno vid inspektion av arrendeegnahemmet Torpängen år 1936, när detta arrendeegnahem stod under byggnad. Och jag uttrycker min tillfredsställelse över att herr Svensson icke gjort ett sådant försök. Det vittnar enligt min mening om att han vid det här laget kommit till insikt om att det tjänar ingenting till att här bestrida det. Då kunna vi sålunda vara överens om att det fuskats på angivet sätt. Nu säger emellertid herr Svensson såsom någon slags ursäkt, att det förekommit arbetskonflikter och blockader vid uppförandet av arrendeegnahem

Svar å interpellation. (Forts.)

i Uppland och Västmanland. Jag vet, att något sådant förekommit i Uppland, men jag vet på samma gång, att det icke förekommit i Västmanland, och därför kan man icke skylla det fusket på arbetskonflikter.

Herr Svensson förklarar, att byggnadsarbetarna haft höga timlöner. Det är mycket möjligt, men, såvitt jag förstår, ha de väl arbetat efter gällande avtal inom byggnadsindustrien, och någonting därutöver ha de väl icke åtnjutit. Någon ändring i avtalet kan jag ju icke åstadkomma, vilket herr Svensson tycks tro vara möjligt, när han förklarar, att det varit bättre, att vi ägnat oss åt den sidan av saken än att, såsom vi gjort, peka på — jag tillåter mig använda det uttrycket — det förfärande fusk, som bedrivits vid byggnadernas uppförande. För den händelse att några byggnadsarbetare skulle ha försökt att tillskansa sig oskäligen betalning vid uppförande av byggnader å arrendeegnahem, vill jag för min del försäkra herr Svensson, att jag skulle vara den sista att försvara ett sådant tilltag. Det är emellertid riktigt, såsom herr Svensson säger, att dessa byggnader blivit oerhört dyra i förhållande till vad denna jord kan ge, men då frågar jag mig: bli byggnaderna billigare, därför att entreprenören beredes tillfälle att fuska i sådan grad som här skett? Jag förmodar — jag tillåter mig hålla mig till arrendeegnahemmet Torpängen — att entreprenören skulle ha betalt för den fyllning, som icke lades dit, och jag förmodar, att entreprenören skulle ha betalt för allt det, som blivit åsidosatt. Inte blir det billigare, därför att det fuskas. Man skulle snarare kunna säga så här, att när det blir så dyrt som det blir, bör man väl i all rimlighets namn se till att det blir riktigt utfört för pengarna. Det är blott detta, som vi syftat till.

Herr förste vice talmannen **Jeppsson**: Herr talman! Jag hade egentligen icke tänkt begära ordet i denna debatt, men då debatten nu pågått så länge och under densamma från de i debatten deltagande kammarledamöternas sida, med undantag av herr Svensson, huvudsakligen riktats kritik mot det sätt, på vilket denna verksamhet i vissa delar av landet bedrivs, har jag ansett mig icke böra underlåta att säga, att man nog torde få ge jordnämnden ett gott vitsord för det sätt, på vilket den åtminstone i vissa andra delar av vårt land bedrivit sin verksamhet. Jag hade tillfälle att besöka åtskilliga av statens arrendeegnahem, som kommit till genom jordnämndens verksamhet, men icke de i dag särskilt debatterade arrendeegnahemmen i Uppland och Västmanland, och jag har ingen anledning att betvivla den skildring av missförhållandena, som här gjorts av kammarledamöter, som mycket väl känna till saken, och vilkas trovärdighet jag icke har någon som helst anledning att betvivla. Att här förekommit vissa saker, som icke varit så särskilt lämpliga, tycks vara alldeles tydligt. Anledningen till att så varit fallet vågar jag nu icke uttala mig om. Jag förstår emellertid, att jordnämnden har mycket stora svårigheter att kunna inom de av riksdagen angivna direktiven ordna denna verksamhet på ett sådant sätt, att bebyggandet på dessa arrendeegnahem blir fullt tillfredsställande. Dessa svårigheter ha även ökats under de senare åren på grund av de kraftigt stegrade byggnadskostnaderna.

Jag har, bland annat, besökt, skulle jag tro, en av de gårdar, som herr Thorell åberopade i sitt anförande, en gård, som — jag vet icke, om jag riktigt uppfattade herr Thorell — avstyckats från en kronoegendom, liggande utanför Stockholm. Där uppfördes byggnader — jag vågar icke säga, om det var under år 1935 eller år 1936 — och de kostade, enligt vad det upplystes mig, då jag var där, mellan 17,000 och 18,000 kronor. Den odlade jord, som hör till gården, utgjorde omkring 20 tunnland. Med min kännedom om jordbruk vågar jag säga, att om den egendomen med därå uppförda byggnader — och

Svar å interpellation. (Forts.)

de voro icke dåliga — nu skulle försälas, tror jag icke, att någon ansvarsmedveten jordbrukare skulle vilja ge för den gården mer än vad byggnaderna kostade. Därför blir det oftast så, att jorden kan man mycket väl, såsom herr Thorell sade, skänka bort, och det blir för dyrt i alla fall. Detta kan också tjäna såsom en mycket lämplig illustration till den veklagan över stegrade jordvärden här i landet, som man så ofta fått höra både i pressen och annorstädes. För en väl bebyggd gård finns ofta icke något jordvärde, mina herrar, ty den kan vid försäljning i regel icke betinga högre pris än vad det skulle kosta att nu uppföra tidsenliga byggnader på densamma.

Jag har, såsom jag nämnde, också besökt andra arrendeegnahem, framför allt sådana i västra Sverige. Jag har visserligen icke gjort en sådan okulär besiktning, som herr Olovson, i varje fall inte undersökt byggnadernas trossbottnar, men att döma av exteriören och av ekonomibyggnaderna, som jag ganska noga tittat på, vill jag såsom mitt omdöme säga, att bebyggandet på dessa arrendeegnahem har skett till en betydligt högre standard än flertalet lantbruk här i landet. Jag ger herr Svensson fullkomligt rätt, då han säger, att även ekonomibyggnaderna kanske äro för knappt tilltagna, framför allt med hänsyn därtill, att det icke finns tillräckligt utrymme för redskap och vagnar o. dyl., men sådant kan ju efter hand ordnas av innehavaren. Jag skulle vilja säga, att beträffande åtskilliga av dessa arrendeegnahem ha innehavarna tillträtt dem under betydligt bättre betingelser än vad det stora flertalet jordbrukare i övrigt här i landet göra, då de startat.

Med detta, herr talman, har jag icke velat på något sätt försvara de missförhållanden, som med all sannolikhet förekommit, i vad det gäller Västmanland och Uppland, men jag har icke velat underlåta att säga, att på många håll har denna verksamhet bedrivits på ett sådant sätt, att jag skulle hålla för troligt, att vederbörande, som fått ta i besittning ett sådant arrendeegnahem, ha anledning att känna sig tacksamma mot statsmakterna, som berett dem tillfälle att tillträde dessa arrendeegnahem på de villkor, som föreligga.

Herr Barnekow: Herr talman! Jag kan i huvudsak eller, rättare sagt, helt och hållet instämma med förste vice talmannen. Jag begärde emellertid ordet blott för att reagera något mot de närmast föregående talarna, som kommit fram till vad jag börjar tro vara pudelns kärna, nämligen ett klander mot den man, som å jordnämndens vägnar lett detta arbete, och den entreprenör, som han anlitat. Jag har icke haft tillfälle att ingående följa jordnämndens verksamhet, men jag har haft mångårigt samarbete med den man, som nu leder denna verksamhet, och jag vågar därför bestrida, att man mot honom kan rikta några anmärkningar. Jag vågar säga, att det är en på dessa områden förstklassig kraft, som jordnämnden förvärvat.

Vad sedan beträffar den entreprenör, som anlåtats, vet jag icke, om han var entreprenör i alla de fall, som här framlagts. Jag vill här inskjuta, att jag i likhet med förste vice talmannen icke på något sätt vill taga i försvar, om det på något håll begåtts slarv. Det är ju alldeles klart, och det är väl ingen, som vill försvara sådant. Jag undrar emellertid, om icke det klander, som så skarpt riktats mot denne entreprenör, en liten smula berott därpå, att han försökt bygga något billigare än andra entreprenörer vågat sig på. Han har — tror jag, men det är kanske fel — i stor utsträckning anlitat oorganiserad arbetskraft. Det är måhända den anmärkningen, som riktats mot honom, men från jordnämndens sida, som har att svara för kostnaderna för bygandet, har det åtminstone icke gjorts någon anmärkning på honom.

När man här talar om de stegrade byggnadskostnaderna, vill jag också framhålla, att denna verkligt kraftiga stegring av byggnadskostnaderna på lands-

Svar å interpellation. (Forts.)

bygden beror icke på den ökning, som skett genom nya avtal i och för sig under senare tid, utan därpå, att dessa avtal börjat tillämpas ute på rena landsbygden, vilket de icke gjort förut. Jag tror, att en närvarande kammarledamot kan intyga, att i vårt härad i närheten av honom, där förut timlönen för arbete med uppförandet av byggnader på små jordbruk varit omkring 1 kr. 25 öre, till och med under 1 krona, ligger nu, sedan mätningssystemet börjat tillämpas, timlönen över 3 kronor. Var och en förstår, vad den saken betyder.

Det har sedan talats så mycket om att byggnaderna på dessa arrendegnahem icke ha planerats alldeles riktigt, och det är möjligt. Jag vågar emellertid icke åtaga mig att bedöma den saken, ty jag har sett för litet därav. Jag förmodar emellertid, att man därmed menar, att ritningar och arbetsbeskrivningar icke skulle ha upprättats av en arkitekt. Då ber jag att få säga, att vi ha i det län, som jag tillhör, vid vårt bebyggande på arrendegnahem försökt att låta byggnadsritningarna upprättas och granskas av arkitekter, men, mina herrar, att bygga till den kostnad, som ett bygge skulle betinga, för den händelse en arkitekts förslag helt fullföljdes — i varje fall de arkitekters, som vi provat — det försäkrar jag, att det tror jag ingen av herrarna skulle vilja vara med om.

Då den kritik, som i dag riktats icke blott mot statens jordnämnd utan i viss mån även mot de lokala organisationer, som ha exempelvis byggandet på arrendegnahem om hand, vill jag reagera en liten smula mot vad man här sagt. Herr Thorell anmärkte på att icke de, som fått dessa arrendegnahem, blivit tillräckligt synade i sömmarna. Han påpekade, att de lokala myndigheterna skulle ha mycket större möjligheter att bedöma deras kvalifikationer. Jag är den förste att erkänna, att det vore synnerligen önskvärt, och jag skulle helst vilja säga, nödvändigt att endast få sådana personer, vilka äro därtill kvalificerade, att övertaga såväl arrendegnahem som andra egnahem. Men jag trotsar någon att kunna bedöma personer så rätt i förväg. Ätminstone erkänner jag mig själv absolut skyldig i det avseendet, ty många gånger har jag såsom egnahemsnämndens ordförande trott, att vi fått en förstklassig karl på ett ställe, fast han sedan visat sig mindre ägnad att sköta det, när han väl kommit dit. Framför allt får man icke glömma, att det kan vara en duktig karl, som köper eller arrenderar ett egnahem, men så gifter han sig med en olämplig hustru och så blir allt hans arbete förspillt.

Så nämnde herr Thorell, att det vore ett bättre sätt att gå tillväga i fråga om dessa arrendegnahem, som staten skapar likställda med arrendehem, att skänka bort all jord. Jag vill för min del absolut reagera mot detta. Det vore ju ett mycket bra sätt för en egnahemslånetagare, om man så vill kalla honom, men jag tror, att det är ganska nyttigt att ha denna experimentverksamhet från statens sida. Jag tror också, att det vore mycket önskligt, att riksdagens ledamöter samt och synnerligen finge sätta sig in i och satte sig in i vad varje sådant arrendegnahem kostar med jord och byggnader och försökte göra upp en räntabilitetsberäkning. Jag tror, att de fingo en mycket god grund att utgå ifrån vid bedömandet av jordbrukets läge. Det har här inom Kristianstads län byggts mycket i egnahemsnämndens egen regi. Jag tror, att en del av våra riksdagsmän sett dessa arrendegnahem. Många ha misslyckats — det får jag säga — men jag tror mig kunna intyga, att vi byggt en del egnahem, som varit synnerligen goda. För en del år sedan lyckades vi göra avstyckning av större egendomar till jordbruk på 10, 12 eller 13 hektar och kunde därå uppföra prima byggnader till 7 å 8,000 kronor. För tre år sedan fingo vi höja denna summa till 10 å 12,000 kronor, och nu äro vi uppe i 15 å 17,000 kronor. Kostnaderna ha stigit så, att vi för vår del kommit överens om att blir det ingen ändring är det fullkomligt omöjligt att köpa jord till aldrig så billigt pris för att

Svar å interpellation. (Forts.)

antingen bygga därå och sedan sälja till arrendeegnahem eller, då det gäller statens jordnämnd, arrendera ut dem. Jag tror, att vi få säga, att med nuvarande byggnadskostnader — det har någon sagt förut — ha vi icke möjlighet att bygga egnahem och sälja dem till pris, som inkluderar någonting vidare av jordvärdet.

Ja, herr talman, jag har egentligen blott velat reagera mot de skarpa om-dömen, som fällts mot ledningen för dessa statens arrendeegnahem. Jag tror, att den har stora svårigheter med att sköta denna verksamhet. Den har stora svårigheter att ordna bebyggelsen och jag tror, att vi kunna vara den tacksamma för det många gånger, kanske oftast, mycket otacksamma arbete, som nedlagts.

§ 4.

Herr statsrådet *Pehrsson-Bramstorp* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 266, angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

Denna proposition bordlades.

§ 5.

Föredrogos var för sig samt hänvisades till behandling av lagutskott följande å kammarens bord vilande motioner:

nr 434 av herr *Karlsson* i Munkedal och *Persson* i Vinberg; samt nr 435 av herr *Hellberg*.

§ 6.

Härefter föredrogos, men bordlades åter andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 4 samt andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtanden nr 3—5.

§ 7.

Ang. anslag till stöd åt mindre jordbrukare.

Till avgörande företogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 37, i anledning av väckt motion om anslag till stöd åt mindre jordbrukare.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Osberg**: Herr talman! Under de senaste åren har förts fram en argumentering, gående ut på att de stödåtgärder, som blivit beslutade under de närmast föregående åren, icke verkat rättvist mellan större och mindre jordbrukare. Dessa uttalanden ha nog varit mer eller mindre färgade av politiska inställningar.

Nu ha vi här en motion, som jag tillåtit mig väcka, om ett anslag på 500,000 kronor till stödpris åt behövande mindre jordbrukare. Till svar på denna motion har utskottet anförts en mångfald åtgärder, som vidtagits för att stödja jordbruket, och jag kan ingalunda jäva riktigheten av detta. Jag har kanhända själv ett rätt stort ansvar för vissa av dessa stödåtgärder, och det kan därför icke falla mig in att klandra min egen syn på denna sak. Vad jag närmast har vänt mig emot är, att talet om nyttan av dessa stödåtgärder för större respektive mindre jordbrukare haltar väsentligt. Det är icke utrett, huruvida den ena eller den andra har större fördelar därav, utan det är det ekonomiska underlaget, som faller utslaget. När vi tala om mindre jordbrukare, så är det i vanliga fall medellösa personer, som tillträda dessa. Jag vet icke, om jordbruksutskottet gått in på några jämförelser — enligt mitt förmenande

Ang. anslag till stöd åt mindre jordbrukare. (Forts.)

brukar det taga ganska lätt på sådana spørsmål — för att utrona orsakerna till att de mindre jordbrukarna i stor utsträckning ha det så svårt. Jag förnekar icke, att de ha det svårt, men vi skola resonera om de orsaker, som ligga under detta förhållande. Här har i snart tre timmar talats om svårigheterna för innehavarna av arrendeegnahem, och det tyder på att det är andra omständigheter än skillnaden i fråga om stödåtgärdernas verkningar från staten, som ligga under.

Jag skall, för att belysa saken, som ett exempel ta en ung man, som skaffar sig ett mindre jordbruk, och jämför honom med en annan, som går till industrien. En sådan jämförelse kommer att ge en tydlig bild av vari orsaken ligger till de mindre jordbrukarnas svårigheter. Den man, som väljer att gå till industrien, behöver icke ha annat än en sund kropp och ett sunt förnuft för att kunna reda sig. Han behöver icke ens skaffa sig några verktyg, om han tar plats i en fabrik. Där står allting färdigt. Är det ett handarbete, han skall utföra, får han verktyg, och skall han ägna sig åt mekaniskt arbete, får han maskiner till sitt förfogande. Allt är ordnat för honom. Hur förhåller det sig emellertid med den, som skall ägna sig åt jordbruk? Ja, det veta ni ju alla, åtminstone ni som äro jordbrukare. Han måste först ha ett visst kapital. Om han icke har pengar, måste han skaffa dem på ett eller annat sätt. Det vanliga är ju, att han får låna, antingen genom egnahemsnämnden eller i bank eller på annat sätt, om han har anhöriga eller andra, som kunna ställa säkerhet. Jag har i min motion tillåtit mig framhålla, att det tarvas åtminstone 8,000 å 10,000 kronor, innan en sådan person kan på egen hand idka jordbruk. Den, som går till industrien, behöver däremot knappast någonting i egendomsväg.

Nu kan man kanske säga, att i så fall borde vederbörande lugna sig till dess han har kunnat skaffa sig så mycket pengar, att han kan sätta i gång med det yrke, som skall bli hans framtida näring, men under sådana förhållanden skulle tillslutningen bliva ganska ringa.

Småbrukaren måste i vanliga fall beränta största delen av det anskaffade jordbrukets värde. Han kan icke, såsom den, som går till industrien, hyra sig en bostad. Finns det icke förut bostad på det område, som han skaffar sig, måste han bygga en sådan. Det är emellertid icke nog med att skaffa en bostad, utan han måste också ha ekonomibyggnader för att kunna hysa sina djur och taga in sin skörd. Han måste skaffa sig redskap och han måste skaffa sig det antal djur, som han skall föda. Alla dessa nödvändiga saker kostar pengar, amortering och räntor ta en så stor del, att dessa, jämte andra ofrånkomliga utgifter, skapa svårigheter som i vissa fall icke kunna övervinnas utan stöd.

Med den framställning, som jag här har gjort, hade jag tänkt mig, att utskottet med sin kännedom om befintligt läge skulle förordat de 500,000 kronor, att ställas till hushållningssällskapens förfogande, sedan Kungl. Maj:t prövat de villkor i säkerhetsavseende, som skulle erfordras, och att pengarna skulle användas för stöd åt mindre jordbrukare. Vi komma längre fram på listan till ett utlåtande, som gäller en framställning från jordbruksministern om anvisande av anslag för s. k. premier åt sådana jordbrukare, som ha skött sina egendomar väl. Det är ju en metod, som vi tidigare haft. Jag har emellertid den uppfattningen, att om jordbruksutskottet hade beaktat innebörden i min framställning, så skulle vi kanske på ett lämpligare sätt kunnat genomföra åtgärder i denna riktning. Om vederbörande på något sätt kommit på obestånd, om han varit sjuk eller haft otur med djuren o. s. v. och icke kan förränta sin skuld, d. v. s. med andra ord, om han kört fast, så skulle man kunna ge en sådan person en stödpremie för att på det sättet hjälpa honom ur hans

Ang. anslag till stöd åt mindre jordbrukare. (Forts.)
bryderi. En sådan hjälp skulle kanhända kunna möjliggöra för honom att fortsätta med sin näring.

Det är ju ingenting nytt, att man ger premier, och det tycker jag jordbruksutskottets ledamöter skulle ha observerat. Det betalas här i landet ut mycket pengar i form av stipendier åt studerande. Det finns donationer och andra tillgångar för detta ändamål. Och varför ger man sådana stipendier? Jo, därför att den studerande i vanliga fall icke har sådan ekonomi, att den tillåter honom eller henne att fortsätta med sina studier. De få därför ett stipendium för att kunna fortsätta, vilket man hoppas skall bli till gagn för samhället. Man borde emellertid icke blott tänka på att utan knussel ge hjälp åt dem, som skola fortsätta på det intellektuella området. Jag måste vända mig emot, att man icke tänker på att man också behöver hjälpa dem, som skola arbeta på det materiella området.

Jag har redan nämnt, att det nog är en del politiska konstellationer, som gör, att man kommit fram med alla dessa invändningar mot de vidtagna stödåtgärderna. De ha kanhända sina brister, men det har ju varit många kloka män med om utformningen av jordbruksstödet.

Nu åberopar utskottet, att det pågår utredningar och är ifrågasatt en ny utredning. Jag vill då citera ett uttalande av en god vän till mig, godsägare Bengtsson, som när han pläderade för en motion fick just detta svar av vederbörande i jordbruksutskottet, att det pågick utredning och att han därför borde lugna sig. Han genmälde, att det är andra, som skola leva, än de, som hålla på att utreda. Man tycks föreställa sig, att bara det har tillsatts en utredning, är all rättfärdighet uppfylld, och då kan folk leva på den förhoppningen, att i sinom tid skall det bli något av. Man måste väl ändå ta fallen som de komma. Många av dessa jordbrukare kunna hinna skiljas från sina egna hem och sin näring, innan en påtalad utredning kan bli klar.

Det har ju varit många visa män, som ha gett råd åt jordbrukarna. Man har sagt, att storleksordningen beträffande jordbruken är icke riktig, att brukningsdelarna borde vara större o. s. v. Vi hade en vis man, som talade på lantbruksveckan, professor Nannesson. Han förordade, att vi skulle så igen 5 % av den svenska åkerjorden till skog och att vi icke skulle fortsätta med att stycka större egendomar, och talade om vikten av rationalisering och allt detta. Men han var icke orolig för att en överdriven rationalisering kan leda till ekonomisk ruin. Jag kan med hänsyn härtill, herr talman, icke underlåta att meddela en del uppgifter, som lämnats av en f. d. riksdagsledamot, nämligen herr Olsson i Ramsta, om hur det förhåller sig i fråga om skillnaden mellan större och mindre jordbruk och vad resultatet av jordbruksdriften är för dessa. Olsson i Ramsta skrev ett brev till nuvarande ledamoten av riksdagen, nämligen Gustaf Larsson, vari han redogjort för en undersökning beträffande Floda socken.

Åkerarealen i denna socken utgör 5,444 hektar, därav för de sex större gårdarna med sammanlagt 107 brukningsenheter 2,658 hektar — antagligen ha de sex godsen sammanlagt 101 underlydande arrendegårdar — för återstående 268 brukningsenheter 2,786 hektar. Arealen är sålunda, kan man säga, ungefär jämnt fördelad i två hälfter, den ena åt de större gårdarna och den andra åt alla de mindre. Av befolkningen i denna socken, 3,229 personer, komma på de sex större gårdarna 1,185 personer och på de mindre 2,044 personer. Per hundra hektar åker blir det alltså, säger utredaren, 73 personer på de mindre och 44 personer på de större gårdarna. Det föreligger alltså en avsevärd skillnad i fråga om invånarantal och bebyggelse på de två hälfterna.

Går jag sedan över, säger vederbörande, till den taxerade inkomsten utöver den beräknade för garantiskatten, så får jag för år 1937 en taxerad kommunal

Ang. anslag till stöd åt mindre jordbrukare. (Forts.)

inkomst av 208,430 kronor för de mindre gårdarna och 106,230 kronor för de större. Här föreligger alltså en skillnad på över 100,000 kronor. Det till statliga inkomst- och förmögenhetsskatt taxerade beloppet är för de mindre 358,110 kronor och för de större 145,340 kronor.

De stora brukningsdelarna omfatta i genomsnitt 25 hektar och de mindre 10 hektar. Den kommunalt taxerade inkomsten blir för de mindre 74 kronor och för de större 40 kronor. Till staten blir det ändå ogynnsammare resp. 128 kronor för de mindre och 54 kronor för de större.

De, som ha tvivlat på att det icke går att bedriva jordbruksdrift på mindre gårdar utan anse, att det måste vara större brukningsenheter, kunna ju här få en bild av hur det förhåller sig i verkligheten. Jag kommer också att tillstå professor Nannesson dessa siffror. Olsson i Ramsta är en gammal taxeringsman och känner väl till dessa förhållanden, och jag har därför tillåtit mig att återge de av honom lämnade uppgifterna. De kunna ju vara en liten ledning även för dem, som skola ha hand om utredningar.

Nu är det, herr talman, ingenting att göra åt saken för denna gång, men spørgsmålet återkommer och jag kommer icke ens att yrka bifall till motionen. Jag har emellertid velat anföra detta för att ge vederbörande en tankeställare. Det är ju så vanligt, att man klandrar den sittande regeringen för olika saker. Jag har emellertid icke velat göra det när det gäller jordbruksregleringen ty jag har icke kunnat finna annat än att de stödåtgärder, som ha tillkommit, ha varit behöfliga. Jag har också själv röstat för dem. Att klandra är den enklaste sak en människa kan ta sig för, ty det går av sig självt. Många gånger ha t. o. m. politiska partier kunnat växa upp på en missnöjesförkunnelse, ehuru inga realiteter legat under missnöjet.

Nu vill man slå in på nya metoder med koskatt och skatt på modersuggor och allt möjligt sådant. Eftersom herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet är närvarande, skulle jag vilja säga till honom, att jag hoppas, att han icke låter locka in sig på några avvägar genom dylika locktoner. Det är bättre att hålla kursen, så att man någorlunda håller sig på det sunda förnuftets plan. Då tror jag vi kunna mötas och göra det bästa av situationen.

Det hade icke varit ur vägen, att jordbruksutskottet hade gått mera in på principen i mitt förslag. Det är så många gånger, som man står rådlös inför fakta. Det kan vara en duktig karl, men han kan ha drabbats av olyckliga omständigheter, vilket kan tvinga honom att lämna sin gård. Jag skulle därför också vilja vädja till herr jordbruksministern, att han ville ge alla dessa utredningar en vink om att även taga upp frågan om att göra jordbruksutövarna likställda med andra arbetare i vad gäller olycksfallsersättning, så att de icke skola behöva stå i sämre ställning än andra arbetare. Jag har haft den frågan uppe i många år. Man har sagt mig, att den tillsatta socialkommittén har fått detta spørgsmål om hand, men det skadar nog icke, att även jordbruks-sakkunniga få en påstötning om att de böra värna även om dessa mindre jordbrukares säkerhet, när det gäller olyckshändelser.

Med dessa ord, herr talman, skall jag sluta. Jag har icke kunnat uraktlåta att säga dessa sanningar, som icke kunna jävas, om man går till fakta.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Johansson** i Björnlunda: Herr talman! Jag ber att med hänvisning till utskottets motivering få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Vid härpå skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande, nr 38, i anledning av väckta motioner om vissa åtgärder för fiskets främjande, biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

§ 9.

Ang. ytterligare anslag till beredande av understöd åt fiskare m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 39, i anledning av väckta motioner om ytterligare anslag till beredande av understöd åt fiskare m. m.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 116 av herrar *Nilsson, Theodor*, och *Gustavson, John*, samt II: 225 av herr *Johansson* i Öckerö m. fl., hade hemställts,

1. att riksdagen måtte besluta att som förstärkning av anslaget för beredande av tillfälligt understöd åt fiskare bevilja ett belopp av 42,000 kronor, samt

2. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att erforderliga ändringar i Kungl. Maj:ts kungörelse nr 281/1934 måtte vidtagas så att ett snabbare avgörande av ansökningar om understöd till hjälpbehövande fiskare kunde åstadkommas.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 116 och II: 225 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Karlsson* i Munkedal, vilken ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 116 och II: 225 till understöd åt fiskare för budgetåret 1938/39 å nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 42,000 kronor.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *Karlsson* i Munkedal: Herr talman! Jag har till det föreliggande utskottsutlåtandet fogat en reservation, och jag ber i anledning därav att med några ord få belysa den frågan, det här gäller.

Huvudfrågan i detta ärende är, huruvida den understödsverksamhet till nödställda fiskare, som riksdagen beslöt år 1934, skall fortgå ännu ett år. Innan jag går in på några detaljer, vill jag endast i korthet erinra om tillkomsten av denna understödsverksamhet. Kungl. Maj:t hade tillsatt särskilda fiskerisakkunniga, som till Kungl. Maj:t gjorde framställning om att understöd skulle kunna lämnas nödställda fiskare. I anledning härav framlades av Kungl. Maj:t en proposition, vari begärdes 750,000 kronor för ändamålet. Dessutom hade Kungl. Maj:t utarbetat vissa föreskrifter för hur verksamheten skulle bedrivas. Bland annat skulle kommunerna med som regel 25 % bidra till de understöd, som lämnades.

De två huvudskäl, som lågo till grund för framställningen, voro dels att med hänsyn till den allmänna depression, som då ännu rådde, särskilt bland fiskarena, skulle hjälp vara motiverad i avvaktan på att mera vittgående stödåtgärder bleve direkt vidtagna för denna näringsgren, dels att man ville räcka nödställda fiskare en hjälpande hand, när fisket slog fel, vilket det ju allt som oftast gör. Detta var alltså anledningen till den understödsverksamhet, som blev beslutad. Jag kommer mycket väl ihåg den tveksamhet, som rådde i jordbruksutskottet, när propositionen behandlades där. Utskottet tillstyrkte emellertid densamma och underströk just, att denna hjälpverksamhet kunde vara befogad, intill dess att statsmakterna hade vidtagit mera vittgående åtgärder för att stödja fiskarena.

Ang. ytterligare anslag till beredande av understöd åt fiskare m. m.

(Forts.)

De motioner, som nu föreligga och som avse att för nästa budgetår säkerställa denna hjälpverksamhet, räkna med att det belopp, för närvarande omkring 58,000 kronor, som finnes till förfogande, också skall vara tillgängligt för nästa budgetår, och dessutom har motionärerna begärt 42,000 kronor, så att hela det till förfogande stående beloppet skall bli 100,000 kronor. Dessa 58,000 kronor äro emellertid icke tillgängliga längre än till den 30 juni, och frågan är nu, huruvida riksdagen skall bevilja ett belopp av 42,000 kronor för att åtminstone i någon mån göra det möjligt att ge nödställda fiskare ett välbehövt stöd vid fetslaget fiske.

Jag har också anledning att erinra därom, att denna verksamhet icke är begränsad till enbart Bohuslän eller Västkusten. Det visar sig nämligen, att i samtliga län, som gränsa till havet, finnes det fiskare som fått del av detta anslag. Det är emellertid självklart, att huvudparten av det belopp, som har förbrukats eller 481,300 kronor, har gått till Västkusten och särskilt till Bohuslän och Halland, därför att där bor och bygger ju över hälften av landets yrkesfiskare. Jag vill emellertid som sagt betona, att också fiskare runt om Sveriges kuster ha fått del av denna hjälp.

Ej heller behöver man befara, att hjälp skall ges i oträngt mål. Vi ha först och främst den säkerhetsventil, som ligger däri, att kommunerna själva skola bidra. Dessutom underkastas ansökningarna mycket sträng kontroll. Jag tror mig kunna försäkra, att det råder samma mentalitet i den svenska yrkesfiskarekåren, i varje fall i den del av densamma, som jag närmast känner, som hos bönderna och hos arbetarna: man vill icke ha understöd. Man vill ha arbete och skydd åt sin näring, så att man ej skall behöva begära understöd. Men då det ännu ej varit möjligt att åstadkomma skydd i tillräcklig grad, så får man taga detta som en nödfallsutväg. Det är för att säkerställa detta stöd, som motionärerna ha begärt ett anslag, och det är därför, som jag tillåtit mig att vid utskottsutlåtandet foga en reservation.

Utskottet säger för sin del, att det anser, att denna verksamhet bör upphöra. Det åberopar, att vissa åtgärder vidtagits för att främja fiskerinäringen. Jag måste medge, att på vissa avsnitt har det vidtagits en del åtgärder, men det finns ännu avsnitt inom fiskerinäringen, som sakna tillräckligt stöd, vilket gör, att fattiga fiskare allt som oftast måste beträda den tyngsta väg, som en medborgare i detta land har att beträda, nämligen att när han arbetat och strävat förgäves, gå till fattigvården och begära hjälp till uppehälle för sig och sin familj. Jag riktar en enträgen vädjan till denna kammare att hjälpa till med att åtminstone göra det möjligt för en del av våra fiskare att slippa gå den vägen. Beloppet, som här begärts, är litet, det medger jag, men det är bättre än ingenting. Följer andra kammaren utskottet, så upphör den 30 juni i år denna hjälpverksamhet. Det finns då ingen annan råd för många fattiga fiskare än att hos fattigvården begära hjälp, när de ej inom sin näring kunna få den inkomst, som är behövt för att de skola kunna draga försorg om sig själva och sin familj.

Jag nämnde, att fiskarena själva ingalunda äro glada åt denna stödverksamhet. Men de taga den som en nödfallsutväg i avvaktan på att något annat skall kunna göras. I motiveringen för min hemställan, att riksdagen även i år skall säkerställa denna hjälpverksamhet, framhåller jag just, att man på vissa viktiga områden inom fiskerinäringen ännu ej kunnat vidtaga de åtgärder, som äro behövt för att något så när säkerställa utkomsten för näringsutövarna. Under Kungl. Maj:ts prövning ligger nu ett sakkunnigutlåtande, som avlämnades hösten förra året och där en hel del åtgärder föreslås och som syfta till att giva stöd åt fiskerinäringen. Jag tycker då för min del, att det är natur-

Ang. ytterligare anslag till beredande av understöd åt fiskare m. m.
(Forts.)

ligt, att riksdagen i avvaktan på vad som kan göras härutinnan söker säkerställa ifrågavarande understödsverksamhet.

Det hölls den 26 mars i år i Lysekil ett möte med en hel del representanter för fiskarena vid Bohuskusten. Vid detta möte gjordes ett uttalande, som jag nog hade fullt fog för att återgiva i dess helhet, men med hänsyn till kammarens tid och den långa föredragningslista, som föreligger, skall jag ej draga det i dess helhet utan endast den passus, som rör detta anslag. Man säger i detta uttalande först: »Vi rikta en enträgen maning till statsmakterna att vidtagna effektiva åtgärder till stöd och hjälp åt Bohusläns yrkesfiskare, vars näring blir allt mer beträngd, allt eftersom de handelspolitiska förhållandena länderna emellan skärpas. Skulle det befinnas omöjligt att giva fiskerinäringen skydd genom välbehöfliga importreglerande åtgärder, kräva vi kompensation därför genom ekonomiskt stöd på andra områden.» Därefter räknar man upp de områden, som man närmast syftar till, och så heter det vidare: »*Mötet uttalar sin bestämda önskan, att kontant hjälp ännu en tid beredes nödställda fiskare, men begär att ansökningar därom, liksom även andra ansökningar rörande fisket, måtte behandlas på snabbare sätt, än vad hittills skett.*»

Det vore åtskilligt mera att säga i denna fråga, men jag skall nöja mig med det anförda. Jag riktar emellertid ännu en gång en enträgen vädjan till kammaren att bifalla reservationen. Visserligen stod jag ensam i utskottet, och jag vet, att det är en stor svaghet, men det hindrar icke, ärade kammarledamöter, att jag känner, att jag denna gång har rätt mot ett enhälligt utskott. Det är väl kanske så, som det många gånger säges, att utskotten äro till för att avstyrka motioner, som också bidragit till att förevarande motioner i utskottet fått den behandling de fått. Rent sakligt måste jag säga, att jag har svårt att förstå, att det ej skulle finnas fog för att bevilja detta anslag åtminstone i år.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Lindqvist, Andersson* i Falkenberg, *Mårtensson, Sundberg, Johansson* i Öckerö, *Andersson* i Mölndal, *Mäler, Näsström, Norén, Bäckström, Viklund* och *Gustafsson* i Bogla.

Herr **Johansson** i Björnlunda: Herr förste vice talman, mina herrar! Den ärade reservanten sade i sitt anförande, att när denna fråga var före vid 1934 års riksdag, var utskottet mycket betänksamt mot att då bifalla Kungl. Maj:ts proposition. Utskottet tillstyrkte den emellertid, och det var av det skälet, att man höll före, att då riksdagen gått in för stödprincipen för jordbrukarnas del, den även skulle tillämpas i fråga om fiskarena. Man ansåg, att även fiskerinäringen skulle få ett stöd, och utskottet tillstyrkte därför Kungl. Maj:ts proposition om ett anslag på 750,000 kronor, men med det uttryckliga förbehållet att detta var ett engångsanslag för budgetåret 1934/1935. Man hoppades, att under tiden, medan detta anslag utnyttjades, vissa andra åtgärder skulle hinna vidtagas, vilka skulle kunna vara till fördel för fiskerinäringen. Åtskilliga sådana åtgärder ha också vidtagits, och flera komma väl i framtiden att vidtagas.

I fråga om detta anslag kan man nog säga, att fiskarbefolkningen ej varit så helt tillfredsställd med de former, under vilka fördelningen av detta anslag skett. Det dröjde ej längre än till 1935 års riksdag, förrän det väcktes motioner, en gående ut på att länsstyrelserna skulle i vissa fall kunna ålägga kommunerna att bevilja bidrag, två andra gående ut på att bidraget från kommunerna skulle nedsättas från 25 till 10 procent. Resultatet av de sistnämnda motionerna blev, att Kungl. Maj:t skulle kunna nedsätta kommunernas bidrag

Ang. ytterligare anslag till beredande av understöd åt fiskare m. m.

(Forts.)

till mindre än 25 procent, medan denna procent skulle vara den högsta, med vilket kommunernas bidrag skulle utgå.

Det har emellertid blivit en mycket lång procedur, när det gällt att få det bidrag som man sökt. Det är en mycket mödosam väg, som man skall gå, via fattigvårdsstyrelsen, kommunalnämnden, fullmäktige och länsstyrelsen, som skall höra arbetslöshetskommittén inom socknen, och vederbörande landsfiskal. Från lantbruksstyrelsen går ärendet så till jordbruksdepartementet. Det har sagts, att det dröjer 8—10 månader, innan man får ut det begärda beloppet.

I de motioner som väckts i år har, ehuru ej i själva yrkandet, hemställts, att kommunernas bidrag skulle upphöra. Det har varit svårt att få kommunerna att lämna detta bidrag, utom i vissa kommuner där fiskarbefolkningen har majoritet. I andra kommuner tycks man reflektera över om man skall få lov att i annat fall lämna fattigvårdsunderstöd. Kommer man då till det resultatet, att så skulle bli fallet, då tillstyrker man och då får staten betala 75 procent av understödet.

Jag har den uppfattningen, att detta är en mycket besvärlig sak, ett kris-tidsanslag, som bör upphöra. Det var ju också utskottets mening år 1934, att det skulle vara ett tillfälligt anslag. Nu togs det ej till fullo i anspråk genast — det var ett reservationsanslag — utan bidrag från detta anslag ha sedan utgått under tre år. Det är ju så, att ett reservationsanslag ej får stå längre än tre år. Kungl. Maj:t har då bestämt, att en del skulle omföras till »reservationer å anslag för verkliga utgifter» och att en del skulle få disponeras för understöd under innevarande budgetår.

Om man nu följer motionärerna, är det ej så mycket av anslaget, som bibehålles. Det skall delas på 13 olika län, som ligga vid kusten, och 42,000 kronor blir då rakt ingenting. Göteborgs och Bohus samt Hallands län, länen vid Västkusten, ha tagit det mesta, men på vissa håll har det varit mycket få, som ha sökt detta understöd, och det har berott på de svårigheter, som uppstå genom att kommunerna bedöma saken ur synpunkten, om man skall behöva lämna fattigvårdsunderstöd eller icke. Här kommer en ansökan, över den skall fattigvårdsstyrelsen och kommunalnämnden yttra sig, och sedan skola fullmäktige sammanträda. Allt detta tager en kolossal tid, och jag tror därför ej på att man kan uppehålla denna form av understödsverksamhet. Jag erkänner villigt, att fiskarena behöva hjälp från statsmakternas sida. Men denna har varit den mest motbjudande understödsformen av alla, som förekommit under krisen. När vi tillstyrkte den, voro vi också alla inom utskottet tveksamma, men när man hade gått in för stödåtgärder vid jordbruket, av vilka fiskarena ej kunde få någon del, när de ej kunde komma ut på nödhjulsarbete utan på grund av förhållandena i sin näring voro hänvisade till att stanna kvar på den plats, där de voro, och det var ett nödläge, ansåg dock utskottet, att det borde tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag. Jag antar, att om det varit friare former för erhållande av statsbidrag i förevarande avseende, hade dessa 750,000 kronor kunnat gå åt under budgetåret 1934/1935. Då kunde emellertid ej tagas i anspråk mer än i runt tal 241,700 kronor, och sedan ha de utgående understöden årligen minskats. Nästa budgetår uppgingo de till 106,800 kronor och budgetåret 1936/1937 till 83,800 kronor. Det visar, att detta anslag har blivit allt mindre och mindre anlitat, och detta beror just på de svårigheter, som äro förknippade med att kunna utnyttja det, såsom det nu ligger till.

Herr Karlsson i Munkedal har reserverat sig. Det förstår jag, han representerar fiskarbefolkningen. Men jag tror, att han erkänner, att detta ej är precis någon lämplig understödsform och att det är stora besvärligheter för dem som skola söka denna hjälp. Jag tror därför, att det vore bäst, om denna

Ang. ytterligare anslag till beredande av understöd åt fiskare m. m.
(Forts.)

understödsform bortföle. Det förutsattes också vid 1934 års riksdag, att den skulle vara en tillfällig åtgärd för det då instundande budgetåret. Att anslaget sedan stått kvar i ytterligare två år, beror som jag förut sade på att det ej kunnat utnyttjas helt under det första året.

Herr talman! Jag skall ej uppehålla tiden längre utan ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Johansson** i Öckerö: Herr talman! Det är med beklagande man konstaterar, att ett bifall till utskottets hemställan i denna fråga medför, att den hjälp i form av understöd, som till nödställda fiskare utgått sedan 1934, vid detta budgetårs slut helt kommer att upphöra.

I föreliggande utlåtande å sidan tre säger utskottet, som motivering för sitt avslagsyrkande, bland annat, att en rätt omfattande försöksverksamhet med prisregleringsåtgärder å fiskets område har igångsatts och att det avses, att denna verksamhet skall ytterligare utökas. Ja, herr talman, vi fiskare äro mycket tacksamma för detta, och inte minst för de lån, som ställas till förfogande för fiskerinäringen. Men detta är ju dock, som det för övrigt sägs i jordbruksutskottets utlåtande, en försöksverksamhet, och även om den utfaller väl, kommer det att taga flera år i anspråk, innan på denna väg fiskets lönsamhet uppnås.

Denna prisreglerande verksamhet har till syfte att genom fastställda minimipriser hindra förstahandspriset å vissa närmare bestämda fiskslag att sjunka under en viss prisgräns. Men denna prisgräns är på grund av vissa omständigheter, på vilka jag inte här skall ingå, satt så låg, att den garanterar, att just de rena driftkostnaderna bli täckta, och möjligen under gynnsamma förhållanden ger en inkomst på cirka 10 å 12 kronor per man och vecka men i mindre gynnsamma fall ingen ersättning för utfört arbete.

Jag undrar om jordbruksutskottets ärade ordförande skulle anse, att all rättfärdighet var uppfylld för jordbrukets vidkommande, om ett pris på jordbrukets produkter garanterades efter dessa linjer och om sedan var och en efter förmåga fick söka klara sig bäst han kunde i konkurrens med en ohejdad import. Jag gör denna jämförelse med jordbruksnäringen, därför att det är de fiskare, som uteslutande äro hänvisade till hemmamarknaden vid försäljning av sina fångster, som oftast torde komma i behov av understöd. Mera sällan torde understöd behöva lämnas till de fiskare, som bedriva sitt fiske i Nordsjön och således genom att utnyttja den direkta landningen i utländska hamnar, i den mån den ännu är tillåten, för sin fångst där erhålla högre priser.

Enligt gällande bestämmelser få inte ekonomiska svårigheter, som uppstå genom iråkad arbetslöshet eller sjukdom, ligga till grund för erhållande av understöd, utan skall sådant beviljas den fiskare, som gjort vad på honom ankommit för att övervinna svårigheterna, kort sagt en sådan fiskare, som i regel lämnat vårt land full valuta för sin och de sinas försörjning men på grund av omständigheter, som han inte själv kan råda bot på och som jag här i mitt anförande delvis berört, inte fått lön för sin möda. Det är nämligen inte alltid så, att utebliven fångst är orsaken till att inkomsten vid fiske blir ringa. Tvärt om är det många gånger så, att allt för riklig fångst, vilken i sin tur förorsakar låga priser, gör, att förtjänsten uteblir.

Som här förut sagts av herr Karlsson i Munkedal, tror jag att ingen skulle bli gladare än fiskarena själva, om förhållandena på fiskets område bleve sådana, att hjälp i form av understöd blev överflödigt. Men så är det tyvärr ännu inte.

Ang. ytterligare anslag till beredande av understöd åt fiskare m. m.

(Forts.)

Herr Karlsson i Munkedal vädjade till kammarens ledamöter att stödja reservationen, och även jag, herr talman, vill vid detta tillfälle vädja till kammarens ärade ledamöter att inte vid den kommande voteringen genom bifall till utskottets hemställan medverka till att beröva nödställda fiskare den hjälp, som en fortsättning av denna understödsverksamhet innebär, utan rösta för den av herr Karlsson i Munkedal i utskottet avgivna reservationen, till vilken jag, herr förste vice talman, ber att få yrka bifall.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Såsom framgår av jordbruksutskottets utlåtande, har den understödsform, varom vi nu tala, tillämpats under en längre tid, än vad 1934 års riksdag hade förutsatt. Regeringen ansåg att även för innevarande budgetår medel borde finnas tillgängliga och begagnade sig av sin rätt att besluta härom. De belopp, som tillstyrkts av vederbörande myndigheter, ha därför kunnat beviljas, och senast vid förra konseljen utanordnades en viss summa ur detta anslag.

Under innevarande år ha ökade krav på anslag till prisreglerande åtgärder framkommit, och man har även begärt pengar till att skapa en bättre organisation av fiskerinäringen och dess utövare. I årets budget har ju också regeringen för att tillmötesgå dessa krav äskat anslag till prisreglering i ökad omfattning och även begärt medel till att skapa en bättre organisation på fiskets område. Jag har därför goda förhoppningar om att man skall lyckas komma litet längre, inte minst beträffande fiskarens organisation, så att de på ett bättre sätt kunna tillgodogöra sig de bidrag, som lämnas från statens sida.

Den siste ärade talaren framhöll, att de minimipriser, som fastställts på fisk, endast täcka de ofrånkomliga driftkostnaderna vid fisket. Det måste emellertid, såvitt jag förstår, ankomma på fiskarena själva och de myndigheter, som närmast ha att vaka över deras intressen, att tillse, att dessa minimipriser bli tillräckliga. När Kungl. Maj:t beviljat anslag till prisreglerande åtgärder, har Kungl. Maj:t utgått ifrån, att priserna skola vara så tilltagna, att fiskarena med normal fångst skola kunna klara sig på sin näring. Det är emellertid klart, att det under vissa förhållanden kan bli nödvändigt att lämna stöd åt fiskare, som av ogynnsamma omständigheter lidit avbräck i sitt näringsfång. Man måste även räkna med möjligheten av en konjunkturförsämring, och dessutom måste man tänka på att det vid alltför rikliga fångster kan uppstå svårigheter med avsättningen och olägenheter för sådana fiskare, som på grund av den rikliga tillgången inte i full utsträckning kunna utöva sin näring.

Om det kan vara av något intresse, så vill jag meddela kammaren, att i den beredskapsproposition, som är avsedd att avlämnas nästa vecka, kommer att föreslås ett anslag på 150,000 kronor för att hjälpa fiskare, som drabbas av sådana svårigheter. Jag vill samtidigt framhålla, att det inte är meningen, att detta anslag skall tagas i anspråk vid arbetslöshet eller lågkonjunktur. Det är enbart avsett att komma till användning, därest sådana förhållanden skulle inträda inom fiskerinäringen, att dess utövare icke kunna reda sig på egen hand. Det är därutöver min förhoppning, att vi med de ytterligare åtgärder, som vi i år skola vidtaga i prisreglerande syfte, skola vinna ett större mått av erfarenhet för att till ett kommande år kunna åstadkomma ännu bättre stödåtgärder för fisket, så att de, som ha hälsa och krafter att utöva yrket,

Ang. ytterligare anslag till beredande av understöd åt fiskare m. m.
(Forts.)

också skola kunna erhålla sådana priser — vilket vi ju alla äro överens om är det riktiga — att de kunna vinna full bärgning för sig och sin familj.

Herr **Hansson** i Hönö: Herr talman! Bland de olika stödåtgärder, som 1933 års fiskeriutredning föreslog, var direkt understöd åt fiskare. Det fanns enligt de undersökningar, denna utredning företog, fiskare, som på grund av då rådande depression råkat i en sådan situation, att de voro i tvingande behov av omedelbar hjälp. Som exempel härpå må erinras, att Kungl. Maj:t år 1933 till hjälp åt skarpsillfiskare i Bohuslän anvisade först 20,000 kronor och där- efter ytterligare 15,000 kronor i form av direkta understöd.

Dessa skarpsillfiskare hade på grund av felslaget fiske måst anlita denna ut- väg. Fisket är mycket beroende av naturens makter, såsom stormar och ström- mar, men det kan även ofta inträffa, att fisken håller sig borta nästan under hela säsongen. Då de flesta fiskare icke ha några sparade medel, kan en så- dan tid vara mycket kännbar, särskilt för sådana, som ha stora familjer att försörja.

Jag skall be att med ett konkret exempel få belysa arten av våra svårigheter och välja detta från vadsillfisket, som jag själv deltagit i från den 25 oktober förra året till årsskiftet. Vi började alltså fisket efter stor sill den 25 oktober. Från den dagen och fram till jul hade vi tjänat 80 kronor per man, och ändå var denna inkomst inte netto, ty under samma tid förlorade vi redskap för ungefär 50 kronor per man. Den verkliga förtjänsten reducerades sålunda till blygsamma 30 kronor, men det fanns även vadlag, som under samma tid drivit fisket med förlust på 1,000 kronor och däröver.

Nog har man skäl att känna sig trött och modstulen inför sådana motgångar, och nog kan man tycka, att det vid sådana tillfällen som det nämnda bör fin- nas möjlighet till hjälp. Julen brukar i allmänhet vara glädjens högtid, men då förtjänsten så slog fel som till den senaste julen, blev glädjen för många fiskarfamiljer liten. Det har dock under sådana förhållanden för många va- rit en trygghet att ha haft denna möjlighet att av staten och kommunen kunna få hjälp vid de svåraste tillfällena.

Den hjälpverksamhet, som gällt för fiskare, är icke framkallad av arbets- löshet. Bristande arbetstillgång föreligger i regel ej för fiskare, annat än då is eller ogynnsamma väderleksförhållanden hindra utövandet av fisket. Det synes mig, att fiskare behöva hjälpas i vissa fall, ty trots att en fiskare fort- sätter med sitt arbete och trots att han gjort allt vad på honom ankommit, kun- na långa tider gå, då han ingen inkomst har. Visserligen kan man i likhet med utskottet hysa vissa betänkligheter att fortsätta på den inslagna vägen, men då de prisreglerande åtgärder, som vidtagits, trots att de varit oss till stor hjälp, ännu icke ha kunnat hjälpa oss i den utsträckning, som varit önskvärd, äro vi tacksamma, om vi kunna få ha samma möjlighet som hittills till under- stöd åt fiskare.

Jag vill med dessa ord, herr talman, yrka bifall till den vid utskottets ut- låtande fogade reservationen.

Herr **Hällgren**: Herr talman! Jag skall inte hålla något längre anföran- de i denna fråga. Den har förut blivit tillräckligt belyst av representanter för fiskerinäringen. Jag vill endast erinra om att det anslag, som funnits, också har kunnat disponeras i de fall, där felslaget fiske har gjort det omöjligt för fiskarena att skaffa sig inkomster för sitt livsuppehälle. Jordbruksutskottet åberopar nu de prisreglerande åtgärder, som riksdagen har godkänt och som man nu håller på att sätta i gång ute i landet. Jag vill dock påpeka, att pris-

Ang. ytterligare anslag till beredande av understöd åt fiskare m. m.

(Forts.)

reglerande åtgärder icke hjälpa i de fall, där ingen fisk finnes. I dylika fall äro sådana åtgärder mindre betydande, och fiskare, som varit ute för olyckan att inte få någon fångst, ha inte haft minsta glädje av denna understödsform.

Missbruk av detta anslag har inte gärna kunnat ifrågakomma, därför att kommunerna skola medverka med en viss procent av understödssumman. För övrigt är beviljandet av understöd omgärdat med så många garantier, att missbruk vid sökandet och fördelandet av understöden är uteslutet.

Beträffande behovet av ett sådant anslag även för framtiden vill jag särskilt understryka den synpunkten, att dessa medel kunna användas, då fisket har slagit fel för fiskarena. Tänker jag mig litet framåt i tiden, kunna även andra svårigheter inträffa, som göra ett sådant anslag av behovet påkallat. Vi skulle ju kunna tänka oss, att ett krig skulle kunna uppstå — fastän vi inte önska eller tro någonting dylikt — uppe i denna del av Europa. Om ett sådant krig utbryter, kommer det i första hand att inverka på sådana näringsutövare som sjöfolk och fiskare. Det kan inträffa sådana fall som 1914, då fiskare inte kunde utöva sin näring till följd av mobiliseringsåtgärder och andra försiktighetsmått, som måste vidtagas från Sveriges sida, såsom t. ex. att släcka fiskefyror o. s. v. Det kan vara lika berättigat att ha ett sådant anslag på detta område som på andra områden, där man beviljar anslag för att förbereda sig mot dylika eventualiteter.

Herr statsrådet nämnde nyss, att hans avsikt är att begära ett belopp på 150,000 kronor i samband med beredskapspropositionen att användas till sådan understödsverksamhet. Men om riksdagen skulle bifalla jordbruksutskottets föreliggande utlåtande med den motivering, som återfinnes i detsamma, skulle Kungl. Maj:t kunna tolka detta som ett hinder att upptaga denna understödsform.

Första kammaren har ju visserligen bifallit jordbruksutskottets utlåtande, men andra kammaren skall nu fatta sitt beslut. Jag skulle vilja hemställa till kammaren, att den måtte stryka jordbruksutskottets motivering, i vilken det klart och tydligt säges ifrån, att jordbruksutskottet icke vill veta av en sådan understödsverksamhet, som här pågått, och att den inte skall få fortsätta i framtiden.

Jag hemställer sålunda, herr talman, att motiveringen i jordbruksutskottets utlåtande måtte strykas.

Herr **Karlsson** i Munkedal: Herr talman! Endast några få ord. Jag fäste mig vid att jordbruksutskottets ordförande motiverade förslaget, att man skulle upphöra med denna understödsverksamhet med att behandlingen av ansökningarna var så svår. Det kan vara riktigt, att jag vill fästa uppmärksamheten på att motionerna också syfta till att åstadkomma en snabbare behandling av ansökningar om dylikt understöd. I utskottet fann jag emellertid läget sådant, att det inte lönade sig att på något sätt försöka vinna gehör för ett förslag om en skrivelse till Kungl. Maj:t om en bättre tingens ordning i detta avseende. Jag nöjde mig därför med att söka få denna understödsverksamhet säkerställd åtminstone för ett år framåt, och vi få under denna tid finna oss i att dras med de svårigheter, som uppkomma vid behandlingen av ansökningarna. Jag kan icke finna, att de svårigheter, som föreligga att bli delaktig av anslaget, utgöra något skäl för att kammaren här i dag skulle slopa hela anslaget och stoppa möjligheterna till understöd.

Herr **Johansson** i Björnlunda sade vidare, att det här endast gäller 42,000 kronor och att, om vi skulle dela upp detta belopp på de olika kustlänen — vi ha ju tolv, tretton stycken sådana — blir det inte mycket på vart och ett. Han

Ang. ytterligare anslag till beredande av understöd åt fiskare m. m.
(Forts.)

kan ju ha rätt i detta, men jag vill för min del säga, att det är bättre att det finns något än ingenting. Det förhåller sig dessutom på det sättet — och detta vill jag fästa kammarens särskilda uppmärksamhet på — att ehuru denna verksamhet måhända har pågått en längre tid än som det ursprungligen var fråga om man dock inte har använt hela det belopp som riksdagen anvisat. Den 30 juni 1937 överfördes nämligen från detta anslag till nionde huvudtiteln 202,512 kronor 75 öre. Om andra kammaren nu och riksdagen vid gemensam votering beviljar dessa 42,000 kronor, komma vi således i alla fall inte över det belopp, som riksdagen 1934 anvisade för ändamålet. Jag anser, att även detta är ett skäl för att kammaren i dag bör gå med på reservationen.

Jag vill dessutom säga ett par ord med anledning av det uttalade, som herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet nyss gjorde. Vi tacka alldeles särskilt för att fiskarekåren kommer med i den krisberedskap, som planeras, men om jag inte har fattat denna beredskapsuppläggning alldeles fel, så förutsätter den dock, att det skall bli en allmän konjunkturförsämring inom hela fiskerinäringen för att fiskarena skola kunna få del av detta anslag. Jag anser det därför tämligen självklart, att riksdagen och i första hand andra kammaren för att säkerställa understödsverksamheten ännu ett år bör bifalla reservationen, till vilken jag ånyo ber att få yrka bifall.

Herr **Johansson** i Björnlunda: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr Hällgrens yttrande, att utskottets motivering skulle utgöra ett hinder för bifall till Kungl. Maj:ts beredskapsproposition, när den en gång kommer. Denna motivering torde emellertid inte kunna anses utgöra något hinder, ty den kommer utskottet självt att pröva vid behandlingen av propositionen.

De former, under vilka detta anslag utgår, ingåvo oss stora betänkligheter redan 1934, och vi äro fortfarande betänksamma. Det borde ju i alla fall ligga i vederbörande kommuns intresse att bevilja sådana understöd åt familjer, som kunna beräknas komma att taga kommunens hjälp i anspråk. Detta sker väl i regel också, om det är fiskarmajoritet i kommunen. Att icke flera understöd beviljats, beror åtminstone enligt den erfarenhet vi ha i Södermanlands län på att kommunalnämnder och kommunalfullmäktige avslagit ansökningar på grund av att de till följd av ett bättre skatteunderlag måste bidraga med 25 procent, och endast i de fall, då man vetat, att man annars omedelbart måst ge de sökande fattigvårdshjälp, har man tillstyrkt understöd i denna form. Ett dylikt system för bidragstilldelningen är enligt min mening ohållbart i längden, och jag hoppas, att Kungl. Maj:ts proposition om hjälp till fiskarebefolkningen icke kommer att bygga på dylika grunder.

Det har under diskussionen påpekats, att de understöd, som utgått från detta anslag, skulle vara ett slags ersättning för misslyckad fångst. När en näring misslyckas, är det klart, att dess utövare komma i ett svårt läge. Det är emellertid icke endast fiskerinäringen, som drabbas av sådana olyckor. Även en jordbrukare kan råka illa ut; det kan hända, att en frostnatt förstör hela skörden, det kan bli översvämning o. s. v. Dylika olyckor inträffa sålunda inte blott inom fisket, fastän de givetvis ske oftare där än inom jordbruket.

Vi ha hittills endast haft tillgång till denna understödsform med kontant-hjälp utan motprestationer. Vid utdelandet av stödlån inom jordbruket har man krävt att de, som erhållit hjälp, skola förbinda sig att utföra vissa arbeten, låt vara åt sig själva. Dessa understöd åt fiskare ha varit rena penningbidrag, vid vars utdelande man inte fäst sig vid den sökandes nödläge, utan tilldelandet varit beroende på de kommunala myndigheternas ställningstagande.

Ang. ytterligare anslag till beredande av understöd åt fiskare m. m.

(Forts.)

Ansökningen må ha varit hur behjärtansvärd som helst, så har den dock förfallit, om de kommunala myndigheterna ha avstyrkt. Av denna anledning har, som jag nyss nämnde, motioner väckts, i vilka det påyrkas, att kommunerna skulle åläggas bevilja bidrag. Detta yrkande avlogs, men riksdagen beviljade Kungl. Maj:t rätt att nedsätta kommunernas bidrag till lägre procenttal. Men i de kommuner, där man på grund av skatteunderlagets storlek skall bidraga med 25 procent, äro dylika understöd mycket sällsynta. Jag tror att endast två fiskare inom Södermanlands län ha blivit tilldelade detta understöd av alla, som sökt. De kommunala myndigheterna ha nämligen inte varit villiga att bevilja något bidrag.

Utskottets motivering kommer inte att lägga hinder i vägen för bifall till Kungl. Maj:ts förenämnda proposition; och jag hoppas, att bidragstilldelningen där kommer att vara baserad på andra grunder än som gällt för de nuvarande bidragen.

Herr talman! Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen meddelade, att han komme att framställa propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen ävensom — dock endast därest kammaren skulle fatta beslut i enlighet med den förra propositionen — beträffande det av herr Hällgren under överläggningen framställda yrkandet i fråga om utskottets motivering. I enlighet härmed gav herr förste vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Johansson i Björnlunda begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren, med avslag å jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 39, bifaller den vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen. Kammaren hade alltså, med avslag å utskottets hemställan, bifallit den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

§ 10.

Härefter upptogs till behandling jordbruksutskottets utlåtande, nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsunderstödd premiering av mindre jordbruk m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. statsunderstödd premiering av mindre jordbruk m. m.

Därvid anförde:

Herr **Gustafson** i Vimmerby: Herr talman! Den proposition, som här föreligger till behandling, är tillstyrkt av ett enhälligt utskott, och det kan ju

Ang. statsunderstödd premiering av mindre jordbruk m. m. (Forts.)
därför synas icke föreligga någon anledning att här upptaga en debatt. Jag skall heller icke yttra många ord.

Som kammarens ledamöter väl känna till, har den småbrukspremiering, varom förslag nu ligger före, varit nedlagd under en följd av år. Jag har mycket intresserat mig för denna småbrukspremiering och har även under de gångna åren tillåtit mig motionera om återupptagande av densamma. Mitt huvudskäl för att premieringen borde återupptagas har emellertid icke varit premieringen i och för sig, även om jag naturligtvis tillmäter den ett stort värde. Jag har fastmer velat göra gällande, både motionsvis och i inlägg här i kammaren, att jag ansett den med småbrukspremieringen förbundna premielånetilldelningen vara det, som hade det allra största värdet. Med dessa premielån har man nämligen möjliggjort att lämna ett ekonomiskt stöd till sådana mindre jordbrukare, som, i vad det ankommit på deras personliga insats, haft sitt jordbruk i ett mycket gott skick, men där de ekonomiska förutsättningarna hos vederbörande hava varit svaga, så att de av denna anledning icke kunnat ha en del anordningar, exempelvis gödselvårdsanläggningar och dylikt, i det goda skick, som fordras för att ett jordbruk skall vara prisgillt.

Emellertid har det icke under årens lopp varit möjligt få riksdagen att gå med på de motioner, som jag och andra väckt för att få denna premielåneverksamhet återupptagen. Nu har, såsom alla känna till, den föreliggande propositionen föregåtts av en utredning inom lantbruksstyrelsen rörande det sätt, på vilket grunderna för en småbrukspremiering skulle ordnas. Lantbruksstyrelsen har ju också i det betänkande den avgivit förordat ett återupptagande icke blott av småbrukspremieringen utan också av den därmed tidigare förbundna premielåneverksamheten. I propositionen har jordbruksministern emellertid icke upptagit annat än premiering av mindre jordbruk och på anförda skäl ansett, att man icke borde återupptaga premielåneverksamheten. Jag skall ju erkänna, att statsrådet har haft åtskilliga skäl för propositionens ståndpunkt i denna del, enär jag icke heller är okunnig om att ett flertal hushållningssällskap i sina yttranden uttalat, att man numera skulle kunna upphöra med premielåneverksamheten. Det har för övrigt såväl från dessa sällskaps sida som i propositionen angivits, att vi numera ha en hel del anslag på nionde huvudtiteln, ur vilka bidrag i olika former kunna utgå för främjande av det mindre jordbruket. Jag skall icke förneka, att så i viss mån är fallet, men av alla dessa anslag, som i olika former stå de mindre jordbruket till buds, finns det knappast mer än ett, som kan sägas mera direkt utgöra en ersättning för premielånen. Det är anslaget för bidrag till gödselvårdsanläggningar, som jag närmast syftar på. Det har nämligen varit så, jag tror överallt i landet, att när det i samband med småbrukspremiering har utdelats premielån, så ha dessa lån nästan undantagslöst använts för förbättring av gödselvårdsstäder, inredningar och cementering av ladugårdar, svinstallar etc., allt ändamål, som jag för min del anser vara mycket behjärtansvärda, enär man sålunda har möjliggjort för mindre jordbrukare i mindre god ekonomisk ställning att förbättra sina djurstallar och åstadkomma en god gödselvård.

När vi behandlade den föreliggande propositionen inom jordbruksutskottet, förelågo även till behandling ett par motioner, i vilka man yrkat, att premielåneverksamheten skulle återupptagas. Med den inställning jag alltid har haft och alltjämt har i denna fråga motiverade jag i utskottet min ståndpunkt och yrkade bifall till motionerna. Jag hemställde därvid om bifall till den kungliga propositionen, sådan den föreligger, men föreslog, att utskottet därutöver skulle hemställa i skrivelse att Kungl. Maj:t nästa år måtte framlägga förslag om premielåneverksamhetens återupptagande. Jag vann emellertid icke någon resonans inom utskottet från något håll för denna min tankegång, och

Ang. statsunderstödd premiering av mindre jordbruk m. m. (Forts.)
vid det förhållandet har jag icke ansett det nödigt eller ens möjligt att reservationsvis ställa ett yrkande om bifall till motionerna.

Såväl Kungl. Maj:t som utskottet ha i sin motivering anført, att eftersom man har alla dessa anslag, som numera ställas till det mindre jordbrukets förfogande, behöver man icke nu på samma sätt som tidigare denna premiälänverksamhet. Ja, i det läge frågan nu ligger får naturligtvis även jag finna mig i att det blir på det sättet. Men jag skulle vilja begagna detta tillfälle för att ge uttryck åt den meningen, att om man skall ha dessa andra statsanslag i olika former för att ersätta de tidigare premiälänen, då blir det nödvändigt att höja ifrågavarande anslag på sådant sätt, att det blir möjligt att av dessa tilldela medel åt sådana mindre jordbrukare, som skäligen böra få bidrag. Och jag tänker då aldeles särskilt på det anslag, ur vilket skall utgå bidrag till gödselvårdsanläggningar. Detta anslag utgår för närvarande, som vi väl känna till, med 200,000 kronor per år. Om vi ha i minne, att premiälänverksamheten har kostat åtskilligt större belopp per år under den tid denna verksamhet varit i gång, få vi ha klart för oss, att det är nödvändigt, att anslaget höjes, så att det kan fylla det behov, som förefinnes. Jag skulle därför vilja hemställa till herr statsrådet, att han till ett annat år ville gå i författning om att höja detta anslag på ett sådant sätt, att man därigenom kan få en ersättning för de premiälän, som enligt det nu föreliggande förslaget icke komma att stå de mindre jordbrukarna till buds.

Såsom frågan nu ligger till, har jag, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr Casenberg: Herr talman! Jag skall att börja med be att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få rikta ett tack för att han kommit fram med föreliggande förslag till återupptagande av premieringsverksamheten vid det mindre jordbruket, vilket är glädjande. Men detta tack skulle varit ännu större, om statsrådet velat bevilja anslag även till premiälän. Visserligen säger statsrådet, att det finns så många andra former för denna bidragsverksamhet, såsom bidrag för gödselvård och betesförbättringar och sådant, att det icke kan behövas premiälän. Men den som har deltagit i premieringsverksamheten några år har funnit, huru man med dessa premiälän kunnat hjälpa fram småbrukare till det mål, som avsetts, nämligen att kunna ge dem ett högre pris.

Det är ju så, att bland de småbrukare, som sökt pris, har det varit många, vilkas ekonomiska förhållanden varit sådana, att de av denna anledning icke kunnat få något pris. Man har då emellertid med premiälän kunnat hjälpa dem och ge dem goda råd om huru de skulle sköta sina jordbruk för att nå det eftersträfvade målet. Man kan icke nå samma resultat med dessa andra fonder. Bidragstilldelningen sker nämligen där på ett helt annat sätt. Jag menar, att de premieringsnämnder, som ha intresse för sin verksamhet, ha lättare att hjälpa dessa människor fram till målet genom premiälän. Det kan ju t. ex. gälla att hjälpa dem att bygga ett hönshus, som de sakna medel till, och det kan finnas dåliga vägar, som behöva bättras etc. Det har varit mycket intressant att följa dessa småbrukare och se, huru de genom denna statshjälp ha kunnat arbeta sig fram och få riktigt värdefulla småbruk, som sedan ha kunnat tilldelas även högsta pris.

Jag skulle därför vilja hemställa till statsrådet, då jag finner, att statsrådet har intresse för denna sak, att till nästkommande år tänka på att anslå medel även till premiälän. Jag är övertygad om att den vägen är den rätta för att kunna hjälpa dessa småbrukare. Nu har det ju även i år avgivits motioner med yrkanden härom, att premiälän skall kunna tilldelas. Men då man

Ang. statsunderstödd premiering av mindre jordbruk m. m. (Forts.)
vid nuvarande förhållanden icke har någon möjlighet att få majoriteten att gå ifrån vad som föreslagits i den kungliga propositionen, är det ju för närvarande lönlöst att försöka få detta krav beaktat, varför jag nu, som sagt, får nöja mig med att uttala den förhoppningen, att herr statsrådet skall finna det möjligt att nästa år gå fram på denna väg.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

I detta anförande instämde herrar *Larsson* i Hede, *Osberg*, *Persson* i Grytterud, *Johansson* i Krogstorp, *Andersson* i Lindome, *Olsson* i Staxäng, *Daniels-* och *Nolin*.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**:
Herr talman! Det är ingen, som framställt något yrkande än om bifall till utskottets förslag. Och då utskottet varit enhälligt om att tillstyrka propositionen och t. o. m. tillstyrkt en höjning av anslaget till resebidrag, kan jag ju icke annat än vara tillfreds med behandlingen av propositionen. Jag hade begärt ett ganska stort belopp till resebidrag för mindre jordbrukare, men jag har naturligtvis ingenting att erinra emot en höjning av anslaget, ty jag förutsätter, att utskottet, då det föreslagit denna höjning, utgått därifrån, att hushållningssällskapen ha så stort intresse av saken, att de komma att satsa pengar för att möjliggöra ett utnyttjande av hela resebidragsanslaget. Och det är enligt min mening till mycket stor nytta, att vederbörande brukare beredas möjlighet att komma ut till andra delar av landet och se, huru andra jordbruk skötas, för att därmed kunna få nya uppslag för skötandet av sina egna jordbruk.

Beträffande premielåneverksamheten i sammanhang med premieringen av småbruken är det klart, att dessa premielån hava fyllt en viss uppgift under den tid de utdelats. Men vi skola komma ihåg, att förhållandena hava ändrats väsentligt. Det är ju så, som herr *Gustafson* i Kasenberg sade, att man kan komma till sådana småbrukare, som icke kunna få premier, men för vilka man kunnat ordna det så, att de fått premielån, och på det sättet ha deras jordbruk kunnat intensifieras och gå framåt på sådant sätt, att de till sist blivit riktigt trevliga jordbruk. Men det är denna väg vi försöka även nu. Vi skola nämligen, om det behövs ge småbrukarna anslag till olika ändamål, såväl till gödselstäder, som herr *Gustafson* i Vimmerby särskilt omnämnde, som till förbättring av byggnader och även till täckdikningar. Jag vet icke, i vilken utsträckning premielånen använts för dessa ändamål. En sak, som jag anser var mycket nödvändig, om man skall få fram ett jordbruk till den kultur, som det verkligen bör ha, är bidrag till täckdikningar. Det är en hel del sådana saker, som nu ligga helt utanför premieringsverksamheten. Men även om premielånen icke längre finnas, kommer detta alldeles självfallet icke att innebära annat, än att, när vederbörande premieringsnämnd kommer till en småbrukare och synar, så skall den även nu kunna konsulteras. Och nämnden skall kunna resonera med småbrukaren och säga till honom: ni skulle få än bättre resultat, om ni gjorde så och så. Det gäller följaktligen en fortsatt upplysningsverksamhet såväl från premieringsnämndernas sida som från konsulenters och vandringsrättares sida. Jag menar, att man måste nog i många fall hjälpa vederbörande att komma framåt och få bättre jordbruk än de ha.

Jag anser, såsom också många gånger uttalats i riksdagen, att hela denna hjälpverksamhet, som vi började med för en del år sedan, bör bedrivas så, att man skall försöka sammanföra den och icke splittra den på en eller två eller tre olika nämnder, så att man till sist icke vet, huru många nämnder man har. Det har av många hushållningssällskap framhållits, att det här finns en möj-

Ang. statsunderstödd premiering av mindre jordbruk m. m. (Forts.)
 lighet att åstadkomma detta, icke genom att med premierlänan fortsätta splitt-
 ringen utan tvärtom genom att försöka tillmötesgå de synpunkter, som upp-
 tagits i propositionen. Jag menar, att man bland annat genom de föreslagna
 åtgärderna på ett effektivare sätt skall kunna bringa hjälp åt dessa mindre
 jordbrukare, som behöva sådan hjälp.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

Härpå föredrogos vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare stats-
 understöd till Skeerödsåns och Fredskogsåns regleringsföretag inom Farstorps
 och Vankiva socknar av Kristianstads län;

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av
 avkastningen av statens hästavelsfond;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare stats-
 understöd till Bassholmabäckens regleringsföretag inom Tosjö och Rya sock-
 nar av Kristianstads län; samt

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare bidrag
 för undersökning rörande vissa vattenregleringsföretag.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

§ 12.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört andra kammarens
 tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, i anledning av väckt motion angående
 åvägabringande av största möjliga likställighet för landsbygdens folk i fråga
 om post och telefon m. m.

*Ang. åväga-
 bringande av
 likställighet
 för landsbyg-
 dens folk i
 fråga om post
 och telefon
 m. m.*

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Gardell: Herr förste vice talman! Motionärernas framställning av-
 ser att en utredning borde verkställas angående ernåendet av största möjliga
 likställighet för landsbygdens folk i fråga om post och telefon. Detta är ett
 länge närt önskemål över hela Sverige. Även utskottet delar motionärernas
 åsikt i sin motivering.

Huru olika telegrafverkets taxor tillämpas, kan jag anföra exempel på från
 Gotland. Gotland indelas i två samtalsområden; det ena utgöres av Visby
 stad och norra hälften och det andra av södra hälften. Båda hälfterna gränsa
 till Visby stad, som är säte för alla ämbetsverken för Gotland. Avstånden
 från den nordligaste delen och från den sydligaste delen av Gotland till Visby
 äro ungefär lika långa, utgifterna för ledningar över båda taxeoräden äro
 sålunda lika stora för telegrafverket. Betingelser finnas sålunda för att Got-
 land skulle kunna vara ett enda taxeoråde. Det är därför ett allmänt miss-
 nöje rådande bland abonnenterna i södra hälften över att de skola betala 20
 öre för varje samtal till Visby, då däremot samtalen äro fria för den norra
 hälften. Såväl enskilda som sammanslutningar ha gjort framställningar om
 ändring utan resultat. Även K. B. har uttalat önskvärheten av och behovet
 av att Gotland skall vara ett enda taxeoråde. Jag har personligen uppvak-
 tat telegrafstyrelsen, dels muntligen och dels skriftligen, och telegrafstyre-
 lsen uttalade till sist, att vid nästa reglering av taxeoräden skulle saken ta-
 gas under omprövning.

Telegrafstyrelsen har också yttrat i en skrivelse, som återgives i utskotts-

Andra kammarens protokoll 1938. Nr 25.

Ang. ävägbringande av likställighet för landsbygdens folk i fråga om post och telefon m. m. (Forts.)

betänkandet, att styrelsen har »klart fattat i sikte, att slutmålet skall vara en såvitt möjligt fullständig likställighet mellan alla abonnenter i landet». Jag hoppas, att telegrafstyrelsen verkligen sätter denna tanke i verket. Då det tillkommer telegrafstyrelsen och Kungl. Maj:t att fastställa taxeorådena och icke riksdagen, vill jag härmed fästa chefens för kommunikationsdepartementet uppmärksamhet på dessa förhållanden och hemställa, att han måtte se till, att Gotland blir ett enda taxeoråde.

Det är som sagt ett önskemål, att landsbygden kommer fram till likställighet, och jag tycker därför motionen är beaktansvärd, varför jag ber att få instämman i utskottets utlåtande.

I detta anförande instämde herrar *Svedman, Söderdahl* och *Gustafsson* i Lekåsa.

Herr **Hansson** i Vänesby: Herr talman! Då den föreliggande frågan är av stort intresse för Norrland med dess vidsträckta bygder, anser jag mig böra framhålla för kammaren önskemålet, att generalpoststyrelsen och telegrafverket måtte fortsätta på den inslagna vägen med att förbättra postförbindelser och möjligheter till telefonförbindelser till mera avlägsna orter. Som det framhållits i motionen och utskottets utlåtande, är det mycket angeläget att skapa drägligare förhållanden för de människor, som bo ensligt i avlägsna landsdelar och som sakna möjligheter att stå i kontakt med landet i övrigt.

Vad beträffar postbefordringsavgifterna synes det möta ganska stora svårigheter att sätta ned dem. Likväl tillåter jag mig framhålla, att statsmakterna icke borde lämna ur sikte, om det finns möjligheter att skapa något mera rättvisa förhållanden i detta avseende. Det är som bekant ganska betungande för de människor i landet, som visserligen icke bo alltför avlägset från poststationerna men likväl icke kunna utnyttja lokalportot. För att detta skall kunna utnyttjas, får postbefordran icke ske över en annan poststation än den där posten inlämnats. Samma är förhållandet om postbefordran sker genom lantbrevbäring över en poststation, då man också får erlägga vanligt brevporto 15 öre. Ett tillrättaläggande av detta förhållande synes mig vara möjligt, och jag skulle tro, att det icke skulle medföra någon större kostnad för statsverket. En sänkning av det allmänna brevportot däremot skulle innebära mycket större ekonomiska konsekvenser för postverkets totala nettoinkomster. Frågan är dock av den vikt och betydelse för de mera avlägset boende, att den bör has i åtanke.

Vad vidare angår frågan om att anordna telefon till poststationerna vore det naturligtvis också ett angeläget önskemål för dem som icke bo i omedelbar närhet till en poststation. Det vore av synnerligt värde och skulle mången gång avhjälpa de besvärligheter som finnas. För de kommunala myndigheterna i landskommunerna skulle det betyda mycken lättnad i verkställigheten av deras åligganden, om dels lokalportot kunde utnyttjas i större utsträckning och dels det vore möjligt att komma i förbindelse med poststationerna genom telefon.

I vad gäller bättre postbefordringsförhållanden väcktes ju redan vid 1936 års riksdag en motion av några ärade ledamöter här i kammaren, om jag minns rätt var det herr Skoglund m. fl., däri påpekades behovet av bättre postbefordringsförhållanden. Av den utredning som man erhållit kännedom om med anledning av denna motion framgick, att generalpoststyrelsen redan då begärt väsentliga anslag för att förbättra dessa förhållanden. I de redogörelser, som föreligger i dag till utskottets utlåtande från samma myndighet, framgår det,

Ang. åvägbringande av likställighet för landsbygdens folk i fråga om post och telefon m. m. (Forts.)

att det åstadkommits underverk på detta område. Där det förut endast varit postturer med längre tids mellanrum ha postturererna i många fall kunnat utökas till dagliga postförbindelser. Att så skett, är ju rätt tacknämligt, men det är möjligt, att denna utveckling bör fortgå.

Då det gäller telefonförbindelser till avlägsna orter, skulle jag vid detta tillfälle vilja framhålla, att rättvisare och ekonomiskt jämnare kostnadsförhållanden borde kunna ställas i utsikt, så att det blir möjligt för dem som äro avlägset boende att få billigare förbindelser. De som ha förmånen att bo centralt i närheten av en större växelstation och där abonnenterna uppgå till ett större antal, exempelvis 35 stycken, kunna ju få in en frikrets på 2 kilometer; där kan man få dels fria linjer och fritt underhåll, där finnas inga särskilda avgifter för upprätthållandet av växelstationen. Men om antalet understiger den siffran, försättas abonnenterna vid växelstationen i det läget, att de få själva svara för kostnaderna för upprätthållandet av växelstationen. Detta blir en särskild pålaga just för människor i sådana landsändar. Och jag vill i det sammanhanget understryka vad som framhölls av den föregående ärade talaren och hans hemställan att telegrafverket måtte se till, om bättre förhållanden på detta område äro möjliga att skapa. Beträffande frikretsarna på 2 kilometers avstånd synes det mig vara möjligt att inrätta sådana i avlägsna trakter på de linjer som nu användas av mer än en abonnent. Det kan ju finnas t. ex. tre abonnenter på samma linje, vilka gå under olika bokstäver. Om det i sådana fall blir ett större antal abonnenter, synes det mig vara en utveckling i rätt riktning att utöka frikretsen för sådana abonnenter.

För min del är jag nöjd med utskottets utlåtande och är synnerligen nöjd med den utveckling frågan tagit under senare år, men jag har med dessa ord velat som ledamot av kammaren från de bygder vilka äro ganska glest befolkade ha framhållit önskvärdheten och nödvändigheten av att det göres vad som är möjligt för utvecklingen av dessa förbindelser. Detta tror jag är bästa sättet för att skapa drägligare och bättre förhållanden för dem som äro avlägset boende i vårt land.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr Tengström: Herr talman! Jag finner icke anledning att säga många ord till den siste ärade talaren. Han har understrukt utskottets motivering i nästan varje punkt, och det återstår, om man så vill, bara att tala om för honom, att det fanns ytterligare ett par saker, som utskottet har behjärtat, speciell för dem som bo i de glest befolkade trakterna i vårt land. Jag tror, att utskottets samtliga medlemmar påminna sig, att utskottets motivering är framför allt byggd på utskottets känsla av att något måste göras för att, som den siste ärade talaren uttryckte det, åstadkomma en större rättvisa och en bättre ekonomisk utjämning av förhållandena på detta område. Jag är tacksam för att den ärade representanten för Norrland tagit till orda i denna debatt, men jag anser, att eftersom han icke haft något av särskild vikt att tillägga till utskottets uttalande, får det vara nog med detta mitt yttrande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hallagård: Herr talman! Jag har ingen anledning att draga upp någon debatt i den föreliggande frågan, därför att utskottet har ju visat tillmötesgående i stor utsträckning mot de synpunkter som framförts i motionen, och jag har därför intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Det är klart, att det vore av värde att så snart som möjligt komma fram till vad telegrafstyrelsen anger som ett slutmål, att såvitt möjligt fullständig lik-

Ang. åvägbringande av likställighet för landsbygdens folk i fråga om post och telefon m. m. (Forts.)

ställighet mellan alla abonnenter i landet åstadkommes. Och efter det vi väckt motionen, har ju ett sammanträde i styrelsen hållits, där motionen i viss mån rönt beaktande. Jag har således ingen anledning att nu yrka bifall till den, utan uttalar den förhoppningen, att man så snart ske kan i detta fall tillmötesgår landsbygdens intressen. De större samhällena ha ju många andra förmåner, och även om det skulle kosta litet mera att forcera arbetet med telefonväsendets utveckling, så skulle det vara tacknämligt, om man ville göra det så fort ske kunde och åstadkomma mera likställighet i detta avseende samt beakta landsortens intresse, då det gäller dessa ting.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr **Hansson** i Vännäsby: Herr talman! Jag blev icke riktigt på det klara med vad utskottets ordförande menade, då han sade, att det fanns ytterligare ett par punkter som icke blivit av mig berörda till förmån för det föreliggande önskemålet. Då nu herr ordföranden nämnde detta, men icke sade vilka punkter det egentligen var, föranledes jag att efterlysa detta, ty finns det ännu några synpunkter, som kunde stärka detta önskemål, vore det av värde, att det bleve känt för kammaren.

Herr **Tengström**: Herr talman! Jag trodde, att den ärade talaren skulle vara belåten med den framgång han hade med sitt anförande, men då det icke är förhållandet, nödgas jag ju gå upp i debatten ytterligare en gång. Jag vill då endast peka på, att andra kammarens utskott har avfattat sitt utlåtande i så positiv riktning, att vi ha kommit ett gott stycke framför motsvarande utskott i första kammaren. Jag tänker speciellt på den passus som står på sid. 3, där utskottet har formulerat sin motivering på följande sätt: »De av generalpoststyrelsen i detta avseende — alltså beträffande telefon vid poststationerna på landet — framförda erinringarna förefalla utskottet icke vara i alla avseenden tungt vägande.» Detta innebär, att utskottet har tillåtit sig att kritisera den remissakt, som utskottet har fått från generalpoststyrelsen. Men då jag trodde, att det icke var av något särskilt intresse för kammaren att höra detta, tog jag icke upp den saken i mitt första yttrande. Det gäller emellertid vad generalpoststyrelsen yttrat med följande ord: »Det kan emellertid icke helt förbises, att postfunktionär måste iakttaga försiktighet vid besvarande av telefonförfrågningar. I annat fall kunna obehöriga använda sig av telefonen för inhämtande av upplysningar om andra korrespondenters angelägenheter.» Vi menade i utskottet, att en sådan motivering icke var av något egentligt värde vid bedömande av frågan, huruvida telefon vid poststationerna skall finnas eller icke. Och generalpoststyrelsen har ju för övrigt i fortsättningen dementerat sig själv dels genom att säga, att ifrån år 1931 till år 1937 antalet dylika telefoner ökats från 23 till 135 och dels genom att förklara sig vilja ägna frågan allt det intresse, som förhållandena kunna påkalla.

Det är alltså en av de punkter, där utskottet velat gå längre än vad den föregående talaren förordat.

Vidare har utskottet talat om, att underhållet av ledningsnätet utanför vederbörande frikrets borde förbilligas och underlättas. Därvid har utskottet stött sig på ett uttalande av kungl. telegrafstyrelsen, som i slutet av sin skrivelse yttrat: Telegrafstyrelsen får i anledning härav meddela, att styrelsen i skrivelse den 15 februari 1938 till chefen för kommunikationsdepartementet som beredskapsarbete bland annat föreslagit utökade ledningsförmåner åt

Ang. ävägbringande av likställighet för landsbygdens folk i fråga om post och telefon m. m. (Forts.)

abonnenterna. Utskottet har således velat understryka och i motionärens anda tolka det uttalande, som gjorts av kungl. telegrafstyrelsen så, att det skulle åsyfta beredande av en förmån åt dessa abonnenter.

Detta var två av de synpunkter, vilka, såvitt jag hörde rätt, icke framkommo tydligt nog i det anförande, som hölls av den föregående ärade talaren.

Herr **Hansson** i Vännäsby: Herr talman! Det lilla anförande, jag hade äran hålla på denna punkt, gick ut på att jag fullständigt instämde i vad utskottet och ämbetsverken yttrat i denna fråga, och att jag kände tacksamhet för vad som redan åstadkommits. Utskottets ordförande har troligen missuppfattat vad jag sagt. Han yttrade nämligen, att det vore ett par saker, som icke berörts i mitt anförande. Det var ju mest dessa saker, som jag fann anledning att efterlysa. Ordföranden gick igenom vad som står i utskottets utlåtande. Det anser jag var alldeles överflödigt, då jag tidigare helt och fullt givit mitt erkännande åt vad som yttrats i utlåtandet.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 13.

Vidare förelåg till behandling andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, i anledning av väckt motion, II: 182, angående införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig aga.

Ang. införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig aga.

I en inom andra kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 182, hade herr *Nordström* i Kramfors *m. fl.* hemställt, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att bestämmelserna i folkskolestadgan om rätt för lärare att tilldela barn kroppslig aga måtte avlägsnas och ersättas med uttryckligt förbud mot detta».

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte föranleda någon andra kammarens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru **Rönn-Christiansson**: Herr talman! Jag tror icke, att det är överord, om man slår fast, att utskottet vid behandlingen av denna fråga varit allt annat än enhälligt. Man tycks här hava följt samma princip, som en detektivförfattare, vilken först löser problemet och sedan bygger upp intrigen. Utskottet synes först hava bestämt sig för innehållet i sitt yrkande och därefter avfattet motiveringen.

Vår motion har föranlett en del pressuttalanden. Jag kan icke underlåta att påtala exempelvis vad Svenska Morgonbladet har presterat i en artikel, som begicks den 22 mars i år. Att artikelförfattaren glömt bort att vara journalistiskt hyfsad får stå för hans egen räkning, men han har gjort sig skyldig till att politisera frågan. Han har kritiserat förslagsställarna och icke förslaget. En sådan kritik är allt annat än positiv.

Utskottets motivering tyckes vara direkt avskriven efter en artikel i Svensk Lärartidning för den 5 mars. Där giva lärarna sig själva ett kraftigt underbetyg. Lärarna synas anse, att rätten att utdela aga bör bibehållas för deras skull. Detta giver anledning till en stilla undran, huruvida läroverken hava bättre pedagoger än folkskolan, eftersom folkskolans lärare måste hava paragrafen om skolagan såsom ett stöd. Med lika litet fog kan man sätta likhets-tecken mellan folkskollärare och pedagog, som man kan säga, att en kvinna är lämpad att fostra ett barn, därför att hon fött barnet. I nämnda tidnings-

Ang. införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig aga. (Forts.) artikel är skribenten förfärligt förvånad över motionärernas naivitet. Han anser oss vara förfärligt primitiva. Vi äro så naiva, att skribenten känner sig förvånad. Utskottet säger, att vi förbisett, att läroverken hava rätt att relegera lärjungar. Man kan då fråga sig: Varför kan man icke taga en lärjunge direkt ifrån en läroanstalt och placera honom på skyddshem eller uppfostringsanstalt? Måste folkskolan nödvändigtvis dragas med detta klientel? Måste agaparagrafen bibehållas endast av den anledningen?

De åsikter, som komma till uttryck i den moderna litteraturen på det barnpsykologiska området, brukas hälsas med gillande, och i teorien framhålles, att vad som där säges är hälsosamt och nödvändigt. På ifrågavarande område har Stina Palmborg utfört ett utomordentligt arbete. Hon har ett klart begrepp i fråga om orsak och verkan. Hon förstår, att det ofta är miljön i hemmen, som sätter sin prägel på barnen, och hon giver utomordentligt bra exempel, som belysa barnuppfostringsfrågan ur social synpunkt. I en artikel, som för icke så länge sedan publicerades i tidningen Idun, nämnde hon, att hon själv en gång fick bakläxa utav en elev.

För några dagar sedan diskuterades här i kammaren anslaget till Erika-stiftelsen, och herr Lindén framhöll då vikten av, att man beaktade miljöns, hemmens, betydelse för barnen. Det kan konstateras, att det är de svaga lärarna, som behöva denna agaparagraf. Det är lärarna, som behöva utvecklas. Ju mer svårhanterligt ett barn är, desto ärorikare måste det givetvis vara för läraren att kunna uppfostra barnet. Ju svårare uppgiften är, desto större skicklighet fordras det för att lösa den. Det gäller icke att kuva utan att fostra barnen.

Det har sagts, att hårda sinnen behöva hård tukt. Detta är ett ordstäv, som absolut icke hör hemma i vår tid. Det är ganska naturligt, att ett barn måste hata en fostrare, som har detta ordstäv som princip. Man kan visserligen med tillhjälp av aga kuva barnet, men har barnet blivit kuvat, så att det av rena skrämselmotiv håller sig relativt lugnt i skolan, kan det inträffa, att detta i ungdomsåren resulterar i nervösa utbrott med farliga konsekvenser. Konsten är givetvis att bli god vän med barnen, och trofastare vän än en liten barnasjäl kan man väl icke få. Konsten är att kunna känna icke bara för barnet utan också med barnet. Vi vilja givetvis hava frimodiga och icke framfusiga barn. Men just de barn, som komma från arbetarhem, besitta icke, på grund av allehanda förhållanden, den frimodighet, som vore önskvärd och som gör att de kunna fostras till stolta, målmedvetna människor.

Det blir väl dock skillnad mellan de välklädda, välnärda barnen, som gå i läroverk och lära sig religionshistoria, och de undernärda, dåligt klädda barnen, som gå i folkskolan och lära sig kristendomskunskap.

Hotet om straff blir i regel bestämmande för, huruvida barnen göra det som är rätt eller det som är gålet. Det gäller att odla viljan till vad som är sunt och riktigt.

I lärartidningen säges bland annat, att om agaparagrafen kommer bort, så ställes folkskolan fullständigt skyddslös. Och likaså är man indignerad över, att vi talat om prygel. Både i utskottets utlåtande och i lärartidningen citeras de bestämmelser i folkskolestadgan, varigenom regleras, under vilka förhållanden aga bör utdelas. Aga bör givas med »kärleksfullt ansvar». Att en lärare är hastigt uppbrusande, kan ett barn förstå, men det är just det lugna förberedandet, som verkar psykiskt nedrivande på barnet.

Vi hava ett glänsande exempel på det i den skolaffär, som förekom i Sofia folkskola för icke så länge sedan. Lärarinnan, som var i sin lagliga rätt att utdela aga, utdelade agan på sådant sätt som föreskrives i ifrågavarande paragraf, d. v. s. med kärleksfullt allvar. Hon hade hotat klassen: »vänta bara!

Ang. införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig aga. (Forts.)

Nästa gång ni göra någonting, har jag rätt att klå er». Det måste på barnen verka nedbrytande i psykiskt avseende. Den aktion, som föräldrarna till barnen i Sofia satte i gång, ledde ju till, att lärarinnan tog tjänstledighet på grund av nervositet. Överläraren i Sofia folkskola uppträdde vid ärendets behandling icke som skolman utan som politiker.

Ett annat exempel hava vi från Junsele. En aktivt arbetande socialdemokrat meddelar följande: modern till en pojke hade bett honom utföra ett arbete i hemmet. Pojken hade med anledning därav begärt att få lov ifrån skolan. Han hade icke träffat läraren utan dennes hustru, och hon hade lovat att framföra hans ärende till läraren. När pojken nästa gång kom till skolan, fick han prygel. Det måste kallas att giva prygel, då man använder ett hundkoppel att slå med. Vi hava icke använt något överord, när vi begagnat ordet prygel. Detta var alltså ett par exempel på kärleksfull aga, som utdelats under ansvar.

Det var säkerligen många, som blevo ganska upprörda över de interiörer, som blottades, när man satte i gång utredning vid skyddshemmen. De principiella anhängarna av agan borde givetvis trätt fram och betygat sin glädje, ty där hade just använts det fostringsmedel, som man fortfarande vill hava kvar, nämligen agan.

Utskottet har bemödat sig om att citera vad lärarna haft att säga. Lärarna måste ju dock anses som parter i målet. De, som också skulle kunna hava haft något att säga, vore givetvis skolbarnens föräldrar, men man letar förgäves efter något uttryck för deras uppfattning i utskottets utlåtande. Herr Lithander framhöll för några dagar sedan, vilken viktig institution kungl. medicinalstyrelsen är. Kungl. medicinalstyrelsen har ju tillstyrkt vår motion, men i utskottets utlåtande aktar man sig just för att framhäva detta. Vidare skulle jag vilja hänvisa till fru Kleens artikel i Stockholms-Tidningen. Fru Kleen har utträttat ett utomordentligt gott arbete för skyddshemmens vidkommande, ett arbete som naturligtvis kan karakteriseras såsom sakkunnigt.

Man måste konstatera, att vi icke kommit så långt i utveckling, när diskussionen i dag rör sig om aga eller icke aga. Utskottet är indignerat över att vi framställt frågan som en klassfråga. Men varför är den enligt vår åsikt en klassfråga? Jo, därför att frågan är aktuell för småfolket. I läroverksstadgan fastslås, att kroppslig bestraffning under inga förhållanden må förekomma och framför allt betonas, att bestraffning icke får vara sådan, att den lämnar kvar bitterhet och modlöshet. Men det är just bitterhet och modlöshet, som folkskolans barn känna, när de gå till skolan, och därtill kommer ytterligare skräcken för aga.

Jag tror, att det icke var någon, som i den debatt, vilken år 1937 hölls om lärarkårens löner, som inte gav tillkänna sin aktning för det betungande och svåra arbete, som lärarna hava att utföra. Vi vilja även nu understryka, att detta arbete är svårt och ansvarsfullt, men tillika vilja vi framhålla, att en lärare har alla en vanlig människas svagheter. En lärare kan bliva nervös utav rent privata orsaker. Det kan hända, att han icke alltid är så balanserad som han borde vara. Därför blir denna paragraf för honom ett stöd gentemot barnen. Men beträffande folkskolan finnas inga kompletterande bestämmelser motsvarande dem, som finnas i läroverksstadgan. Sådana bestämmelser skulle givetvis icke gå väl ihop med agaparagrafen.

På skolans områden kan Sovjetunionen tjäna till föredöme. I Sovjetunionen är det i lag förbjudet att utdela aga. Detta gäller beträffande alla barn. I Sverige har man sådana bestämmelser endast för läroverksbarn, för de socialt

Ang. införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig aga. (Forts.) högtstående. Eftersom vi säga oss leva i barnets århundrade, måste vi i handling visa, att vi beakta detta. Vår motion är just ett uttryck för att vi slå vakt om barnens intresse.

Herr talman! Jag vill med dessa ord be att få yrka bifall till motionen.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Hoppe**: Herr talman! Den föregående ärade talarinnan talade mot agan och gjorde det delvis på ett både elegant och övertygande sätt. Hon anförde en del bokstavligen slående argument, men hon inskränkte sig icke till att tala emot agan, utan hon utdelade också själv så gott hon kunde aga, och det var sannerligen icke bara små snärtar. Då hon väl avsåg att tillämpa regeln i folkskolestadgan att utdela aga med kärleksfullt allvar, borde vi väl känna oss uteslutande tacksamma. Det betänkligaste med aga, liksom med andra tillrättavisningar, är emellertid, om den av den bestraffade känns såsom en orättvisa. Utskottet finner den utdelade agan icke rättvis och väl motiverad. Observera talarinnans jämförelser mellan dess motivering och intrigen i en detektivroman.

Med ett visst nöje och delvis med ett tyst instämmande lyssnade jag till fru Rönn-Christianssons framställning. Jag hoppas nämnda dam ursäktar min brist på ridderlighet, när jag dock måste säga, att hennes anförande ändå på sätt och vis beredde mig en missräkning. Jag hade, liksom förmodligen litet var av utskottets ledamöter, hoppats, att motionärerna och deras meningsfränder skulle varit rätt belättna med vårt utlåtande. Utskottet har visserligen yrkat avslag på motionen, men samtidigt givit uttryck åt en bestämd önskan om utredning av frågan i dess helhet.

För mig personligen är det synnerligen angeläget att säga ifrån, att utskottets avslagsyrkande icke får tolkas så, som om utskottet ansett, att allt vore gott och bra den dag som i dag är. Jag vet mycket väl, att det förekommit, och beklagligtvis icke så sällan, att lärare använt aga även i fall, då verkligt goda, insiktsfulla och ansvarskännande lärare skulle valt andra uppfostringsmedel. Genom fru Rönn-Christianssons anförande hava vi ju ock blivit påminta om, att lärare icke alltid visat sig vuxna sitt stora och ansvarsfulla kall, utan ibland gjort sig skyldiga till synnerligen beklagliga övergrepp mot barnen.

Jag skyndar mig emellertid att framhålla, att vad jag då erinrat om, på intet sätt hindrar mig att ge uttryck åt den uppfattningen, att den ojämförligt största delen av lärarna i våra svenska folkskolor är av den höga kvaliteten, att vi med tacksamhet och trygghet kunna överlämna våra barn åt deras fosteran.

Jag går nu att säga några ord om motiveringen för utskottets ställningstagande. Jag skall försöka att helt kort i fyra olika punkter anföra vad som varit skälet för vårt avslagsyrkande.

Det första är, att så sent som 1936 har Kungl. Maj:t fastställt de nuvarande bestämmelserna. De gällande bestämmelserna hava framgått efter en framstöt som gjordes av svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet, och som på sitt sätt var lik den motionärerna nu gjort. Jag förmenar för min del, att det är att begära litet för mycket av Kungl. Maj:t, när man ifrågasätter, att Kungl. Maj:t i år skulle vara redo att utan vidare springa från den ståndpunkt, som Kungl. Maj:t intog för bara två år sedan.

För det andra: de som i vårt samhälle närmast hava ansvaret för ungdomen i små- och folkskolorna, äro våra lärare. Lärarorganisationerna liksom skolöverstyrelsen, som väl också lika starkt känner sitt ansvar, hava bestämt och på ett i det stora hela taget mycket samstämmigt sätt avstyrkt bifall till det

Ang. införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig aga. (Forts.)
ändringsförslag, som motionärerna gått in för. Jag kan icke underlåta att i fråga om lärarna få säga, att det ej är riktigt att karakterisera dem i första hand som part i målet. De skola i detta sammanhang betraktas först och främst som representanter för sakkunskapen.

Den tredje synpunkten är, att frågan om aga i folkskolan borde, såvitt jag förstår, sättas in i större sammanhang. Det har utskottet gjort, när det i sitt utlåtande uttalat den förhoppningen, att om en utredning kommer till stånd, denna bör omfatta hela frågan om *samhälleliga myndigheters* rätt att utdela aga. Som det för närvarande är, hava exempelvis barnavårdsnämnder och skyddshem rätt att utdela aga. Låt oss antaga, att det bleve förbjudet att använda aga i folkskolan! Vi hava anledning att misstänka, att icke så få kanske av folkskolans mera besvärliga klientel, de svåruppfostrade eleverna, då komme att remitteras till barnavårdsnämnderna och skyddshemmen. Där skulle de eventuellt komma att bli föremål för den aga, som folkskolan icke hade rätt att giva dem. Jag tvekar ej att säga, att det är en brutalisering av straffet för barnet, då det skall skickas till barnavårdsnämnden eller, vad som är ännu mycket betänkligare, via barnavårdsnämnden till skyddshem.

När jag talar om skyddshemmen, skall jag taga mig friheten lämna en liten uppgift, som kanske ej är bekant för alla. Någon gång i vintras — jag tror det var i december 1937 — voro de manliga skyddshemsföreståndarna samlade kring socialministern. Man kom då överens om, att 1938 skulle man ej i sin fostrande verksamhet använda aga. Nu menar jag, att det skulle vara utomordentligt lämpligt att använda sig av de erfarenheter och rön, som man gör vid skyddshemmen detta år.

Det sista skälet för utskottets avslagsyrkande är, att innan folkskolan berövas möjligheterna att gentemot de mera svårfostrade eleverna använda aga, torde det vara klokt att undersöka andra vägar och andra möjligheter att komma till rätta med elever, som vålla lärarna särskilt besvär och verka på ett eller annat sätt störande.

Jag vill här nämna ett par saker. Det är uppenbart, att om man kunde komma därhän, att läraravdelningarna bleve väsentligt mindre, skulle vederbörande lärare få mycket bättre tillfälle att individualisera sin omvårdnad och fostran. Detta skulle undanröja många nu besvärliga uppfostringsvärigheter.

Vidare är det en sak, som ligger mig synnerligen varmt om hjärtat. I medicinalstyrelsens yttrande — det hava vi icke gömt undan utan skola gärna taga fram — har pekats på, att en hel del grövre förseelser, som förövas av barn, begås av barn, som äro mer eller mindre ärftligt belastade, psykopatiska o. s. v. Dessa skola själfvallet icke agas. Det är riktigt. Vi kunna ju icke ute i kommunerna skapa fram rådfrågningsbyråer, som man gjort t. ex. i Stockholm, där man kan få råd och hjälp att komma till rätta med dessa fall. Jag tror emellertid, att det icke är omöjligt att ordna så, att varje lärare i folkskolan åtminstone en gång varje termin finge tillfälle att samråda med en psykiatriskt utbildad barnläkare, som kunde giva råd om barnens fostran i allmänhet och alldeles särskilt, när det gällde de svårhanterliga barnen. Skulle det kunna bliva så, att sådana t. ex. länsvis anställda, psykiatriskt utbildade barnläkare stå till folkskolans förfogande, är jag övertygad, att många nu besvärliga uppfostringsproblem skulle lösas till skolans, barnens och lärarnas fromma.

Herr talman! Även om jag icke är någon vän av aga, vill jag ej bestrida, att aga har gjort och kan göra gagn i enskilda fall. Men å andra sidan är jag övertygad, att vid användandet av aga ligger det så snubblande nära att begå misstag, och att sådana misstag kunna hava mycket ödesdigra följder. Därför är det min livliga önskan, att en utredning i frågan skall komma till

Ang. införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig aga. (Forts.)
stånd, men en utredning, som kommer att undersöka agans användbarhet överhuvud taget såsom uppfostringsmedel.

Jag vill till sist bara säga, att min personliga inställning till detta problem är sådan, att jag livligt hoppas, att den utredning, som jag önskar skall komma till stånd — gärna på initiativ från samma håll varifrån man kommit nu — måtte föra till att det visar sig, att det är möjligt att komma bort från agan såväl i folkskolan som i barnavårdsnämnder och skyddshem.

Herr talman! Då utskottet för sin del icke haft möjlighet att begära en utredning, som går utanför ramen av yrkandet i motionen, har jag intet annat för närvarande att göra än att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Fredberg: Herr talman! Jag anser mig vara oförhindrad att säga, att bakom den kompromiss, som utskottets motivering och förslag i ifrågasvarande punkt utgör, ligga två i princip skilda uppfattningar: den ena, som anser, att bestämmelsen om kroppslig aga bör bibehållas å i huvudsak de skäl, som utskottet anfört, och förmenar, att själva befintligheten av rätten till kroppslig aga är av stor betydelse ur disciplinär synpunkt, särskilt gentemot — som man kallar dem — mera svårhanterliga element; och den andra uppfattningen, som i likhet med motionärerna anser, att kroppslig aga i folkskolan bör förbjudas och bestämmelsen härom bringas i överensstämmelse med vad som i motsvarande hänseende gäller för de allmänna läroverken, men vilken icke ännu varit beredd att genast tillstyrka ett förbud utan ansett, att detta bör föregås av en utredning, i vilken utredning — enligt mitt förmenande — landets skolstyrelser och barnavårdsnämnder böra få tillfälle att yttra sig.

Själv tillhör jag den sistnämnda gruppen av utskottsledamöter. Vad som för mig varit bestämmande att icke nu tillstyrka motionen utan avvakta en utredning, är den övervägande läraropinionen mot ett hastigt påkommet förbud. Man kan ju säga, att det förefinnes icke så stora farhågor för att ett sådant skulle komma till stånd. Men jag anser, att man ej bör framställa ett yrkande utan att vara beredd att i alla hänseenden taga konsekvenserna av det. Ett hastigt påkommet förbud kunde åstadkomma en sådan irritation i skolarbetet, som kunnat äventyra den disciplin i detta arbete, som väl alla finna vara önskvärd.

Det är säkert så, att många människor utanför motionärernas krets hysa den uppfattningen, att kroppsgagan i folkskolan bör avskaffas. Jag erinrar om den framställning i saken, som på sin tid avgavs till regeringen av Svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet, och vari enligt mitt förmenande på mycket starka skäl krävdes agans avskaffande. Denna framställning, som för övrigt föranledde de mera humaniserade bestämmelser om agans användning, som utskottet åberopar, var på fattigvårds- och barnavårdsförbundets vägnar undertecknad av den kände humanisten, förutvarande inspektören för fattigvård och barnavård kanslirådet von Koch.

Jag erinrar också, att medicinalstyrelsen i anledning av motionen till utskottet avgivit utlåtande och uttalat, att den »med hänsyn till nya rön inom barnpsykologien och till synes svårberäknliga fysiska och psykiska konsekvenser» obetingat gått in för kroppsgagens förbjudande.

Jag kan också erinra därom, att läraropinionen i denna fråga numera icke visar obruten front. I ett till utskottet ingivet yttrande av styrelsen för Svenska folkskollärarynnornas förbund avstyrkes visserligen motionen, men till utlåtandet är fogad en enligt mitt förmenande mycket stark reservation, undertecknad av bland andra förbundets ordförande och vari yrkas agans förbjudande. Dessa på området erfarna lärare säga, att kroppsgagan har ingen

Ang. införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig aga. (Forts.)
plats att fylla i skolans arbete. Den kan endast åstadkomma en viss yttre disciplin, säga de. Med hänsyn till de svårberäknliga fysiska och psykiska verkningarna av agan, säga dessa reservanter vidare, bör icke en lärare genom agans användande utsätta vare sig själv eller barnen för risken av ödesdigra misstag.

Då man söker rättfärdiga agans bibehållande med att den numera mycket sällan kommer till användning, kan jag icke dela den uppfattningen. Enligt mitt sätt att se blir en straffart av detta slag mera svårartad i det enskilda fallet, ju mer sällsynt detta enskilda fall blir.

Vid jämförelse mellan läroverk och folkskola bör ihågkommas, att två årsgrupper i såväl folkskola som läroverk äro i samma åldersläge, nämligen folkskolans femte och sjätte klasser samt läroverkens två första klasser. Det kan ifrågasättas, varför olika straffformer skola gälla för dessa lika åldersgrupper av pojkar. Själv tror jag icke ett ögonblick, att när denna skillnad tillkom, det förefanns någon som helst avsikt att tillskapa klasskillnad. Men, som sagt, man kan fråga, vad som motiverar skillnad. Jag vet då, att man säger, att läroverken hava tillgång till andra straffformer, exempelvis relegation. Den invändningen får gälla för vad den kan. Själv tror jag, att om aga infördes i läroverken — jag tänker då på de åldersklasser, som äro lika med dem som äro i folkskolan — komme relegationen ändå att bibehållas, och kanske komme det att bliva så i de flesta fall — jag säger icke i alla men i många fall åtminstone — att de pojkar, som först fått stryk, komme sedermera också att bliva de, som relegerades.

I samband med jämförelsen mellan folkskola och läroverk har jag gjort en iakttagelse. Vid samtal om denna sak med personer, som ettdera haft pojkar, som gått i läroverk, eller som hava pojkar, som nu gå där, eller som ämna hava sina pojkar till läroverk, där kroppslig aga sålunda är förbjuden och där dessa fäder säkerligen ej skulle yrka på agans införande, har jag lagt märke till, att många av dessa alldeles särskilt ömma för folkskolan i så måtto, att där vilja de, att den kroppsliga agan skall finnas kvar.

Denna min principiella inställning sålunda, att kroppsaga i skolarbetet ej bör förekomma, innebär intet misstroende mot lärarkåren. Tvärtom innebär denna ståndpunkt ett större förtroende för lärarna än dessa enligt sina organisationers utlåtanden hysa för sig själva. Jag tror, att en kompetent lärare kan uppehålla disciplinen utan kroppslig aga. Och de, om vilka icke detta kan sägas, äro också olämpliga till att handhava en så grannliga sak som agan.

Med denna min inställning kan det anses, att jag bort tillstyrka bifall till motionen. Jag har tidigare sökt ange ett skäl, varför jag denna gång ställt mig avvaktande. Jag har ett skäl till, som också anfördes här av utskottets ordförande. I den utredning, som utskottet antyder och som jag hoppas må komma till stånd, anser jag, att barnavårdsnämndernas befogenhet att utdela aga också bör omprövas. Den saken har ju icke blivit omnämnd i motionen. Enligt en statistik av 1934 — det lär vara den senaste som finnes — upplyses det, att det förekom då ofta fall, då denna rätt användes av barnavårdsnämnderna. Detta ger anledning att säga, att en dylik inkvisitorisk bestämmelse i barnavårdslagstiftningen ej längre har något berättigande.

Med detta har jag sökt ange min principiella ståndpunkt och den motiveering, varmed jag anslutit mig till utskottets hemställan, till vilken jag också här ber att få yrka bifall.

Med herr Fredberg förenade sig herr *Spångberg*.

Herr **Viklund**: Herr talman! Efter genomläsning av utskottets utlåtande, som jag finner mycket humant och vidsynt och som jag också finner ut-

Ang. införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig aga. (Forts.)
mynta i en önskan »att en förutsättningslös utredning måtte komma till stånd, en utredning, som skulle få till uppgift att klarlägga, huruvida aga överhuvud taget fortfarande bör få användas i folkskolan», så måste man antaga, att det varit endast starka formella skäl, som hindrat utskottet från att tillstyrka förevarande motion.

När också utskottet anser sig icke behöva eller böra taga ståndpunkt till det reella värdet av bestämmelsen om aga i folkskolan utan i stället »ger uttryck åt den förhoppningen, att ett sådant betraktelsesätt mer och mer slår igenom, vilket väl i praktiken skulle medföra, att kroppsagan blir ställd på avskrivning», då tycker man, att grunden under detta stadgande är vacklande till den grad, att bestämmelsen i fråga bör utgå och det utan alltför stort dröjsmål.

När det gäller föräldrar och målsmän, särskilt dem, som hava barn i folkskolan, så är nog den uppfattning, som utskottet uttalat, så utbredd i dessa läger, att ett längre uppskjutande av en ändring på den här punkten icke bör förekomma.

Som motiv för bibehållande av kroppsaga i skolan anför man t. ex., att icke folkskolan i likhet med andra undervisningsanstalter har möjligheter att skicka bort elevmaterial, som är litet svårhanterligt. Man framhåller vidare, att numera hava hemmen ett mindre fast grepp på barnen, och därför är det nödvändigt att skolan har det här som medel, om den skall kunna fylla sin uppfostrande uppgift.

Även framhålles det, att det är mera ändamålsenligt att giva barnen några svidande rapp i omedelbar anslutning till en begången förseelse än att begagna ett anmälningstväs, som måste mala nerverna på både barn, föräldrar och lärare, liksom det också vållar myndigheterna en del otrevligheter och besvär.

Dessutom kan man väl antaga, att ännu en del människor leva kvar i den gamla föreställningen, att det är klemigt pjosk och en upplösande dekadens-tendens, när det sättes i fråga, att riset och rottingen skola upphöra att vara medel i uppfostrans tjänst.

Dessa argument böra givetvis icke fränkännas allt värde, men de ha dock, herr talman, långt ifrån den styrka, att de motivera ett fortsatt bibehållande av den bestämmelse, varom här är fråga. När t. ex. som främsta argument härför anföres, att folkskolan saknar relegationsrätten som medel att upprätthålla disciplinen, då undrar man över att icke liknande synpunkter göra sig gällande, när det är fråga om fortsättningsskolan. Liksom folkskolan är fortsättningsskolan obligatorisk, men lärarna i den senare äro uttryckligen förbjudna att tilldela elev kroppsaga. Fastän denna skolform under de sista 10 åren blivit obligatorisk och därigenom helt naturligt mött motstånd här och där från föräldrahåll, och fastän man i fortsättningsskolan har att göra med en ungdom, som gått in i det åldersskede, då den strävar efter att självhävda sig på ett särskilt sätt, på ett sätt, som icke alltid kan skiljas från trilska och trots, har det icke från något håll rests krav på att bestämmelserna om kroppsaga skola bliva gällande även i fortsättningsskolan. Om det således anses såsom självklart, att fortsättningsskolan skall svara för en god disciplin och det dessutom kräves av samhället att den tillfredsställande skall fylla sin undervisande och fostrande uppgift, då har man svårt att begripa, att det behöves stryk i en småbarnsskola, där elevmaterialet befinner sig på ett åldersstadium av mellan 7 och 13 år, när dylika principer beträffande bestraffning äro uteslutna, när det gäller 14- och 15-åringar.

När det gäller förseelser av skolbarn och dessa förseelser ha sin orsak i barnslig obetänksamhet, bör icke kroppsaga vara tillåten. Det borde betraktas såsom självklart. När det sedan gäller elever med missriktade böjelser, då kan också starkt ifrågasättas lämpligheten av att läraren ensam på några ögon-

Ang. införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig aga. (Forts.)

blick skall sätta sig in i förseelsens natur, vara en domare, som alltså skall döma i saken, och samtidigt även vara den, som skall verkställa bestraffningen, då i form av kroppsaga. Vad som gör att denna fråga är särskilt grannlaga är, att det är så oerhört svårt att vara säker på att man skipat full rättvisa i de fall, då kroppsaga tillgripits. Om man kunde förutsätta, att lärarna själva alltid hade iakttagit de förseelser, som straffas med kroppsaga — och den bestraffningsformen torde dessvärre inte vara så sällsynt, enligt vittnesbörd av vissa skolstyrelser. Men med de bestämmelser, som nu gälla, kan icke agan med framgång beivras, om ej läkare kan konstatera att misshandel föreligger — skulle det visserligen vara mindre risk för orättvisor, men nu är det ju så, att det torde vara få förseelser, som medföra kroppsaga, vilka begås under lärarnas ögon.

Man bör väl icke förutsätta, att det råder ett sådant tillstånd, att läraren skall i klassrummet behöva slåss med eleverna. Råder ett sådant tillstånd i en del skolor, torde det kunna ifrågasättas, om icke felet ligger på båda sidor av katedern. Ofta är det så, att de förseelser, som medföra kroppsaga, ske ute på skolgården och efter skolvägarna, och de inrapporteras av skolbarnen. De förseelser, som på detta sätt anmälas till läraren, äro t. ex. sådana, som att det förekommit svordomar, att barn uppträtt olämpligt i tal, att de varit störande och våldsamma mot kamrater o. s. v. En mycket vanlig beskyllning är, att barn gjort sig skyldiga till snatteri. Inför de pockande anklagelser, som barnen komma med — de äro icke så sällan präglade av barns naturliga hänsynslöshet och hämndlystnad — borde läraren vara den allvissa försynens omedelbara redskap och se hela sanningen, om han skall kunna fälla en rättvis dom. Men det förmår han icke. Han är, som det här sagts tidigare, en tämligen vanlig människa och att väga mångfalden av faktorer av ekonomisk, social och moralisk art, som kunna hava samband med barnets tilltag, det går icke på ett ögonblick. Läraren blir inför anklagelserna och vittnesmålen retad, och i indignation och harm tilldelar han den anklagade några rapp. Om denna bestraffning skall få formen av kroppsaga och om kroppsagan skall bliva hårdare eller lindrigare, det bestämmes icke alltid av förseelsens art, utan det kan misstänkas, såsom också framhållits här, att agans omfattning blir beroende av lärarens tillfälliga sinnesstämning.

Nu bör man, såsom framhållits från en del håll, icke taga den här saken så allvarligt. Barnets rätt blir nog beaktad, menar man. Jag anser emellertid, att vid tillfällen, varom det här är fråga, befinner sig barnet i ett rätt så ogynnsamt läge, ensamt och svagt som det är. Det är icke sentimentalitet, när man fordrar, att det skall finnas garanti för att rättvisa skall ske barnet, som står där som den svagaste parten. Man kan säga, att det är ett ganska kallt resonemang, då man uppställer kravet på att det åtminstone skall tagas lika stor hänsyn till skolbarnens rätt som man gör beträffande rena brottslingsnaturer. När det gäller rena missdådare, uppmobiliserar ju samhället krafter, som skola noga tillvarataga dess rätt, och när det gäller att väga alla faktorer, som kunna vara bestämmande för handlingen, sker detta på ett minutiöst sätt. Så förfar man icke, när det gäller skolbarnen.

Kroppsagan är för barnen en hård bestraffning. Det kan tyckas, att agan är ett straff, som är snart överståndet, smärtan försvinner fort och tårarna torka mycket snabbt, men smärtan kan sitta kvar långt efter det att rodnaden i skinnet gått bort, om icke agan bestämts av hundraprocentig rättvisa. Skolan är för barnet det samhälle, i vilket det skall inordna sig. Om läraren är för barnet högsta myndigheten, om läraren tilldelar barnet en aga, som icke motsvaras av full rättvisa, föreligger givetvis alltid den risken, att barnets tro på samhällets och myndigheternas vilja till full rättvisa rubbas för lång tid framåt.

Ang. införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig aga. (Forts.) Med hänsyn till de oändligt mångskiftande förhållanden, som folkskolebarnen ha att leva under, är bestraffningsfrågan just i folkskolan av mycket grannlaga natur och mera grannlaga, tycker man, än i andra undervisningsanstalter.

När kroppssagan, denna relik av gamla tidens bestraffningsformer, gripit sig fast just i folkskolan, där allmogens barn gå, då har den stannat på ett område, där den minst av allt passar, och den bör bort så fort som möjligt. När till och med skyddshemmen, för närvarande tillfälligtvis, övergivit denna bestraffningsform med gynnsamt resultat, som det omvittnats från vissa skyddshemsföreständares sida, då finner jag det en smula genant att folkskolan skall behöva ha kvar en bestraffningsform, som övergetts på alla andra områden. Jag kan för min del icke dela den åsikt, som utskottets ärade ordförande här framfört, att vi skola avvakta, i vilken riktning utvecklingen går, när det gäller bestraffningssätt inom skyddshemmen. Det vore märkvärdigt, tycker man, om allmogens barn härvidlag skola sättas i samma, ja sämre ställning än skyddshemmens klientel.

Jag för min del har icke gjort den erfarenheten, att kroppssaga behövs i skolan för att främja disciplinen. Jag anser kroppssaga onödigt och jag finner det icke så litet stötande, att det just för allmogens barn skall gälla en sådan här bestämmelse. De flesta av skolans lärare tilldela aldrig kroppssaga. Dessa lärare söka hellre fylla strängare krav på pedagogisk insikt, arbete, tålmod och behärskning och sträva efter att komma i så nära kontakt med barn och föräldrar som möjligt. De lärare, som i skydd av stadgebestämmelser på detta område begagna kroppssaga, erhålla av samhället en oförtjänt lättnad i sitt arbete, en lättnad, som barnen själva få betala, de barn, som få aga, genom smärta, och de barn, som undgå aga, genom rädsla och uppslitna nerver.

Med den uppfattning, som jag sålunda hyser, herr talman, kan jag icke annat än be att få framställa ett särskilt yrkande. Jag yrkar sålunda, att kammaren måtte så tillvida bifalla motionen II:182, att kammaren för sin del beslutar, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller, att Kungl. Maj:t måtte företaga utredning i fråga därom, att bestämmelserna i folkskolestadgan om rätt för lärare att tilldela barn kroppslig aga avlägsnas och ersättes med uttryckligt förbud mot detta, samt därefter vidtaga de åtgärder, vartill utredningen kan föranleda.

I detta anförande instämde herrar *Persson* i Undersvik och *Åkerström*, fru *Johansson*, fru *Björck* samt herrar *Lindholm*, *Jonsson* i Haverö, *Norén*, *Sundström* i Skövde, *Tengström* och *Ekdahl*.

Fröken Öberg: Herr talman! Ehuru jag icke i allt kan instämma i den motivering, som motionärerna anført för sina yrkanden, då jag i likhet med utskottet anser, att motionärerna gått till överdrift i sina påståenden, vill jag dock instämma med dem ifråga om agans avskaffande. Jag har nämligen den uppfattningen, att denna bestämmelse är av ondo för barnen i skolan. Om de ha vetskap om att denna bestraffningsform finnes och ännu mera, om den utövas, river det, som redan sagts, upp deras nerver, och de kunna taga skada för långa tider. Hos vissa barn väcker det också trots. Intetdera av dessa reaktionssätt är lämpligt.

Det förvånar mig, att de lärareorganisationer, som haft att yttra sig över förslaget, yrkat på denna bestämmelses bibehållande. Jag hade förväntat, att man på det hållet kommit längre än så. Jag är fullt medveten om, att det kan vara besvärligt att ha att göra med en skock bångstyriga barn, men jag tror icke, att den lärare eller lärarinna, som anser, att aga är enda medlet att få någon ordning på dem, äro lämpliga för det yrket.

Ang. införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig aga. (Forts.)

Utskottet har formulerat sin motivering för avslag på ett sådant sätt, att man därur liksom kan läsa en hemställan till motionärerna att komma fram med en begäran om utredning. Jag vet icke, om motionärerna ämna göra det. Nu har i varje fall detta yrkande framställts av herr Viklund, och när så skett, ber jag för min del att få instämma i det yrkandet. Jag gör det med den förhoppningen, att vi snarast möjligt få denna utredning till stånd och få bort kroppsgagan vid våra folkskolor.

Herr **Kyling**: Herr talman! När motionärerna i sin motion poängtera särskilt det förhållandet, att skolagan finns kvar i folkskolan, men samtidigt meddela, att den är borttagen i läroverken, draga de den mycket felaktiga slutsatsen, att detta skulle bero på att allmogens barn få en sämre och hårdare uppfostran. Om man gjorde en undersökning om vilka barn, som besöka folkskolan, och vilka barn, som besöka läroverken, tror jag, att vi skulle finna att allmogens barn vore i majoritet även i läroverken.

Anledningen till att kroppsgagan blivit kvar i folkskolan är framför allt, att folkskolan saknar de disciplinära åtgärder, som läroverken äga. När ett barn gör sig omöjligt i ett läroverk, blir barnet relegerat och kommer tillbaka till folkskolan, där folkskollärarna sedan skola söka fostra det. Vi känna alla väl till, att det finns besvärliga element både i folkskolan och läroverken, och att dessa icke endast ställa till besvär för lärarna utan även för sina kamrater i klassen. Det är icke rätt, anser jag, att ett rötägg inom en skolklass skall ha möjlighet att göra livet surt för de övriga eleverna i klassen.

När man söker göra gällande, att det vore bättre att försöka med andra disciplinära åtgärder, exempelvis att hänvisa dem till barnavårdsnämnderna, tror jag icke att det vore lämpligt. Barnavårdsnämnderna ha så många andra stora uppgifter. Skulle en pojke bli besvärlig i folkskolan och därför hänvisas till vederbörande barnavårdsnämnd, kan det leda till att barnavårdsnämnderna komma att betraktas såsom en buse, som man skall skrämma barnen för, ungefär som barnen förr i tiden skrämdes för sotaren eller ryssen. Folkskolestadgan har klart och tydligt sørjt för, att varken prygel eller misshandel får förekomma. Såsom ordföranden i utskottet sade har folkskolestadgan så sent som 1936 omarbetats.

Vad beträffar kroppslig eller själslig aga är jag fullt övertygad om, att brutalitet på det själsliga området är betydligt farligare. Jag har en känsla av att den lärare, som rättvist utdelar aga, vinner vida större förtroende hos eleverna än den lärare, som använder sig av själslig brutalitet.

Jag tror icke, som någon här sagt, att barnen i framtiden gå och bära på några mindervärdighetskomplex, därför att de vid ett eller annat tillfälle fått kroppslig aga. Om detta vore riktigt, är jag rädd för att större delen av kammarens ledamöter skulle gå omkring med sådana mindervärdighetskänslor. När man sedan i diskussionen även gör gällande att agan skulle leda in barnen på brottets bana, gör jag gällande — med lika stort fog, tror jag — att en alltför löslig fostran lika lätt för dem in på avvägar. Det kan säkerligen ligga en viss fara i att fostra det uppväxande släktet alltför lösligt. Drar man ut konsekvenserna av motionärernas tankegång, skulle det gå därhän, att även våra fängelser så småningom skulle slopas, och hur skulle det gå, om icke ett brott följdes av ett straff. Det finns ju någonting, som heter villkorlig dom, som kommer till användning, då en person begått en förbrytelse. Villkorlig dom bör också i första hand användas i folkskolan. Jag vet också, att lärarna använda den i första hand, då de vädja till barnens bättre jag. Det vore olyckligt, om man, då intet annat hjälper — sådana fall finnas, det veta vi alla —

Ang. införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig aga. (Forts.) icke hade någon möjlighet att avhjälpa detta, utan måste skicka barnen till barnavårdsnämnderna för viss behandling.

Att Sveriges folkskollärarekår icke strävar efter agans bibehållande bara för nöjet att använda den, är väl ställt utanför diskussion. När man dessutom vet, att agan allt mer och mer är ställd på avskrivning, vore det lyckligt, om vi finge fortsätta på den en gång inslagna vägen.

Jag är själv lärare och har undervisat i folkskolan i 15 år och har aldrig någonsin behövt använda aga. Jag vet, att det finns de av kammarens ledamöter, som tycka, att jag väl under sådana förhållanden i först hand skulle arbeta mot agan. Men det finns fall, där ingenting annat än aga tyckes kunna hjälpa. Det är min fasta övertygelse, att det är nödvändigt fostra barnen kärleksfullt, men det skall ske med fast hand. Släpper man efter på greppet och låter det uppväxande släktet självt taga hand om sin uppfostran, komma barnen vid mogen ålder att taga skada av detta, och vi kunna också var förvisvade om, att detta icke heller skulle bli till båtнад för vårt samhälle.

Här har åberopats, att medicinalstyrelsen för sin del gått in för att förbjuda kroppssaga. Men om man tittar närmare på medicinalstyrelsens yttrande i detta fall, får man se, att den grundar sin tillstyrkan av motionen på den uppfattningen, att det huvudsakligen är abnorma och sjuka barn, som begå förseelserna. Skulle denna medicinalstyrelsens åsikt hålla streck, skulle det betyda att vi i vårt land hade betydligt flera abnorma och sjuka barn än vi räknat med. Vårt land skulle gå en mycket mörk framtid till mötes, om medicinalstyrelsens antagande, att endast abnorma barn skulle begå förseelser, vore riktig. I så fall skulle vi väl också litet var tänka med en viss ängslan på våra egna barn, ty jag tror knappast, att det finns någon här i kammaren, vars egna barn aldrig begått någon förseelse. Det är att hoppas, att medicinalstyrelsens undervärderande av vårt släkte inte håller streck.

Till sist vill jag än en gång framhålla, att agan givetvis inte får användas förrän andra medel visat sig negativa, men innan motionärerna kunna föreslå någon patentmedicin på detta område, får man nog behålla denna del av uppfostringsmetoderna. Det kanske skall visa sig, att den som inga barn har att själv uppfostra i detta fall liksom i många andra tror sig veta de bästa och effektivaste medlen, när det gäller barnuppfostran.

Med dessa ord, herr talman, ber jag få yrka bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herrar andre vice talmannen *Magnusson, Hansson* i Hönö, *Karlsson* i Granebo och *Nilson* i Eskilstuna.

Herr **Sundström** i Vikmanshyttan: Herr talman! Jag skall fatta mig så kort som möjligt med hänsyn till den framskridna tiden och för att villfara den önskan därom som uttalats, i förhoppning att även de som begära ordet efter mig skola tillämpa samma princip.

Först skall jag be att få uttala den förhoppningen, att det av herr Viklund framställda förslaget skall bifallas av andra kammaren. Jag vill emellertid på samma gång uttala den önskan, att den föreslagna utredningen även måtte observera en annan form av aga och en som måhända är värre än kroppssagan, nämligen den andliga tortyr som i flera fall förekommer i samband med undervisningsmetoderna i våra folkskolor.

Utskottet säger här i sitt utlåtande: »Utskottet hyser ock den förhoppningen att skolmyndigheterna med all erforderlig kraft beivra de övergrepp, till vilka lärare eventuellt kunna komma att göra sig skyldiga, då de i oträngt mål utdela aga eller, vad som kan vara än farligare, göra lärjungar till föremål för sårande och kränkande behandling.»

Denna utskottets uppfattning tror jag inte håller streck i verkligheten. Jag

Ang. införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig aga. (Forts.)
kan här inför kammaren omtala ett fall, som förekom inom vårt eget skoldistrikt så sent som i höstas, då folkskolestyrelsen för att komma till rätta med en småskollärarinna måste anmäla henne för domkapitlet. De som fingo i uppdrag att skriva denna anmälan voro ordföranden i folkskolestyrelsen och överläraren i socknen. Vi kunde peka på en hel rad av högst olämpliga metoder, som lärarinnan använt vid utövandet av sin undervisning. Jag skall emellertid här bara nämna ett enda sådant exempel, som belyser det sätt, varpå hon undervisade. Hon tog ett av småskolebarnen, lade ned det i en vedlår och satte sig på locket. När detta förfaringssätt påtalades, förklarade lärarinnan, att det var inte alls i elak avsikt hon gjorde detta, utan endast för att demonstrera skillnaden mellan ljus och mörker!

När inlagan kommit till domkapitlet, väntade vi, att lärarinnan i varje fall skulle få en varning. Vi hade tidigare försökt få henne att ta tjänstledigt under en termin, men det vägrade hon att göra. Vi fingo emellertid ett avvisande svar från domkapitlet, som inte tog någon hänsyn till vad folkskolestyrelsen anfört.

Detta fall visar, anser jag, huru svårt det är att komma åt en lärare eller lärarinna, som på detta sätt rent av utövar tortyr, inte bara mot de barn, som bli utsatta därför, utan även mot hela klassen. Jag kan också nämna, att vi med hänsyn till det inträffade kommo överens om att vid början av höstterminen turas om att sitta i skolan för att kontrollera lärarinnans undervisningssätt. Prosten själv satt där några dagar, jag satt ett par dagar och detsamma gjorde överläraren. Det såg ut att ordna sig rätt bra under den tiden, men senare spårade det ur igen, och vi stå fullkomligt maktlösa och kunna inte göra något åt saken.

Jag menar därför att förslaget om den utredning härvidlag, som jag hoppas kammaren kommer att bifalla, även skall taga sikte på dylika fall, så att inte folkskolestyrelserna behöva stå helt maktlösa, när det gäller sådana där uppfostringsmetoder ute i skoldistriktet.

Herr Svedman: Herr talman! Den ärade talarinna, som inledde debatten i denna fråga, efterlyste journalistisk hyfsning hos en namngiven tidning i anledning av en artikel, föranledd av den motion, som nu här behandlas. Men själv illustrerade hon sin parlamentariska hyfsning genom att påstå, att en viss lärare i en namngiven församling i ett angivet fall uppträtt icke som lärare utan som politiker. Detta är givetvis en grav moralisk anklagelse gent emot en man, som här icke kan försvara sig, för det sätt, varpå han uppträtt under tjänstemannaansvar och under utövande av sin tjänsteplikt. Den ärade talarinnan åberopade Sovjet, tog exempel därifrån och rekommenderade att vi i likhet med Sovjet skulle avskaffa agan i skolan. Hon fullföljde icke förordet och rekommenderade inte arkebuseringarna till något allmännare införande, men vem vet, vart utvecklingen en gång kan leda, om exemplets makt får grepp om hennes själ.

När människor komma i tvist med varandra, d. v. s. då det uppstår en konflikt mellan viljor, har man gudskelov många medel att utjämna konflikterna och stilla tvisterna. Det kan ske genom böner, maningar, förmaningar, tillrättavisningar, hotelser, mutor, o. s. v., men om ingen av dessa vägar leder till målet, finns ännu en möjlighet, nämligen våldet. Våldet är den sista möjlighet människan har för att ge eftertryck åt sin vilja. Det är ett ultima ratio, det är det yttersta argumentet. Då är det emellertid icke längre fråga om att övertyga eller övertala, då gäller det att *betvinga*. Den brutalaste formen av våld är kriget, en av de mera milda är agan. Agan är förbunden med upp-

Ang. införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig aga. (Forts.) fostran, och hittills har den i större eller mindre omfattning förekommit i hemmet och i skolan.

Nu vill man avskaffa agan i skolan, d. v. s. man vill fränsåga sig vad man i skolan har såsom ett yttersta medel för att ge eftertryck åt sin vilja. Man påstår att agan sådan den nu tillämpas har att göra med klasskillnad. Den förekommer inte i läroverken! Men i läroverken är våldets form blott en annan, och som utskottet låter förstå, är även relegationen en ganska allvarlig form av våld. När nu folkskolan blivit bottenskola, kan jag för övrigt inte förstå, att man här kan tala om någon klasskillnad. Däremot är det skillnad på ett barn som betraktar skolan som ett tvång och en mera mogen elev, som förstår att skolan är en förmån. Man kan inte använda samma uppfostringsmetoder eller samma bestraffningsmetoder i det ena fallet som i det andra, men man måste givetvis ha former för tillrättavising och bestraffning såväl då det gäller det lägre skolstadiet som på det högre. Samhället självt måste ju ha våldet till hjälp för ordningens upprätthållande, i form av polis, domstolar, fängelser, o. s. v. När en lärare möter trots hos en elev och det blir en tvekamp mellan barnets och lärarens vilja, då måste ur den striden den vilja, som representerar den större graden av mognad och sanning, gå segrande, ty annars blir givetvis resultatet endast förvirring.

Någon har sagt — jag tror det är Pascal — att liksom makt utan humanitet är tyranni, är humanitet utan makt kaos. Det är nödvändigt att i varje förhållande av vårt samhällsliv sätta en viss makt bakom den humanitet, som sätter sin prägel på samhällslivet, ty annars slutar det hela i förvirring och kaos. Den bekante psykologen professor Adler, som höll föreläsningar här i staden för ett par år sedan, berättade därvid, att det dystraste minnet från sina många och vidsträckt resor hade han ifrån New York, där han på dörren till en fängelsecell läste orden: »Mor! Hit har jag kommit för att du skämde bort mig.» — Detta, sade Alfred Adler, grep mig så djupt, att ingenting har i livet gripit mig djupare. Och på vilken omständighet berodde det, att dessa ord stodo där de stodo? Jo, säkerligen på den, att agan i hemmet varit för liten eller kanske förmodligen ingen alls. »Den agalös lever och lagalös han ärelös dör.»

Jag skall inte bli mångordig, men jag har härmed velat antyda att jag hör till dem som anse, att man inte får förbjuda lärarna i folkskolor och småskolor att använda agan. Det är en sak. En annan sak är givetvis, att den måste användas med den största urskillning och omdöme. Jag anser vidare att de bestämmelser som i detta fall gälla i fråga om tillämpningen — och som ännu icke äro två år gamla — äro fullt betryggande. Det står där, som också i utskottsutlåtandet anföres: »Aga må utdelas endast i sådana fall, då rättelse icke kunnat vinnas genom andra åtgärder, eller vid förseelse av svår beskaffenhet. Under inga omständigheter får aga tillgripas i anledning av fel, som måste anses bero på bristande fattningsgåva eller kroppslig svaghet hos barnet, eller utdelas så, att skada därav vållas barnet.»

Jag tillåter mig säga om agan vad gamle professor Svedelius en gång sade om luktvattnet: »Det är bra att den finns, men det är tråkigt att den skall behövas.»

Jag hade tänkt, herr talman, framställa ett yrkande, att de sista meningarna av motiveringen i utskottets utlåtande skulle strykas, men jag skall inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Paulsen: Herr talman! Vi kunna väl alla vara överens om att barn skola behandlas med ömhet och kärlek. Om den saken behöver det inte tvistas.

När nu alla ni unga nutida människor, män och kvinnor, här tala emot agan,

Ang. införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig aga. (Forts.) handla ni naturligtvis efter bästa förstånd, men inte anser jag för min del, att ni ha rätt. Ty vad skall man göra med ett okynnigt barn, som man inte får aga? När ett barn inte lyder och inte gör sina föräldrar någon glädje, utan bara hittar på odygd, då ger man det ett ordentligt kok stryk av riset på det ställe, där ryggen förlorar sitt namn. Det far barnet inte illa av utan mår tvärtom bra av. Och även om det får den där trälaktiga fruktan, som man ordat om här, så är denna fruktan också ganska nyttig.

I denna tid talas det så oerhört mycket om att barn äro psykopatiska — de reagera på annat sätt än vanliga människor. Ja, det finns sådana, det är inte tu tal om den saken, men jag är övertygad om att åskilliga av de barn, som man nu kallar psykopatiska, bara äro litet mer okynniga än andra barn, och en ordentlig risbastu på rätt ställe skulle göra, att de aldrig blevo kallade psykopatiska mer. Det är klart att det finns verkligt psykopatiska barn, men det finns också läkare, som speciellt utbildats för att ge råd i sådana fall, och det är ju klokt, om kommunerna vända sig till dessa läkare för att genom en undersökning få reda på, om ifrågavarande barn äro psykopatiska eller inte.

Jag kan i det här sammanhanget inte underlåta att ge ett litet exempel på vart det å andra sidan kan leda med en barnuppfostran, som alltför mycket skyr riset. Jag satt en eftermiddag för något år sedan vid ett öppet fönster — det var en vacker vårdag under riksdagstiden, sedan arbetet här var slut för dagen. Då hör jag ett fönster öppnas och en mor kalla på sin telning, en tioårig pojke. Du skall komma in nu, sade hon. Nej, svarade pojken, det vill jag inte. Efter en stund ropade en annan mamma på sin flicka, som sprang där ute och lekte med en hel skara barn i ungefär samma ålder. Hon svarade också nej och ville inte komma. Snart ropade en tredje mamma på sin telning, som hon bad gå ett ärende. Nej, det kan du göra själv, blev svaret i det fallet. — Jag får säga att jag fick en innerlig önskan den gången, icke att klå barnen, nej, men att få lägga alla dessa mödrar och fäder till dessa barn över mitt knä och ge dem en ordentlig risbastu, det hade de förtjänat. Barnen rådde ju inte för att de voro illa uppfostrade.

Jag har ofta undrat vad som kan vara orsaken till att det nu för tiden skickas så pass mycket barn och ungdom till barnavårdsnämnderna, som få ackordera ut dem och betala fostrarlön — t. o. m. för unga människor i den ålder, då man i min ungdom gifte sig och försörjde en familj. Vad beror det på? Jo, på all den klemighet, som man i denna tid är så särskilt svag för. Tro ni, att människorna inte bli fostrade ändå, även om inte lärarna i skolan fostra dem? Ty det är klart, att barn, som äro sådana mot sina mödrar, äro inte bättre i skolan. Får inte läraren ta till rottingen, blir det inte folk av dem.

Men de, som inte fostras i skolan, och de, som inte fostras av föräldrarna, vem skall fostra dem? Jo, det skall människorna ute i livet. Det blir en hård verklighet, som fostrar dessa människor. Det blir inte en kärleksfull fostran, som de skulle fått av föräldrar och lärare, det blir något helt annat. De människor, som inte fått den fostran, som de skulle haft i sin ungdom — däri inbegriper jag även riset, när det ges kärleksfullt — få känna på det, innan de hinna få den fostran de behöva.

Med den syn jag har på den här saken ber jag, herr talman, att få yrka avslag på både det framställda förslaget och på utskottets motivering men bifall till utskottets kläm.

I detta anförande instämde herrar *Hansson* i Rubbestad, *Landgren*, *Nilsson* i Antnäs och *Persson* i Grytterud.

Fru **Rönn-Christiansson**: Herr talman! Jag skulle vilja bemöta herr Svedman, men jag underlåter det, ty då kommer jag på sidan av saken.

Ang. införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig aga. (Forts.)

Vad gäller mitt yrkande skall jag be att få ta tillbaka detsamma efter att ha avlyssnat herr Viklunds utomordentligt väl framförda, innehållsrika anförande och be att få instämma i det av herr Viklund framförda yrkandet.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag kan inte låta bli att säga några ord i anledning av den debatt, som varit här.

Det har från förespråkarna för agan dragits slutsatser, som ju äro rent rosenrasande. Det är väl närmast argumentbrist, när man säger, att i dag kräver man att agan skall bort, i morgon blir konsekvensen, att fängelserna skola bort. Det är väl närmast argumentbrist, när man betecknar lärarnas svårigheter med vissa barn som ett resultat av barnens illvilja men inte ett resultat av lärarens oförmåga.

Vad beträffar utskottsutlåtandet tänkte jag, när jag läste det: Det visar ju allting. Här kan man ju få stöd för alla möjliga ståndpunkter, både för kravet om att agan skall slopas och för kravet om att agan skall vara kvar. Det visar ju egentligen, att hela problemet är tämligen oklart, att det är en stor fråga, en mycket vital angelägenhet för hela uppfostran.

Från min principiella utgångspunkt är agan närmast motsatsen till fostran. Att fostra, det är att övertyga. Att aga är inte att övertyga, det är att kuva. Att kuva och att fostra står i bestämd strid mot vartannat. Om man vill med uppfostran skapa starka, modiga och goda människor, då är agan den sämsta tänkbara utväg, som man tillgriper. Men vill man coucha en människa, vill man kuva den, vill man kränka den, vill man göra den till psykisk invalid, ja, då skall man tillgripa aga. Det är ett alldeles utomordentligt medel därvidlag.

Agan är en ovärdig form för bestraffning, om bestraffning överhuvud taget skall behövas. Jag har talat med många lärare. Det är få, som erkänt, att de använt aga. Det är få av dem, som hävda, att aga är nödvändig. Men de flesta jag träffat mena, dels att de aldrig använda aga, dels att agan är olämplig, ty våldet, när det gäller att fostra unga människor, kan inte vara en lämplig metod. Just därför att uppfostrans mål måste vara att skapa fria och friska människor, är det ingen dag för tidigt att agan slopas.

När medicinalstyrelsen gav sitt utlåtande, trodde jag icke ett ögonblick, att utskottet skulle gå emot frågans lösning på det sätt vi hade rekommenderat. Medicinalstyrelsen är ändå en myndighet, som har erfarenhet och auktoritet på detta område, en myndighet, som åberopas i en massa fall, och dess kategoriska fördomande av agan är klart besked. Det hela är egentligen mycket komprometterande för utskottet, och jag har verkligen svårt att förstå dess inställning.

Nu har det sagts, att man skulle utreda saken. Jag har ingenting emot utredning, om jag också icke förstår vad som behöver utredas. Jag tycker, att saken är klar redan i förväg. Men när detta förslag framstälts och när det tydligen är den enda väg, på vilken man ändå kan taga ett steg i rätt riktning för att få till stånd andra förhållanden, skall jag för min del också ansluta mig till det förslaget.

Herr **Spångberg**: Herr talman! Jag hade icke tänkt att begära ordet, då jag sökt giva min mening tillkänna genom att instämma med herr Fredberg.

Då ett utredningsförslag emellertid här ställdes av herr Viklund, vill jag icke underlåta att säga, att jag sympatiserar med herr Viklunds åsikter och skulle kunna instämma i det framställda förslaget. Men kvar står dock fortfarande, att barnavårdsnämnderna ha rätt att utdela aga, och det föreligger sålunda en fara, att de folkskollärare, som nu känna ett behov av att utdela

Ang. införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig aga. (Forts.)
aga bland barnen, komma att överföra detta i den formen, att de hota barnen med att skicka dem till barnavårdsnämnderna för att de där skola erhålla aga. Detta anser jag medföra lika farliga verkningar som utdelande av aga överhuvud taget.

Då jag är av den meningen, att agan sålunda bör bort och att rätten att utdela aga bör frångåas även barnavårdsnämnderna, kan jag icke ansluta mig till det begränsade förslag, som framställts. Jag är villig att för min del ett annat år medverka till att det hela lägges på bredare bas, så att agan avskaffas.

Herr **Hoppe**: Herr talman! Om jag hörde herr Hagberg rätt, nämnde han särskilt medicinalstyrelsens yttrande och menade, att det var särskilt tungt vägande. Jag hade knappast tänkt beröra saken, men skall taga mig friheten att säga ett par ord, som kanske visa att medicinalstyrelsens yttrande icke har en sådan tyngd, som man skulle kunna tro.

I slutklämmen skriver medicinalstyrelsen följande: »Den senare tidens erfarenhet har givit alltmera vidgad förståelse för det förhållandet, att skolbarns upprepade förseelser av den grova art, som kunna motivera tillgripande av kroppsaga såsom korrekionsmedel, i själva verket bero på icke diagnosticerade psykiska rubbningar eller intellektuell undermålighet.» Därför skulle man icke kunna aga barnen, menar medicinalstyrelsen. När vi i utskottet hade haft yttrandet en dag, begärde medicinalstyrelsen att få det tillbaka. Man satte då dit ordet »oftast» och förklarade således, att de grövre förseelserna oftast bero på icke diagnosticerade psykiska rubbningar eller intellektuell undermålighet. Medicinalstyrelsen räknar alltså med att det finns synnerligen besvärliga barn, som icke äro psykopatiskt betonade. Enligt många lärares mening föras dessa bäst till rätta genom kroppslig tillrättavising.

För min del har jag en så negativ inställning till agan — jag döljer icke det — att jag med tillfredsställelse hälsat denna motion och hoppas, att frågan faller framåt. Jag kan emellertid, hur mycket jag än sympatiserar med motionen och framför allt med herr Viklunds anförande, icke ansluta mig därtill, då jag menar, att den utredning, utskottet önskar, syftar mycket vidare och ger mera. Och för så vitt den syftar vidare och ger mera, föreställer jag mig, att motionärerna innerst inne böra vara glada åt utskottets hemställan.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till det av herr Viklund under överläggningen framställda yrkandet samt 3:o) bifall till utskottets hemställan med ogillande av utskottets motivering; och fann herr talmannen den sistnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Viklund begärde emellertid votering, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen åskade likväl herr Hoppe votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående första tillfälliga utskottets utlåtande nr 1 antager bifall till det av herr Viklund under överläggningen framställda yrkandet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig aga. (Forts.)
Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit bifall till utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen ännu en gång upplästs, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för nejpropositionen, vadan propositionen för huvudvoteringen, som efter given varsel nu upplästes och godkändes, erhöll följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller första tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 1 med ogillande av utskottets motivering, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Efter det kammarens ledamöter ånyo intagit sina platser och sistnämnda proposition blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 69 ja och 88 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta den vidare handläggningen av övriga å föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 14.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Fredberg m. fl.*, nr 436, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 207, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 juni 1931 (nr 233) om behandling av alkoholister (alkoholistlag); och

herr *Johanson* i Huskvarna *m. fl.*, nr 437, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 208, angående anslag för budgetåret 1938/1939 till länsnykterhetsnämnderna m. m.

Vidare avgåvos följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 190, angående anslag till främjande av bostadsförsörjning för mindre be- medlade, barnrika familjer m. m., nämligen:

nr 438 av herrar *von Seth* och *Lundqvist*;

nr 439 av herr *Nolin m. fl.*; samt

nr 440 av herr *Sandström m. fl.*

Samtliga dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.24 e. m.

• In fidem
Sune Norrman.

Lördagen den 2 april.

Kl. 7.30 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Föredrogs vart efter annat första lagutskottets utlåtanden:

nr 25, i anledning av väckt motion om ändrade bestämmelser rörande försäljning av samfällad fastighet; och

nr 26, i anledning av väckta motioner om utredning rörande förpliktelse för aktiebolag att sörja för anställdas pensionering.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 2.

Vidare föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 27, i anledning av väckt motion om åläggande för importörer av japanska varor att utmärka ursprungslandet å dessa. *Ang. åläggande för importörer av japanska varor att utmärka ursprungslandet å dessa.*

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 105, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Hagberg* i Luleå m. fl. föreslagit att — därest en annan i samma kammare väckt motion, nr 52, om förbud mot import av japanska varor, icke bifölles — riksdagen ville för sin del ålägga importörer av japanska varor att på ett för allmänheten lätt kontrollerbart sätt utmärka ursprungslandet på dessa.

Utskottet hemställde, att förevarande motion II:105 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Sedan utskottets hemställan föredragits, begärdes ordet av

Herr **Brädefors**, som yttrade: Herr talman! Vid behandlingen av vår motion om förbud mot import av japanska varor för någon tid sedan har jag antytt de skäl och syftemål, som vår motion då hade. Dessa behöver jag alltså inte upprepa nu. Jag anförde också ett uttalande från organisationer sådana som världssamling för fred — såväl huvudorganisationen som dess svenska kommitté — samt landsorganisationens, det socialdemokratiska partiets och ungdomsförbundets styrelser, vilka alla uppmanade till en aktion för att förhindra införsel av japanska varor till landet. Riksdagen avslog vår motion med hänvisning till handels- och sjöfartsförbindelserna med Japan. Den andra delen av vår motion, eller, rättare sagt, det andra alternativet som vi framfört i en annan motion, har nu kommit under riksdagens behandling, och även nu, när det är fråga om märkningstvång för varor, vilka importeras från Japan, hänvisar utskottet till handels- och sjöfartsförbindelserna med Japan. I fråga om varuutbytet säger utskottet, att i gällande traktat föreskrives bl. a., att något förbud eller någon inskränkning icke skall vidmakthållas eller påläggas av nå-

Ang. åläggande för importörer av japanska varor att utmärka ursprungslandet å dessa. (Forts.)

gon av de fördragsslutande parterna med hänsyn till in- eller utförsel av någon som helst vara, kommande från eller införd till den andra partens områden, utan att detta förbud eller denna inskränkning jämväl utsträcker till samma slags varor, vilka komma från eller införas till varje annat land. Det talas alltså om förbud eller inskränkning. Nu har ju riksdagen redan tidigare avslagit vår motion om förbud, och det förslag som vi kommit med i den föreliggande motionen, borde inte kunna anses som en inskränkning i vanlig bemärkelse. Man kan knappast tala om inskränkning av importen eller importörernas rätt, när man föreslår, att de svenska importörerna skola åläggas att märka dessa varor, så att allmänheten tydligt ser varifrån de komma. Utskottet relaterar självt en del varuslag, som redan nu måste märkas med ordet »import», och även en del varor, beträffande vilka ursprungslandet också skall angivas. Men även om så skulle vara, som utskottet menar, att detta skulle utsträckas till en skyldighet att märka alla importerade varor, även dem som komma från andra länder, så tycker jag, att det inte alls skulle ligga något ont i det. En sådan åtgärd skulle i alla fall vara av den nyttan, att allmänheten finge klart besked om, från vilka länder varorna härstamma, även när det är fråga om import från andra länder och särskilt de fascistiska. Men nu tror jag för min del, att det av utskottet angivna skälet för avslagsyrkandet inte är det verkliga skälet utan är något svepskäl. Jag tror inte heller, att utskottet har haft den möllerska deklARATIONEN, att vi inte ha några intressen i Kina, som skäl för sitt avslagsyrkande, alldenstund vi i detta land redan ha samlat 100,000 kronor till Kinahjälpen. Och det socialdemokratiska partiet och ungdomsorganisationerna propagera mot inköp av japanska varor, alltså för en frivillig bojkott. Nej, det verkliga skälet torde nog vara någonting annat än det som utskottet angivit i sitt utlåtande. Och när man nu får veta genom pressen, att en av vårt lands industri- och finansmagnater, direktör Wenner-Gren, f. n. ligger i Japan med sin lustjakt och det med bestämdhet påstås, att hans ärende där är att utvidga handelsutbytet och lämna svenska krediter till detta genom kriget nära på bankruttrade land, ett land, som enligt uppgift har försökt att få lån i ett flertal andra länder, i New York, London, Paris och Schweiz men överallt fått avslag, ja, då förstår man, att utskottets avslagsyrkande har baserats på någon annan grund och har tillkommit för att skydda det svenska kapitalintresset. Men jag må säga, att om så är förhållandet, så är ett sådant hänsynstagande till det svenska kapitalintresset också en direkt hjälp åt den japanska imperialismen och dess fortsatta rövartåg i Kina. Jag och mitt parti kunna inte vara med om en sådan dubbelpolitik. Organisationernas uttalanden och resolutioner ha inte stort värde, om de inte åtföljas av handling. Det är därför vi i vår motion ha föreslagit märkningstvång för varor, som komma från Japan, för att allmänheten, som deltagar i den frivilliga bojkotten av detta lands varor, inte skall behöva vara i tvivelsmål om, vilka varor deras frivilliga aktion avser. Det är därför, herr talman, som jag yrkar bifall till motionen.

Vidare anförde:

Herr **Lindberg** i Stockholm: Herr talman! Jag skall inte gå in på alla de frågor, som den föregående ärade talaren försökte rulla upp här. Det är ju ganska onödigt. Det är ju så, som han meddelade, att en tidigare motion i ungefär samma ämne blivit avslagen av riksdagen tidigare, och det finns förmodligen inga skäl till att man då skulle bifalla motionärernas hemställan på den här punkten.

Ang. åläggande för importörer av japanska varor att utmärka ursprungslandet å dessa. (Forts.)

Jag vill emellertid till den föregående ärade talaren säga, att när utskottet behandlade denna fråga, diskuterades inte alls frågan om att skydda några svenska kapitalintressen. Överhuvud taget diskuterades inte de frågor, han här tog upp. Och han behöver inte befara, att bakom utskottets utlåtande skulle ligga någon s. k. hund begraven. Det finns inga hemligheter där bakom. Det är sagt vad som behöver sägas i frågan, och det torde också för de allra flesta stå fullkomligt klart, att sådant här märkningstvång inte skulle leda till något verkligt resultat. Förmodligen skulle det väl åstadkomma en massa svårigheter för människor, som vilja vara lojala mot en handelsblockad mot japanska varor, som skulle komma att utfärdas. Men i övrigt tror jag inte, att det skulle tjäna något förnuftigt syfte. Jag kan i detta sammanhang meddela, att värdet av Sveriges export till Japan är dubbelt så stort som värdet av den japanska importen till Sverige.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Brädefors: Herr talman! Endast ett par ord till herr Lindberg i Stockholm. Han säger, att utskottet överhuvud taget inte har diskuterat dessa frågor, vilka jag angav som möjliga för utskottets avslagsyrkande och allra minst det svenska kapitalintresset. Det är mycket möjligt, att utskottet inte har diskuterat dem. Jag vill inte påstå, att utskottet diskuterat dem. Utskottets handlingssätt betyder i verkligheten ingenting annat än ett tillvaratagande av de svenska kapitalintressena, vilket i detta sammanhang betyder hjälp åt den fascistiska staten Japan och dess rövartåg mot Kina.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 3.

Föredrogos vart efter annat:

första lagutskottets utlåtande, nr 28, i anledning av väckta motioner angående viss ändring av gällande bestämmelser om äkta makars inbördes ansvar i ekonomiskt avseende; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsunderstöd till Nossans regleringsföretag inom Eggvena med flera socknar av Älvsborgs och Skaraborgs län;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsunderstöd till Vens elektrifiering;

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beviljande av anslag till underlättande av anskaffningen av träkol till generatorgasdrivna motorfordon m. m.;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsunderstöd till ett torrlägningsföretag, avseende utdikning av sjöarna Ralängen och Lunnasjön i Hultsjö socken av Jönköpings län;

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av kronojordlägenheterna Sockenstuguplatsen nr 1 och Kyrkostuguplatsen nr 2 i Vittangi by, Jukkasjärvi socken;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter; och
nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronan tillhöriga områden inom Bergkvara municipalsamhälle.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 4.

Härpå föredrogs, punktvis, jordbruksutskottets utlåtande, nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och lägenheter från sådana egendomar.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkterna 2—13.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 5.

Härefter föredrogs vart för sig:

andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av väckt motion angående hos utländska diplomater anställas försäkring för skada till följd av olycksfall i arbete; samt

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, i anledning av väckt motion, II:47, angående viss ändring av gällande bestämmelser för undervisning i arbetskunskap vid fortsättningskola.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt; och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen kammarens beslut i anledning av sistnämnda utlåtande genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 6.

Ang. överflyttande av medel från jämtländska renbetesfjällens skogsfond till Norrbottens lappfond.

Vid härpå skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överflyttande av medel från jämtländska renbetesfjällens skogsfond till Norrbottens lappfond begärdes ordet av

Herr **Hedlund** i Häste, som anförde: Herr talman! Jag har inte något annat yrkande än om bifall till den hemställda statsutskottet kommit till. Jag vill endast här framhålla vikten och betydelsen av det uttalande, som departementschefen gjort, nämligen att ett ytterligare överflyttande av medel från de jämtländska renbetesfjällens skogsfond inte bör komma till stånd förrän utredning har blivit verkställd. Jag tror, att statsrådets uppfattning i det fallet är fullkomligt riktig, och att utredningen bör genomföras, innan ytterligare medel tagas från denna fond. Anledningen till att de jämtländska renbetesfjällens skogsfond har ökat så avsevärt är ju, att de renbetesområden, som där blivit inköpta, bl. a. ha vissa delar av en mera skogrik beskaffenhet och att skogsavkastningen där alltså åstadkommit denna ökning. Jag tror inte, att man kan säga, att en sådan ökning av fonden i framtiden kan påräknas, åtminstone i samma omfattning som ökningen har ägt rum under de senare åren, då priserna på skogsprodukter varit sådana, att en ganska stark behållning kunnat uppstå. Det är därför alldeles nödvändigt, att man iakttar försiktighet i fråga om fondmedlens användning. Jag vet, att inom vissa delar

Ang. överflyttande av medel från jämtländska renbetesfjällens skogsfond till Norrbottens lappfond. (Forts.)

av länet enskilda nu inneha sådana områden, som skulle vara synnerligen lämpliga för inköp, varigenom lapparnas utkomstmöjligheter skulle främjas. Jag är därför övertygad om, att en hel del medel kunna krävas för detta och andra ändamål. Men vi vilja givetvis inte på något sätt motsätta oss, att nödiga medel ställas till förfogande för de oundgängliga utgifter, som krävas för lappväsendets rationella upphjälpande inom Norrbottens län.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herr *Olsson* i Rödningsberg.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7.

Vidare föredrogs, punktvis, statsutskottets utlåtande, nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsverkets övertagande av vissa städers förpliktelser beträffande befattningshavare, vilkas tjänster vid upphörande av rådhusrätterna i samma städer komma att indragas; och biföll kammaren vad utskottet i berörda utlåtande hemställt.

§ 8.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört statsutskottets utlåtande, nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till avtal med Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund jämte motioner.

I en den 28 januari 1938 dagtecknad proposition, nr 74, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar med Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag samt Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund träffa avtal i enlighet med ett vid propositionen fogat förslag.

I anslutning till propositionen hade utskottet behandlat följande motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 243 av herr *Asplund*; samt

nr 244 och 245 av herr *Hansén m. fl.*; och

inom andra kammaren:

nr 159 av herr *Hagberg* i Luleå *m. fl.*;

nr 359 av herr *Åqvist*;

nr 360 och 361 av herr *Hage m. fl.*;

nr 362 av herrar *Viklund* och *Hage*; samt

nr 363 av herr *Hagberg* i Luleå *m. fl.*

I motionen II: 159 hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till regeringen anhålla om preciserade förslag för ett snabbt helförstatligande av de gruvor och anläggningar, som drivas av Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag.

Utskottet hemställde:

I. att riksdagen måtte,

a) med avslag å motionen II: 363 om förkastande utav avtalsförslaget, bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar med Luossavaara—Kiiruna-

Ang. avtal med Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund.

Ang. avtal med Luossavaara—Kärunavaara Aktiebolag och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund. (Forts.)
 vaara Aktiebolag samt Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund träffa avtal i huvudsaklig överensstämmelse med det för riksdagen framlagda förslaget;

b) i anledning av motionerna I: 243 och II: 362 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om övervägande av möjligheterna till en jämkning utav avtalets bestämmelser så att behovet av inhemsk råvara för järnförädling samt för tillverkning av fosforsyrehaltiga gödningsmedel bättre säkerställdes;

II. att övriga i ämnet väckta motioner, nämligen

a) I: 244 och II: 360, avseende gruvbrytningen i Gällivare;

b) I: 245 och II: 361, avseende större skeppning över Luleå,

c) II: 359, avseende en för staten fördelaktigare vinstberäkning; samt

d) II: 159, avseende skrivelse om gruvföretagets förstatligande,
 i den mån dessa motioner ej kunde anses besvarade med vad utskottet ovan anfört, ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottet hade i sin motivering (å sid. 9 i det tryckta utlåtandet) uttalat bland annat följande:

»I väckta motioner har erinrats, att vid en eventuell framtida statsinlösen lösesumman skall beräknas efter medelnettovinsten å en viss brytningskvantitet samt att denna medelvinst och därmed inlösningssumman kunde påverkas i förhöjande riktning vid en utökning av brytningen enligt nya avtalsförslaget. Av upplysningar som utskottet i detta hänseende inhämtat synes emellertid framgå, att den inträdande minskningen per ton malm räknat i fråga om fasta kostnader (administration, avskrivningar och skuldräntor) sannolikt blir rätt obetydlig samt att denna minskning torde komma att motvägas av högre medelkostnader för själva brytningen och vissa andra faktorer.»

Reservation hade avgivits av herr *Lindberg* i Umeå, som ansett, att till förenämnda stycke av utskottets motivering bort fogas följande mening: »Utskottet förutsätter, att därest inlösningssumman skulle påverkas i förhöjande riktning staten på lämpligt sätt kompenseras vid eventuell inlösen av stamaktierna i bolaget.»

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr *Lindberg* i Umeå: Herr talman! Då jag i statsutskottet framfört ett yrkande om en viss komplettering av utskottets motivering och sedan fullföljt mitt yrkande i en reservation, så är det inte därför, att jag i sakfrågorna har någon från statsutskottet i övrigt avvikande mening. Jag ansluter mig sålunda helt till de synpunkter som utskottet har på frågan och menar, att om man vill vara med om en utökad malmbrytning — och om den saken synes det inte råda nämnvärt delade meningar — så är det föreslagna tilläggsavtalet för staten acceptabelt, även om detsamma, som utskottet också framhåller, kunnat vara för staten gynnsammare. Jag syftar då på bestämmelsen angående fördelningen mellan staten och Grängesbergsbolaget av vinsten på den nya gruvbrytningen, där jag närmast ansluter mig till den ståndpunkt, som herr Åqvist intagit i sin motion. Då det emellertid var tydligt, att någon rubbning av det preliminära avtalet på denna punkt inte varit möjlig, ha både motionären och jag varit tvungna att resignera.

Det tillägg till motiveringen, som jag föreslagit, rubbar, såvitt jag förstår, inte i något avseende de förutsättningar, på vilka avtalsförslaget vilar. I

Ang. avtal med Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund. (Forts.)

Kungl. Maj:ts proposition säges nämligen tydligt ifrån, att avsikten är, att inlösningssumman vid en eventuell statsinlösen år 1947 av stamaktierna i Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag inte skall påverkas av det nya avtalet. Och detta syfte anses vara vunnet genom att en tredjedel av vinsten på merbrytningen upp till 6 miljoner ton malm skall avsättas till en avskrivningsfond, som ograverad skall bibehållas i bolaget vid en statsinlösen om 10 år. Såväl statens båda representanter i Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolags styrelse och bolagets verkställande direktör som statsrådet och chefen för finansdepartementet hålla nu för troligt, att merkostnaden för den ökade brytningen och en del andra fördyrande faktorer tillsammans kommer att motväga minskningen per ton räknat av bolagets fasta kostnader, så att, sedan avsättning skett till avskrivningsfonden, vinsten per ton räknat kommer att bli densamma som om brytningskvantiteten bibehållits enligt det gamla malmavtalet. Ingen kan emellertid *garanterat* något i denna sak. Man får hålla sig till antaganden. Jag har nu för min del ansett, att när man avser, att inlösningssumman inte skall påverkas av merbrytningen, bör man i möjligaste mån skaffa sig även den formella garantien för att denna avsikt kommer att uppnås. Jag har gjort en beräkning om vad det ekonomiskt skulle betyda för staten vid en inlösen av stamaktierna, om vinsten av malm brytningen blir större än av den hittills medgivna brytningskvantiteten per ton räknat. Om man skulle gå ut från att vid malmfälten under den stundande tioårsperioden tages ut maximikvantiteten av malm, d. v. s. 9 miljoner ton om året, plus 6 miljoner under de närmaste 3 åren, d. v. s. sammanlagt alltså 96 miljoner ton malm, och att mervinsten på de 6 miljonerna ton blir, låt mig säga, 2 kronor per ton, så höjer detta inlösningssumman med 4,250,000 kronor.

För att man skall komma till denna summa behöver medelvinsten på den totala malm brytningen under en 10-årsperiod endast öka med 8 öre per ton. Skulle malm brytningen minska under 9 miljoner ton, sedan merkantiteten på 6 miljoner ton enligt det nya avtalet tagits ut, blir inlösningssumman ännu större, då mervinsten på de 6 miljonerna ton får slås ut på en mindre totalkvantitet, vilket höjer medelvinsten per ton.

Det är med tanke på att en förhållandevis ringa mervinst kan få sådana för staten ogynnsamma ekonomiska konsekvenser som jag föreslagit, att riksdagen skall direkt uttala, att därest inlösningssumman skulle påverkas i förhöjande riktning genom det föreliggande avtalsförslaget, skall staten på lämpligt sätt kompenseras vid en eventuell inlösen av stamaktierna i bolaget. Jag vill i detta sammanhang påpeka, att det inte bör vara någon olöslig uppgift att påverka vinsten på denna kvantitet i stegrande riktning, då man väl kan föreställa sig möjligheten av att bolaget kan överföra personal ifrån gräbergsbrytningen uppe i malmfälten till själva malm brytningen och på så sätt temporärt pressa ner omkostnaderna.

Jag vill tillägga för undvikande av missförstånd, att om riksdagen skulle anta utskottets förslag oförändrat, så inlägger jag däri inte den betydelsen, att riksdagen därmed skulle ha utsagt, att om mot förmodan merbrytningen skulle öka medelnettovinsten per ton, detta skulle medföra en faktisk rätt för stamaktieägarna att bli tillgodoförda denna mervinst vid fixerandet om tio år av inlösningssumman. Jag har med mitt förslag endast åsyftat att åstadkomma en rent formell bekräftelse på vad jag anser vara den reella innebörden av överenskommelsen mellan de båda kontrahenterna.

Med den motivering jag här anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande med det tillägg till motiveringen, som angivits uti reservationen.

Ang. avtal med Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund. (Forts.)

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Vi hade för vår del tänkt oss, att tiden nu skulle vara mogen för att göra slut på det tidigare förhållandet, att staten bara skall vara hälftendelägare i sina egna gruvor. Därför hade vi också föreslagit, att staten nu i kraft av 26 § i 1927 års malmavtal skulle inlösa dessa gruvor. Enligt vårt förmenande talade de utrikespolitiska skälerna för att denna nationaltillgång icke skulle ligga i enskildas händer, och vi ansågo dessutom, att bolaget under de gångna åren *inte* skött sig på ett sådant sätt, att det också i fortsättningen borde få ha hand om dessa mineraltillgångar. Statsutskottet har inte gått in på denna fråga annat än indirekt genom en hänvisning till statsrådsprotokollet av år 1927, där det anges som förutsättningar för en omedelbar inlösen, att skydda bolaget mot »obehörigt utländskt inflytande» eller bolaget försummat att på viktiga punkter fullgöra sina förpliktelser eller i övrigt för staten viktiga intressen kunde stå på spel. Detta är ju också ett besked, och av vad som tidigare sagts — framför allt i pressen — framgår med all önskvärd tydlighet, att varken riksdagens majoritet liksom ej heller regeringen anser, att det som inträffat ger stöd för ett utnyttjande av § 26. Vi anse emellertid, att så mycket inträffat, att det motiverar för staten att nu genomföra denna inlösen. Framför allt ha vi inte velat böja oss för talet om att här bara skulle vara fråga om ett juridiskt avgörande. Det rör sig ju dock här om frågor — exempelvis om landets trygghet — som i mycket stor utsträckning är av politisk innebörd, och där det måste ges en politisk tolkning åt malmavtalet.

Bolaget har under de gångna åren upprepade gånger varit i ekonomiska svårigheter, vilka delvis hängt samman med de utländska engagementen. Bolaget — jag talar nu om Grängesbergsbolaget — utvecklade sig under Krigstiden till en internationell trust, som klöste inte bara i de lappländska malmfälten och i de mellansvenska utan som också sträckte sig över haven till Syd-Amerika, Afrika och Frankrike. På detta sätt försökte man samla i bolagets »lador» malmtillgångar i olika delar av världen. Nu fingo dessa strävanden en stöt tillbaka genom kraschen, men vad finns det för garanti för att inte företaget kommer att fortsätta på samma sätt, när konjunkturerna gått upp igen, och bolaget stabiliserat sin ställning och klarat av de svårigheter, som drabbat detsamma? Staten har också flera gånger, framför allt 1932 och 1934, fått göra betydande uppoffringar till följd av att bolaget inte fullgjort sina ekonomiska förpliktelser i enlighet med avtalet. Att så skett har inte bara berott på att krisen kom som en överraskning och kastade omkull alla tidigare beräkningar, utan bolaget har också tidigare drivit en ekonomisk politik, som måste leda till en katastrof för detsamma. Omständigheter sådana som att man 1929 utdelade nära 15 miljoner kronor i vinst och samtidigt ökade obligationsskulderna med 20 miljoner kronor, att man året därpå kunde utdela en ännu större vinst och öka obligationsskulden med 40 miljoner, att man 1931, fast man redan då hade fått inskränka arbetstiden och förberedde avskedandet av tusentals man och exporten minskades betydligt, fortfarande redovisade vinst och ökade upplåningen, tyder ju inte på något vidare välskött företag. Vi ha i vår motion pekat på, att enligt statsrådsprotokollet av år 1932 lyckades bolaget på några år öka sin skuld med inte mindre än 200 procent samtidigt som det utdelade fantastiska belopp. Detta anse vi inte är att sköta ett företag väl. Vi anse handlingssättet att låna upp pengar för att dela ut profiler inte stå i överensstämmelse med innehållet i den överenskommelse, som bolaget träffade med staten 1927.

Vidare är tidpunkten för en inlösen nu för staten ekonomiskt fördelaktig

Ang. avtal med Luossavaara—Küürunavaara Aktiebolag och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund. (Forts.)

— man kan rädda 800 miljoner åt staten — även om detta förhållande inte får gälla som motiv för en inlösen. Det visar sig ju, att staten kan komma i besittning av dessa gruvor för något över hundra miljoner kronor. Den samlade summan rör sig om 140 miljoner, men de 30 miljoner kronor, som staten satsat, böra i så fall avdras, varför en inlösen just nu för statens vidkommande skulle vara mycket fördelaktig. Detta är det första stora tillfället att på parlamentarisk väg och på en linje, som utstakats av tidigare borgerliga riksdagsmajoriteter, och som bolagets styrelse själv godkänt, verkligen kunna ta ett krafttag för att minska storfinansens inflytande och profitmöjligheter.

Det är klart att vi, som knutit vissa förhoppningar vid den nuvarande sammansättningen av riksdagen, med tanke på den hårda kamp, som framför allt socialdemokraterna tidigare fört för en inlösen av gruvorna, ansåg oss kunna vänta, att något nu skulle göras i detta avseende. Herr Lindberg i Umeå har redan pekat på de verkningar, som komma att följa av det tilläggsavtal, som riksdagen nu behandlar, och som statsutskottet ju praktiskt taget enhälligt har tillstyrkt. Det är intet tvivel om, att medelnettovinsten måste stiga vid en sådan här ökad brytning. Jag framhöll redan när propositionen remitterades, att vi naturligtvis inte ställde oss på den ståndpunkten, att medelnettovinsten skulle komma att stiga oavbrutet. Den saken är klar, men det är inte någon tvekan om, att inte medelnettovinsten vid en sådan här stegring av brytningen ovillkorligen kommer att stiga. Så stor är bolagets apparat för närvarande, att bolaget måste bryta bortåt 4 miljoner ton för att överhuvud taget kunna få sina affärer att balansera. Någon medelnettovinst kan det inte gärna påräkna under den summan. Det är först när brytningen överstiger denna siffra som medelnettovinsten per ton inställer sig. Denna vinst stiger, enligt vad erfarenheten bestyrkt, vid en stegrad malmbrytning.

Det har sagts — inte här i riksdagen men i propagandan utanför riksdagen — att riksdagen, när nu avtalet är skrivet med tanke på inlösen 1947, inte gärna kan kränka detta avtal nu. Bolaget har emellertid upprepade gånger inte bara kränkt avtalet utan också krävt förändringar i detsamma. Jag har konstaterat, att sedan 1907 förändringar gjorts i malmavtalet upprepade gånger, nämligen 1908, 1911, 1913, 1918 — två avtal för övrigt — 1922, 1927, 1932, 1934 — två avtal — och 1937. 1937, i föl, behandlades också en framstöt från bolaget om uppmjukning av malmavtalets bestämmelser. Bolaget har sålunda under 30 år inte mindre än 13 gånger krävt och erhållit förändring i malmavtalet, och det har sålunda inte för egen del respekterat de uppgörelser, som träffats. Dessutom erinrar jag om, något som förresten alla känna till, de processer, förlikningar och bråk av olika slag, som förekommit mellan bolaget å ena sidan och staten, kommunerna eller statens järnvägar å andra sidan.

Det är klart, att när regeringen framlade sin proposition, ansåg den, att det fanns skäl, som talade för att man skulle medge en ökad malmbrytning. Vi ansågo emellertid för vår del, att regeringspropositionen innehöll så många stora svagheter, att riksdagen icke borde godkänna densamma utan närmare granskning och förändringar i fråga om vissa punkter, exempelvis vad som herr Lindberg nyss talade om eller avtalets verkningar på inlöseningssumman, vad gäller bolagets skattepolitik, dess bokföringsprinciper, dess fraktpolitik, Norrbottens krav på ökad trygghet eller åtminstone relativ trygghet mot de våldsamma konjunkturubbningsarna, storleken av brytningen vid MalMBERGET, skeppningarna över Luleå och slutligen pensionerna för gruvarbetarna.

Ang. avtal med Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund. (Forts.)

Det är nästan med vemod man går tillbaka i protokollen och ser, hur denna fråga tidigare har behandlats i riksdagen. Redan vid det första malmavtalet spelade frågan om mängden av den brutna malmen mycket stor roll. Riksdagen menade ju då, att dessa gruvor voro en nationaltillgång, som icke förnyades. Varje ton malm, som tages därifrån, försvinner till utlandet utan att förädlas här hemma. Ibland kommer det kanske tillbaka därigenom, att Sverige köper järnvaror från Tyskland, varigenom den svenska järnindustrien får ökad konkurrens. I realiteten sker alltså en rovbrytning av landets viktigaste naturrikedomar. Detta har alltid gjort riksdagen tveksam. Vid den första uppgörelsen gällde det en brytning av 1.5 miljoner ton i Kiruna, sedan ökades det till 3.5 miljoner ton och har därefter ytterligare ökats, och nu är riksdagen färdig att tämligen enhälligt medge en brytning av 11 miljoner ton. Det innebär ju en väldig ökning.

Jag antecknade från debatten i riksdagen år 1927 om det senaste malmavtalet några invändningar, som socialdemokraterna då reste, och min slutsats var, att dessa invändningar ha icke blott visat sig vara hållbara och bekräftade av de tio års erfarenhet, som man sedan dess fått, utan vad som är ändå värre, tycker jag, vi skall i dag behöva upprepa dessa invändningar och tyvärr mot socialdemokraterna själva. Vad exempelvis gäller det påpekande, som herr Lindberg i dag har gjort angående avtalets verkningar på medelnettovinsten och därmed på inlösningssumman, så kan jag anföra, att socialdemokraterna år 1927 kämpade mycket frejdigt just på samma linje och höll före, att den merbrytning, som det då var fråga om, ovillkorligen måste höja medelnettovinsten och därmed öka inlösningssumman, när staten en gång skulle inlösa gruvorna. De hävdade då, att man borde avslå propositionen, medan deras borgerliga motståndare ansågo, att det kunde man icke då göra, därför att det var för sent. Det stod stora värden på spel, om man icke klippte till med det samma, och staten skulle därför förlora på ett avslag. Som en parallell kan jag nämna, att statsutskottet i dag på sid. 9 säger ungefär detsamma, som så sades. Jag citerar: »I frågans läge och för att ej avtalets genomförande skall till eventuell skada jämväl för mera allmänna intressen äventyras» o. s. v. Det är precis samma invändning som förra gången.

I skattefrågan behandlades en motion år 1927, som just gällde skatterna till malmkommunerna. Då skrev statsutskottet på följande sätt: »Förevarande angelägenhet är närmast av skatteteknisk natur och det här framförda skattefrågan torde vara av beskaffenhet att böra upptagas under omprövning i sådant sammanhang.» Nu har statsutskottet icke sagt något, fastän vi just påtalat skattepolitiken. Finansministern förklarade emellertid vid remissen av propositionen: »Det förekommer vissa dunkla punkter i fråga om skattelagstiftningen i detta hänseende, vilka, såvitt jag förstår, verkligen kunna ge anledning till att se efter vad som på den punkten kan vara riktigt eller lämpligt i lagstiftningsväg, men innan man fått full klarhet om vad som är gällande rätt, förefaller det, som om dessa frågor böra uppskjutas.» Det är ju nästan ordagrant vad som sades mot Wigforss år 1927, och det har gått tio år sedan dess. Man måste fråga sig: När man kunde på detta sätt avfärda den framstöt, som gjordes år 1927, borde man icke nu så lång tid efteråt ändå ha försökt att göra något? Något har ju gjorts, det är sant. Vi ha en ny skatteproposition på riksdagens bord, men såvitt jag hittills kunnat se blir det just för malmkommunerna synnerligen ofördelaktigt, eftersom man skall beröva dem den kommunala progressivskatten.

Nu sägs det visserligen, att denna fråga håller på att utredas i finansdepartementet, och jag hoppas, att herr Wigforss, som ändå har visat sig ha litet

Ang. avtal med Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund. (Forts.)

hjärta för kommunerna där uppe, icke skall glömma bort det, som nu har sagts i denna fråga.

I alla fall är det påtagligt vilka paralleller, som kunna dragas mellan vad som sades år 1927 och vad man nu viftar bort frågan med. År 1927 talade nuvarande statsminister Per Albin Hansson mot den då föreliggande propositionen just med utgångspunkt från att man borde slå vakt om den samhällseliga kontrollen. Då spelade också, såvitt jag förstår, frågan om inlösningssumman och tiden en mycket stor roll för socialdemokraterna. 1927 års malmavtal innebar som bekant, att inlösningstiden flyttades ytterligare framåt, och detta var väl en mycket stor anledning till det motstånd, som socialdemokraterna då reste. Nu finnas efter vad vi mena möjligheter att reparera skadan från år 1927, men man vill icke använda desamma.

Jag erinrar också om hur herr Hage år 1927 klagade över att statsutskottet med tystnad hade förbigått alla krav, som gällde arbetarnas välbefinnande vad avser bostäder och pensioner och dylikt. Jag konstaterar endast, att precis samma invändningar, som herr Hage reste år 1927, kunna vi resa i dag. Icke med ett ord har statsutskottet berört den sidan av saken.

Socialdemokraterna protesterade år 1927 mot bolagets fraktpolitik och ansågo, att man i ett nytt avtal borde åtminstone taga upp den sidan av saken och skapa klarhet, så att icke bolaget genom nuvarande anordning skulle ha möjlighet att leda pengar från den ene hälftendelägaren till den andre genom rederifrakterna. Jag anser, att det i dag finns större anledning att bråka just på den punkten än det fanns år 1927. Jag pekar endast på att så sent som under förra högkonjunkturen var den största vinst, som L. K. A. B. redovisade på sin rederirörelse 2 miljoner kronor; under 1935 var man uppe i nära 3 miljoner, år 1936 i 3.2 miljoner och i fjol år man uppe i icke mindre än 4.5 miljoner kronor. Det har alltså skett en oerhörd ökning av bolagets inkomster på rederinäringen jämfört med vad tidigare var fallet. Det är betecknande, att denna väldiga ökning har skett utan att bolaget anskaffat något som helst nytt tonnage. (Icke sedan år 1926 har bolaget skaffat något nytt tonnage.) Då uppskattade bolaget sitt tonnage till 34 miljoner kronor i värde och nu uppskattas det till 19 miljoner. Då kunde man segla in 2 miljoner kronor på detta väldiga tonnage, men nu kan man segla in icke mindre än nära 5 miljoner kronor. Jag förmodar, att tonnaget nu är betydligt mindre än år 1926, eftersom man icke gjort någon nyanskaffning.

År 1927 förekom ett mycket kuriöst anförande av bondeförbundets dåvarande ledare, herr Olsson i Kullenbergstorp, som med mycket stor jämmer förklarade, att herrarna lura staten som vanligt men att han skulle rösta för det nya malmavtalet. Han gjorde det också. Jag tror, att de farhågor, som då uttrycktes såväl av herr Olsson i Kullenbergstorp som av socialdemokraterna, till fullo ha bekräftats under de gångna åren. Att det icke är bra som det är, därpå tyder också, att riksdagens störste industriföretagare i en särskild motion har krävt strängare regler vad gäller fördelningen av den mervinst, som man väntar sig på denna merbrytning. Statsutskottet tycks också vara mycket bekymrat. När jag läser utskottets betänkande, så ser jag hurusom utskottet uttalar bekymmer i fråga om konjunkturrubbingarna, i fråga om statens andel av mervinsten, i fråga om merbrytningens inverkan på medelnettovinsten, i fråga om malmpriserna för ett norrbottniskt järnverk och i fråga om Gällivaremalms andel i brytningen. Vi ha i vår motion framfört vissa synpunkter på alla dessa frågor. Jag kan med nöje säga, att statsutskottet på flera punkter har varit mycket positivt och gått både oss och den opinion, som finns uppe i malmfälten och i Norrbotten, till

Ang. avtal med Luossavaara—Kürunavaara Aktiebolag och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund. (Forts.)

mötes. Detta gäller framför allt i fråga om malmförädlingen, där statsutskottets uttalande kan hälsas med största tillfredsställelse. Utskottets uttalande om brytningen i Malmberget är också bra, vilket man bör säga ifrån.

Det finns emellertid också anledning till missnöje. Jag tror icke, att statsutskottet har räknat vederhäftigt, när det viftar bort frågan om inlösningssumman, huruvida denna skall stiga eller eventuellt sjunka vid ökad brytning. Utskottet säger nämligen, att »den inträdande minskningen per ton malm räknat i fråga om fasta kostnader (administration, avskrivningar och skuldräntor) sannolikt blir rätt obetydlig samt att denna minskning torde komma att motverkas av högre medelkostnader för själva brytningen och vissa andra faktorer».

Vad administrationen beträffar, har det ju visat sig, att kostnaderna ha sjunkit oerhört. Bolaget redovisade dem år 1932, då det hade 19 miljoner i förlust, till 2.3 miljoner kronor, men i fjol redovisades administrationskostnaderna endast till 1.7 miljoner kronor.

Vad avskrivningarna beträffar har det gjorts oerhört mycket. Man har under de sista åren avskrivit icke mindre än 20 % mer än under krisen och jag kan icke föreställa mig, att bolaget skulle komma att öka avskrivningarna under de kommande åren. De avskrivningar, som ha gjorts under de sista åren, innebära sannolikt ett slags garanti för att man inte skall behöva göra så stora avskrivningar de närmaste åren. Dessutom sjunka ju skuldräntorna oavbrutet i och med att lånen nedbringats.

Jag kan alltså icke godkänna, att statsutskottet har kunnat allvarligt motivera sin ståndpunkt, att medelnettovinsten icke skulle stiga, när malmbrytningen ökas. För min del anser jag, att den ovillkorligen måste stiga.

Nu har det också skrivits i statsutskottets utlåtande, att man skulle behöva gå över till nattskift för att kunna taga ut den ökade malmkvantiteten. Min erfarenhet säger mig emellertid, att icke blir brytningen dyrare för bolaget, därför att man går över till nattskift. Arbetarna få icke ett öre mera betalt. Man har där uppe natt dygnet runt den ena hälften av året och ljusan dag dygnet runt en del av andra hälften, och en övergång till nattskift kan därför icke spela någon nämnvärd roll i fråga om kostnaderna.

Det är betecknande, att redan 1927 räknades det från socialdemokratiskt håll med att medelnettovinsten skulle kunna stiga upp till 6 kronor per ton vid brytning av den kvantitet, som då avsågs. Den sedan inträdande krisen och den omständigheten, att bolaget blev bankrutt, rubbade ju sedan alla förutsättningar, men jag tror, att under det senaste året har nog medelnettovinsten utgjort något i den stilen. I verkligheten har man visserligen bara redovisat 5 kronor per ton, men man har ju samtidigt gjort väldiga avskrivningar o. s. v.

Dessutom bör man erinra sig en annan omständighet. När malmbrytningen är låg, stiga frakterna oerhört. Det visar sig, att under krisåren betalade bolaget icke mindre än 12 kronor per ton i frakt från Kiruna över Narvik till Emden, men under högkonjunkturåren har frakten sjunkit till 7 kronor 33 öre per ton. Det är den lägsta siffra, som jag sett. Detta tyder på att även härigenom kommer medelnettovinsten per ton att ökas, när brytningen stiger. Detta stärker alltså de invändningar, som ha rests från vår sida, och som herr Lindberg tidigare har berört. Vi ha visat, vilken oerhörd inverkan på inlösningssumman, som detta avtal kan få. Jag skall icke uppehålla mig därvid. Herr Lindberg har redan påvisat, hur oerhört mycket en bagatell av 8 öre i ökad medelnettovinst per ton betyder i fråga om inlösningssumman, när inlösningsen gång skall ske. Man vet icke, när det blir, men man får väl hoppas, att när det icke blir nu, det åtminstone skall ske år 1947. Om det icke blir en fullständig politisk förändring i detta land, kan jag icke tänka mig, att de,

Ang. avtal med Luossavaara—Kivunavaara Aktiebolag och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund. (Forts.)

som ha den politiska makten här i landet, då skola låta det fortsätta på samma sätt som tidigare.

Jag tycker därför, att det är ganska märkligt, att statsutskottet har vänt sig emot att det göres åtminstone en protokollsanteckning i fråga om verkan på inlösningssumman, när det ändå är så stora summor, som stå på spel, och då det faktiskt finns så välmotiverade farhågor därvidlag. De uttalanden, som gjorts, och jag pekar särskilt på herr Wigforss' uttalande, bekräfta dessa farhågor. Statens representanter i styrelsen motsatte sig från början bestämt, att man skulle öka brytningen, just med hänvisning till dessa risker, men man har sedan, såsom herr Wigforss förklarar, böjt sig för de sakkunnigas utlåtanden. Då det alltså råder så mycket dunkel i denna punkt och farhågorna äro så starka, så borde man i varje fall ha gjort en anteckning om saken för att åtminstone åt eftervärlden bevara, att statsutskottet för sitt vidkommande sett på denna fråga med bekymmer.

Nu menar statsutskottet förmodligen liksom herr Wigforss, att avtalet endast avser en tid av tre år och att man under dessa tre år får samla erfarenheter. Tre år betyda dock ganska mycket, om det skall ske en inlösningsår 1947. Då skola dessa tre år medräknas vid beräkningen bland annat av vad inlösningssumman skall uppgå till.

Vi ha också påtalat, att bolaget i sin redovisningspolitik handskats mycket självsvåldigt. Vi ha visat, att vissa år värderas den brutna malm, som ligger lagrad, till 4 å 5 kronor per ton, medan man andra år tar upp den till 10 kronor per ton och sista året t. o. m. till 10 kronor 90 öre per ton. Det kan ju här bli en oerhörd marginal för manipulationer i fråga om bolagets ställning. Det ger en felaktig bild utåt och framför allt får det stora verkningar för kommunerna och för landstinget i fråga om bolagets beskattning. Jag ansåg, att man borde försöka få en enhetligare princip därvidlag. Det är klart, att malmpriserna variera något men de variera icke på det sätt, som framgår av bolagets redovisningar. Den saken är tämligen säker.

Vi ha vidare påtalat, att bolaget exempelvis år 1928 kunde taga upp statens royalty 4.7 miljoner kronor både såsom utgift under året och som skuld vid året slut. Vi fråga om det är riktigt. Kan det vara en acceptabel bokföring? Vi ha påtalat, att bolaget samma år kunde deklarera skulden till staten för frakttillägg 13 miljoner kronor, både såsom skuld och såsom tillgång. Det framstår ju alldeles klart för vem som helst, att sådana manipulationer måste ha ett rent skattepolitiskt syfte.

Vi ha också påtalat, att bolaget efter det förra malmavtalet kunnat utdela icke mindre än 31.4 % per år. (År 1929 kunde det t. o. m. utdela 51.4 %.) Några år senare stod bolaget dock inför konkurs! Det skyllde då sina svårigheter under krisen på arbetarna. Det sade, att strävandena att upprätthålla malmbrytningen hade medfört, att bolaget kommit i en ohållbar ställning och fått ådraga sig svävande skulder på 60 miljoner kronor. Ändå vet man, att de sammanlagda arbetslönerna under en högkonjunktur icke uppgå till mer än 20 miljoner kronor om året, och under krisåren hade bolaget avskedat en tredjedel av arbetsstyrkan och inskränkt arbetstiden.

Vi ansågo vidare, att man skulle försöka att nu komma ifrån de strider, som rått mellan bolaget å ena sidan och framför allt kommunerna och landstinget å den andra i skattehänseende. Vi finna det för vår del upprörande, att i Kiruna, där gruvorna ligga och där samhället och gruvområdet faktiskt äro hopvuxna, skall bolaget beskattas för ungefär hälften så mycket av sin inkomst som i Stockholm, där bolaget bara har sitt kontor. Vi tycka, att det-

Ang. avtal med Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund. (Forts.)

ta är en bakvänd ordning. Vi anse också, att det är bakvänt, att MalMBERGETS municipalsamhälle skall vara utan skatteinkomst från bolaget. Vi anse, att det är orätt, att bolaget skall få göra värdeminskingsavdrag i sina deklARATIONER för gruvor och fastigheter och maskiner på ett sätt, som inga andra företag få göra, utan att dessa avdrag motsvaras av några nedskrivningar av tillgångarnas värden. Vi ha påvisat, att enbart på detta sätt berövade bolaget i fjol kommunerna där uppe ej mindre än en halv miljon kronor.

FRÅGAN om ROYALTYN: Jag anser, att den svenska riksdagen borde ha anledNING att betänka, vilka konsekvenser detta system medför. Royaltyn bokföres såsom en *utgift* och får icke beskattas. Den beskattas en gång, men då blir det hos den, som mottager beloppet. Har man däremot bokfört densamma såsom vanlig profit, beskattas den dels hos det enskilda företaget och dels hos mottagaren. Nu är det visserligen staten, som mottar en stor del av denna royalty, men bör man ändå icke något tänka på principerna? Vilken väg öppnar man icke för bolag genom att använda ett sådant system, där en del av vinsten skall utgå i form av något slags royalty, och därmed bedrar man kommun och stat på en del av de skatter, de skulle ha. Vi anse icke, att detta är rätt, och framför allt tycka vi, i anslutning till det värdeminskingsavdrag, som jag nyss omnämnde — bolaget redovisar en värdeminskning efter 50 öre per ton bruten malm, vilket alls icke motsvarar nedskrivningen av dess malm-tillgångar — att man borde ha tittat på saken, då det berör även lönsningssumman. Jag har påvisat i en motion, att om dessa värdeminskingsavdrag göras under tio år under förutsättning av att den malmbrytning, som ifrågasättes, kan förverkligas, kommer den att beröva staten icke mindre än 26 miljoner kronor, vilket i realiteten betyder, att bolaget även därvidlag tjänar 26 miljoner kronor på statens bekostnad.

Nu har herr WIGFORSS själv erkänt, att han tydligen icke är så belåten, och detta framgick även av hans inlägg i debatten, när denna fråga remitterades till utskottet. Han menade dock, att det varit förhandlingar mellan två parter, att det hade kompromissats, och att resultatet av denna kompromiss framträdde i regeringspropositionen. Jag kommer ihåg, att det var precis samma invändningar, som restes 1927. Då framfördes också från regeringens sida, att propositionen var ett resultat av förhandlingar, och att regeringen hade bevakat statens intressen men icke kunnat komma längre, då det var två parter, som stått mot varandra.

Som gammal gruvarbetare intresserar jag mig särskilt för gruvarbetarnas läge där uppe. Under högkonjunktur är det ju relativt bekymmersfritt, men hur går det för gruvarbetarna, då det blir kris? Då kastas de ned i en formlig avgrund av umbäranden. Jag kan erinra om hurusom under den förra krisen nära hälften av arbetsstyrkan blev avskedad och för den övriga arbetsstyrkan inskränkte man arbetstiden till 9 $\frac{1}{2}$ skift per månad. Detta betyder i realiteten tillsammans med den lönesänkning, som jämväl genomfördes, att man under denna tid reducerade arbetarnas löneinkomster med 75 kronor. Sådana som förhållandena äro där uppe, betyda dessa fruktansvärda omkastningar väldiga lidanden för människorna, vilka dessutom ha ett mycket farligt arbete, ett svårt och tungt arbete och leva i ett vrångt klimat. Detta är en rad omständigheter som göra, att gruvarbetarnas förhållanden ändå böra ägnas någon uppmärksamhet även från riksdagens sida.

Framför allt gäller detta de gamla gruvarbetarna. Arbetskraften förbrukas tidigare där uppe, det är ett faktum, som man icke kan komma ifrån. En gruvarbetare är vid sextio år ganska utsliten, då han dessutom skall arbeta

Ang. avtal med Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund. (Forts.)

i en kall och dragig gruva. Sedan få de en pension på 75 kronor. Detta kan synas för dem, som vilja mäta pensionen blott i förhållande till den folkpension, som staten ger sina pensionärer, som om det vore en ganska hygglig pension. Det är emellertid ett faktum, att man icke kan leva på den där uppe. De skulle kanske kunna lättare leva på den, om de kunde söka sig till sydligare trakter, där levnadskostnaderna äro lägre, men det göra de icke. Man har vuxit fast i miljön där uppe. De ha i alla fall icke i någon större utsträckning dragit sig därifrån. Statsutskottet har icke sagt ett enda ord härom likalitet som år 1927. Men nog borde man väl ändå ha tagit upp detta stora problem. Jag erinrar om att det finns ett annat bolag där uppe, nämligen Bergverks A.-B. Freja. Det är icke halvstatligt, utan det är till och med ett utländskt bolag. Detta bolag ger sina åldriga arbetare 100 kronor i pension. Till jul gav man dem 25 kronor extra i julpengar. Varför skall ett företag, där staten är hälftendelägare, ett företag, som har oändligt mycket gynnsammare betingelser än något annat gruvbolag där uppe, och som i alla avseenden är bättre gynnat, betala sämre pension än andra bolag?

Nu har man invänt, att denna sak beröres icke av denna fråga, och att detta spörsmål kan lösas ändå. Framför allt om det gjordes en attack från riksdagens sida, hade man möjlighet att kunna underlätta strävandena för att få en bättre lösning. Vi ha för vår del föreslagit, att 150 kronor skulle utbetalas i pension. Det betyder verkligen oerhört litet, när det gäller ett så stort och rikt företag, som på ett år kan redovisa nära 50 miljoners nettovinst förutom den vinst, som utgår i form av royalty. Nog kan man anse, att bolaget kan betala detta belopp.

Ja, herr talman, jag har redan sagt, att statsutskottet varit i vissa punkter mycket positivt, och vi få också på nästa punkt behandla ett förslag från regeringen, via statsutskottet, om särskilda stödåtgärder för att bistå kommunerna där uppe under kristider. Det skall skapas en fond, som visserligen icke, anser jag, motsvarar vad den borde vara, och därjämte blir det en om ock ringa del av bolagets mervinst, som fonderas. Förslaget om rätt till merybrytning i Gällivare har fått ett mycket auktoritativt stöd av statsutskottet. Beträffande Luleås intressen har man icke gjort något vidare konkret uttalande, men man har dock visat, att man varit intresserad för dess sak, och jag förmodar, att det som skett kan bli till stöd för dessa intressen. Vidare har statsutskottet talat om malmförädling o. s. v. Jag anser alltså, att det är mycket vunnit, och att statsutskottet på dessa punkter verkligen befattat sig med dessa problem på ett sätt, som är lovande. Jag återkommer emellertid till detta: vi anse för vår del, att man nu skulle kunnat utnyttja tillfället och verkligen överföra i statens hand denna nationaltillgång. Jag vet, att det blir blott en demonstration, när jag yrkar bifall till förslaget om inlösen, men vi göra ändå denna demonstration. Det kan vara bra för framtiden, inför historien att markera oenigheten.

Med anledning av vad jag anført ber jag att få yrka bifall till motionen II: 159, som innebär, att riksdagen i skrivelse till regeringen begär förslag om ett snabbt helförstatligande av malmgruvorna. Den andra motionen, som vi väckt, har delvis besvarats genom vad statsutskottet skrivit. För vad vi i övrigt kräva i nämnda motion, finns det för ögonblicket icke någon möjlighet att vinna gehör här i kammaren, men vi fortsätta vår kamp.

Herr Råstock: Herr talman! Jag skall icke av den siste ärade talarens långa anförande låta förleda mig till att ingå på något utförligt bemötande.

Ang. avtal med Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund. (Forts.)

Jag tror, att jag på rak arm vågar göra det påståendet, att om kammarens ledamöter noga ville läsa igenom vad statsutskottet skrivit på sid. 8—11 i sitt utlåtande, skulle ni nog finna, att vi icke låtit någon möda vara ospard för att söka få fram ett så bra tilläggsavtal som möjligt. Jag passar på att betona, att det är ett tilläggsavtal, därför att den siste talaren framhöll en hel del brister, som enligt hans förmenande vidlåda 1927 års avtal, vilket ju får anses vara grundläggande även för detta tilläggsavtal. Jag kan alltså icke inse, att det kan tjäna någonting till att här ingå på ett utförligt bemötande i synnerhet efter det erkännande, som herr Hagberg i Luleå själv givit utskottet för dess tillmötegående gentemot de motioner, som han och hans partikamrater väckt, men jag måste ändock säga några ord.

Såvitt det gäller 1927 års avtal och de felaktiga principer, som enligt herr Hagberg i Luleå detta avtal grundar sig på, så vill dock jag säga, att vi ha icke med den saken att göra i detta sammanhang. Här är endast fråga om ett tilläggsavtal på kort tid, som vi ha att taga ställning till. Då tror jag mig, med anspråk på att bli trodd, våga säga, att vi ägnat detta avtal en så grundlig behandling, som det överhuvud taget är möjligt för ett utskott att låta en kungl. proposition undergå. Jag vill sedan framhålla, att alla motionärer praktiskt taget — jag menar alla, som varit med om de motioner, som förelegat till behandling i utskottet — haft representanter i utskottet med undantag av herr Hagberg i Luleå. Jag får nu erkänna, att han icke haft någon representant i utskottet, men han har begagnat tillfället att här slå ett slag för sin uppfattning. Alla övriga ha emellertid under behandlingens gång så småningom, den ena efter den andra, kommit till det resultat, som är återgivet på de sidor, jag tillåtit mig uppmana kammarens ledamöter att läsa igenom, nämligen att de helt enkelt släppt sin mera positiva uppfattning inför det faktum, att utskottet dock — vilket också herr Hagberg i Luleå erkänt — varit ganska tillmötesgående och tagit på frågan på ett allvarsamt sätt.

Efter dessa inledningsord skall jag be att nu få säga något till herr Lindberg, så att vi bli kvitt varandra i denna debatt. Beträffande herr Lindbergs yrkande är det att märka, att han praktiskt taget deltagit i alla de överläggningar, som vi haft på statsutskottets fjärde avdelning, men han erkände själv vid slutet av förhandlingarna i utskottet, att han tidigare icke haft något förslag att komma med såsom tillägg till motiveringen. Vad är det han skriver nu? Han skriver: »Utskottet förutsätter, att därest inlösningssumman skulle påverkas i förhöjande riktning staten på lämpligt sätt kompenseras vid eventuell inlösning av stamaktierna i bolaget.»

Utskottet för sin del d. v. s. utskottsmajoriteten har efter de ingående, jag höll på att säga, förhör, som vi haft såväl med statens representanter i bolaget, två stycken, som med bolagets verkställande direktör, kommit till den uppfattningen, som återfinnes på sid. 9 nederst, och som det är mycket lätt att efter få ögonkast se, vad det innehåller. Vi ha där uttryckt vår uppfattning i den mån vi penetrerat detta spörsmål, och nu sätter jag fingret på den enligt mitt förmenande ömma punkten. Herr Lindberg har icke vågat presumera, att detta skulle innebära någon förhöjande faktor, utan han säger endast: »Därest inlösningssumman skulle påverkas i förhöjande riktning etc.». Ja, mina damer och herrar, jag är icke säker på, att det icke är fördelaktigare att nöja sig med utskottets skrivsätt än att komma med ett så pass svävande förslag, som här är återgivet i reservationen. Bland den expertis, som vi anlitat vid behandlingen av ärendet, befinna sig icke blott — jag höll på att säga — fullödiga affärsmän utan även personer med mycket framstående juridiska kunskaper, som vi försökt pejla på djupet för att få reda på deras uppfattning om de olika formuleringar

Ang. avtal med Luossavaara—Kuirunavaara Aktiebolag och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund. (Forts.)

garnas innebörd. Jag kan för min del alltså icke finna, att det kan innebära någon styrka, om utskottet skulle ha ett så svävande yttrande, som herr Lindberg vill, att vi här skola införa på sid. 9 efter det uttalande, som utskottet gjort.

Sedan kanske jag kan få säga några ord i anledning av vad herr Hagberg i Luleå yttrade om debatten år 1927. Ja, det kanske låter underligt, men här står verkligen en av dem, som voro med 1927, vilken icke kunnat bibringas den uppfattningen angående vad som då skrevs i fråga om inlösningsrätten, att det nu på något sätt kommit fram sådana fakta, att det från statens sida kunde vara berättigat att på grund av vad som inträffat nu komma och kräva en inlösning. En helt annan sak är det, i fall staten en gång skulle finna, att det är med statens fördel förenligt att tillgripa ett inlösningsförfarande, men enligt vad jag kan förstå, måste åtminstone jag för min del och utskottet med mig anse, att sedan regeringen nu efter förhandlingar kommit fram till det resultat, som den kommit till, är den frågan icke aktuell just nu. Herr Hagberg har för sin del också förklarat, att han förstår, att hans yrkande icke blir något annat än en demonstration, och av hans uttalanden att döma framgår det, att han är böjd för att vänta åtminstone något år, innan han på nytt ger sig in på den frågan.

Jag skall icke gå vidare in på detta. Jag har nog litet till att säga, om det skulle vara så att det behövs, men jag tror, att jag icke skall göra det i det läge, som frågan nu fått, icke minst genom herr Hagbergs i Luleå eget erkännande, att vi varit ganska positiva och synnerligen tillmötesgående mot motionärerna i olika avseenden. Jag vill dock passa på att understryka vad som står överst på sid. 11, då det kan ha, synes det mig, en viss betydelse för framtiden: »Det synes utskottet önskligt, att i samband med behandlingen av nu föreliggande förslag till överenskommelse också avtalsmässigt klarläggas Luossavaarabolagets skyldigheter i här förevarande avseende så, att denna fråga i möjligaste mån kan hållas oberoende av ytterligare framtida förhandlingar med bolaget under 1927 års avtals fortsatta giltighetstid.»

På sid. 9 ha vi ett litet stycke, som egentligen börjar nederst på sid. 8, jag skall icke citera det, men det utgör belägg för vad utskottet i det avseendet sagt, och herr Hagberg i Luleå tycks ha rätt tolkat detta. Vi ha försökt ge uttryck för vår mening, att man borde eftersträva en jämnare arbetstillgång och likaså, att bolaget icke finge bryta malmen på det sätt, att bolaget underlåter att hålla erforderliga förberedelsearbeten i gång, d. v. s. bolaget får icke så att säga bryta i fatt och försvåra kommande års brytning på grund av merbrytning nu. Jag tror, att det icke är för mycket, om jag säger, att vi försökt att överallt skapa en plattform, som håller för att kunna få en jämnare fördelning av arbetstillgången där uppe i övre Norrland, och för att tillfredsställa de olika krav, som kommit fram motionsvis om malmförädling, skeppning över Luleå, malm-brytning o. s. v. Det är klart, att man icke kan nå allt. Det är dock — det har också sagts av den siste talaren — två parter, och jag får lov att säga, att jag tycker, att även om det kan hända att det förekommit felaktigheter vid den behandling, som statsutskottet här ägnat ärendet, har utskottet i alla fall gjort sitt yttersta för att åstadkomma en så förmånlig uppgörelse, som det överhuvud taget varit möjligt att vinna. Att det sedan det oaktat kan finnas brister är klart, ty ingen kan ju nå fram till det fullständiga idealet.

Här har av herr Hagberg i Luleå så mycket berörts frågan om arbetarnas pensioner, och han tycktes ha tagit ganska illa upp, att utskottet icke ägnat denna sak någon särskild uppmärksamhet. Jag vill icke precis erkänna det. Det är dock så, att om vi börja på att se efter huru förhållandena te sig, ifall

Ang. avtal med Luossavaara—Küurunavaara Aktiebolag och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund. (Forts.)

staten vore den, som hade att svara för pensionerna, är jag rädd för, att det icke bleve så värst mycket bättre. Jag missunnar icke gruvarbetarna något. Jag vill passa på att säga, att jag unnar dem så bra pensionsvillkor som möjligt, men jag kan icke underlåta att draga en liten parallell. Om man skulle jämföra, huru det förhåller sig med statens egna pensionstagare, och huru pass mycket de själva få betala till sin egen pensionering, och desslikes våga sig på att göra en liten jämförelse med förhållandena i vissa enskilda företag, då frågar jag: vad få i det fallet vederbörande själva vara med om att erlægga? Då kan jag säga, att försöket att pensionera sig med bistånd av enskild arbetsgivare kostar ganska dryga pengar. Jag har kanske sagt det någon gång förut i annat sammanhang, men det är ett faktum, att banvakter och stationskarlar, som ha ett rätt så ansträngande och krävande arbete, få i enskilda företag betala till sin egen och familjepensionering 13 å 14 kronor i månaden.

Jag skall ej gå in längre på detta. Jag blott konstaterar, att även om denna gruvarbetarpension är liten, bör detta kunna ses i samband med att den erhålles utan avgift. Dessutom vill jag tillägga, att det ej bör vara omöjligt för vederbörande där uppe att på avtalsvägen nå mera tillfredsställande resultat än hittills nåtts i fråga om pensioner. Den vägen kan jag som gammal fackföreningsmänniska rekommendera även för gruvarbetarna däruppe. Jag tror, att det är ett lämpligt sätt och att man när en bättre avvägning med den metoden än genom att man här försöker, som herr Hagberg tänkte sig, att ställa detta som ett villkor för tilläggsavtalet, som skall gälla i ej fullt tre år. Jag tror ej, att man kan ha delade meningar om den saken.

Herr talman, jag har gjort flera anteckningar här, men jag tror ej, att jag behöver ägna så värst mycket mera tid åt detta spörsmål. Eftersom herr Hagberg påpekade, att det varit stora omkastningar under årens lopp däruppe, vill jag framhålla, som jag redan sagt, att vi sökt verka i den riktningen, att förhållandena skulle jämnas ut sig så mycket som möjligt. Han har vidare sagt, att det gjorts stora avskrivningar, men jag kan ej se annat, än att detta är en sund politik, att man söker säkerställa ett företag genom avskrivningar så långt som det är möjligt. Han har också — det blir väl andra som få svara på det — jämfört förhållandena i beskattningshänseende i Stockholm och malmkommunerna däruppe. Men den frågan, herr Hagberg, är väl en mycket större fråga, som gäller en hel del företag över hela landet, och man kan ej rimligen begära, att vi i statsutskottet skulle sökt ordna den sidan av saken i detta sammanhang.

Herr Hagberg yttrade, att herr Wigforss visat sig ha hjärta för malmkommunerna. Ja, jag skulle tro det. Herr Hagberg sade litet nonchalant om den proposition, som behandlas i nästa utlåtande från statsutskottet, att det är visserligen bra vad som där föreslås men att det ej på långa vägar motsvarar, vad man tänkt sig däruppe. I denna proposition är i alla fall förslaget, och det visar väl, att herr Wigforss verkligen har hjärta för malmkommunerna — jag tillåter mig säga det vid detta tillfälle — att det på ett bräde skall avsättas 3 miljoner kronor. Jag skulle tro, att det är ett förslag som visar, att man, i den mån det är statsmakterna möjligt, vill försöka träda emellan, så att de omkastningar, som tyvärr ej kunna undvikas i industriell verksamhet av denna beskaffenhet, i möjligaste mån skola utjämnas.

Jag har passat på att säga några ord om detta förslag, eftersom herr Hagberg var inne på det. Jag hoppas, att norrbottningarna i andra kammaren skola visa sig lika förstående för det förslag och det utskottsutlåtande, som här föreligga till riksdagens bedömande, som första kammaren. Det är ej alls för att framhålla, att vi skola taga någon ledning av första kammaren, som jag

Ang. avtal med Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund. (Forts.)

säger detta, utan blott för att det förefaller mig symtomatiskt, att det ej sadas ett enda ord i första kammaren, när statsutskottets utlåtanden nr 88 och 89 klubbades därinne på förmiddagen. Jag tror ej, att man kan säga, att man misskött detta ärende eller båda dessa ärenden vare sig från Kungl. Maj:ts eller från utskottets sida, när man dessutom vet, hur pass framstående, kunniga och inflytelserika motionärer det är, som haft tillfälle att bevaka sina intressen i statsutskottet i båda dessa frågor.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till det föreliggande utskottsutlåtandet.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Aqvist**: Herr andre vice talman! Jag har i anledning av den proposition, som nu behandlas, tillåtit mig väcka en motion, vari jag har sagt följande: »Den ekonomiska ledningen av bolaget synes vara ytterst förtjänstfull, och det är föga troligt, att ur ekonomisk synpunkt något kan göras utöver vad bolagsledningen hittills presterat.»

Det kan synas litet underligt, att jag vågat göra ett sådant uttalande, då ju herr Hagbergs målning av bolagets ekonomiska läge sedan åtskilliga år tillbaka uttryckte allt annat än erkännande åt bolaget. Jag har emellertid gjort detta uttalande därför, att när jag sett på bolagets balansräkningar från 1926 till och med den 30 september 1937, som finnas återgivna i »Affärsvärlden» för den 9 december i fjol, så har jag där funnit, att under de svåra åren 1932 och 1933 hade bolaget en skeppning av 1,574,000 ton år 1932 och 2,126,000 ton år 1933 samt en förlust av nära 19 miljoner kronor 1932 och över 21 miljoner kronor 1933. Man förstår, med vilka svårigheter bolaget under sådana förhållanden har haft att kämpa. Det sista bokföringsåret, som slutade den 30 september 1937, redovisade bolaget en skeppning av mer än 9¹/₂ miljon ton och en nettovinst på över 47 miljoner kronor. Av denna har bolaget, sedan royalty betalats med över 14¹/₂ miljon kronor och en lika stor summa gått till TGO, avsatt ej mindre än 33 miljoner kronor till fondbildning.

Vid behandlingen av ärendet på statsutskottets fjärde avdelning upplystes från dels statens representanter i bolagets styrelse och dels bolagets representant, att avsikten är att åstadkomma en så stor fondbildning, att man kan hålla arbetet i gång även under kristider, så att ej arbetslöshet då inträder, och att för övrigt göra rätt för sig. Det är ju endast glädjande, att bolaget nu har kunnat konsolidera sin ställning så, att det är i stånd, så långt man kan förstå, att uppfylla en sådan önskan.

När jag såg dessa räkenskaper, motionerade jag om att i fråga om vinsten på den merbrytning, som nu ifrågasättes, skulle, sedan en tredjedel avsatts till avskrivningsfonden, av återstoden två tredjedelar gå till staten och en tredjedel till bolaget. Det syntes mig, att man kanske kunde begära det med tanke på de liknande bestämmelser, som finnas i 1927 års avtal rörande brytning över i avtalet angivet kvantum efter den 1 oktober 1947. Det har emellertid ej varit möjligt att nu uppnå detta resultat, men i stället har i den proposition, som behandlas i följande utlåtande, finansministern begärt, att riksdagen skall avsätta 3 miljoner kronor till hjälp åt de norrländska kommunerna. Jag gjorde denna framställning till stor del därför, att det under riksdagsresan framfördes så starka önskemål från Norrbottenskommunerna, att jag ansåg, att det var lämpligt, att staten på sådant sätt fick en större del av vinsten för att få möjlighet att hjälpa de norrländska kommunerna. Det

Ang. avtal med Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund. (Forts.)

önskemålet blir nu delvis uppfyllt i alla fall, och vi skola hoppas, att de konjunkturer, mot vilka vi gå, ej skola bli så svåra som de, som voro rådande under åren 1932 och 1933.

Jag kan ej se annat, än att det förslag till avtal, som nu föreligger och som statsutskottet har utformat, är det bästa möjliga i närvarande situation. Det tillfredsställer på ett mycket långt gående sätt de önskemål, som framställts från Norrbottenskommunerna. I första kammaren har ju herr Hansén, som tillsammans med en hel del ledamöter har fört fram ett par av dessa motioner från Norrbottenshåll, ej haft någon anmärkning mot statsutskottets förslag. De önskemål, som jag tillåtit mig framföra, ha också blivit beaktade i utskottsutlåtandet. Det har sagts, att det kunde finnas skäl för en sådan vinstfördelning och man kan ju också tänka sig, att en sådan vinstfördelning i framtiden kan hållas i minnet och att det då blir större möjligheter att genomföra den.

Jag har med dessa ord något velat bemöta den kritik mot bolagets ledning, som förts fram här av herr Hagberg, och jag vill också, herr andre vice talman, yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Hage: Herr talman! Herr Hagberg fällde i sitt anförande ett ytt-
rande, som berörde mig. Han påpekade, att jag för några år sedan hade gått in för en del krav, som ej nu förefunnos — såvitt jag fattade honom rätt — i de motioner, som jag varit med om att väcka. Man kunde möjligen därav få den uppfattningen, att herr Hagberg menade, att jag frånträtt en viss del av de krav, som jag förut framfört, t. ex. frågan om en ordentlig pension till gruvarbetarna. Om det skulle ligga en sådan mening bakom herr Hagbergs anförande, vill jag emellertid säga, att så får min inställning till denna fråga ej fattas.

I övrigt vill jag redan från början säga, eftersom jag väckt och utarbetat en del motioner i denna fråga, att jag naturligtvis ej är fullt belåten med vad riksdagen kommer att besluta i dag, men det är, såvitt jag förstår, ej statsutskottet heller. Jag har också den uppfattningen — som t. ex. herr Lindberg framförde — att det hade varit önskligt, om man kunnat avpressa bolaget, den andra parten, längre gående medgivanden i detta fall. För min del trodde jag till en början, att det skulle kunna gå till på det sättet, att man vid underhandlingarna med bolaget helt enkelt skulle kunna slå näven i bordet och säga som så, att vilja herrarna ej vara med om, vad vi från statens sida kräva, så blir det ej något av med dessa 6 miljoner ton i merbrytning. Det var min första inställning. Men jag måste erkänna, att sedan jag samtalat med på detta område kunniga män, har jag fått den uppfattningen, att så enkelt ligger saken ej till. Såvitt jag förstår, fanns det ej möjlighet att ytterligare pressa bolaget genom ett sådant hot, och i betraktande därav skulle jag tro, att vad som nu ernås — i synnerhet om hänsyn tages till statsutskottets *motivering* till detta utlåtande — kanske ändå till sist är det mesta möjliga, som kan uppnås *just nu*.

Emellertid vill jag i detta sammanhang säga, att jag hoppas, att det, som nu beslutas, ej skall vara sista ordet i denna fråga. Jag vill hoppas, att här finns möjligheter att föra fram positionerna undan för undan för att vinna mer och mer åt staten. Särskilt måste jag säga, eftersom den saken påtalats, att när det gäller *skattefrågan* — jag skall ej gå in på några detaljer där — borde så småningom kunna uppnås någonting mer för kommunerna och det

Ang. avtal med Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund. (Forts.)

allmänna, visserligen ej genom beslut i *detta* sammanhang på föredragning av statsutskottet men på annat sätt.

Nu ha jag och mina länskamrater emellertid, som alla veta, från början uttryckt vår missbelåtenhet med den här saken. Det ha vi gjort dels genom att uppvakta finansministern — jag har varit uppe och oroat honom och ibland haft förhandlingar med honom i flera timmar — och han har varit mycket välvillig och tillmötesgående, och dels genom att plåga statsutskottet på ett oerhört sätt. Statsutskottet har också varit mycket välvilligt och vänligt och har till slut lyckats åstadkomma en motivering, däri det medges en hel del saker, som vi äro intresserade av. Jag skall be att få framföra vårt tack för detta. Jag inlägger i statsutskottets motivering — både när det gäller fraktningen av malm över Luleå, när det gäller den ökade brytningen av malm i MalMBERGET och när det gäller utskottets tillmötesgående mot landstinget i det närmast följande utlåtandet — jag inlägger, säger jag, i motiveringen på dessa punkter ett visst löfte om att man, så långt det är möjligt, skall tillmötesgå de rättvisa och riktiga krav, som framförts från Norrbotten genom motioner i båda kamrarna. Då ena parten, såvitt jag kan förstå, icke kan spela diktator i det här avseendet, vill jag säga, att jag för min del i stort sett och med hänsyn till den föreliggande situationen är någorlunda belåten med detta statsutskottsutlåtande. Man har som sagt på flera punkter velat tillmötesgå en del önskemål, som framförts från oss i Norrbotten, och under förhoppning om att man vid ett kommande tillfälle skall kunna komma ännu längre, särskilt när det gäller skattefrågan, skall jag be att få förklara, att jag är beredd att rösta för detta utlåtande, sådant det nu föreligger. Skulle riksdagen vilja vara med om att därutöver göra det uttalande som föreslagits av herr Lindberg, har jag ingenting att invända däremot. Det kan ju tänkas, att i den formulering, som herr Lindberg föreslagit, kan ligga en viss säkerhet för framtiden, när det gäller uppgörelsen med bolaget.

Ja, herr talman, detta är min ståndpunkt i den här frågan, och jag slutar med att ännu en gång framföra mitt tack till statsutskottet för det tillmötesgående, som visats Norrbottens intressen i detta sammanhang.

Herr Hagberg i Luleå: Herr talman! För att icke något missförstånd skall uppstå, vill jag säga, att jag icke alls nämnde herr Hages namn i någon avsikt att söka misstänkliggöra honom. Jag endast påminde om, att år 1927 beklagade herr Hage, att statsutskottet icke hade sagt ett dugg om arbetarnas pensioner och om bostäderna, och att detta var precis detsamma som jag i dag har anledning att beklaga.

Gentemot vad statsutskottets ordförande sade vill jag bara göra en anmärkning, nämligen i fråga om beskattningen. Det föreligger visserligen samma problem över hela landet, men nog hade man, som saken här legat till — det har i varje fall icke funnits något formellt hinder därför — kunnat uppnå en bättre överenskommelse med bolaget. Och då borde ju regeringen ha beaktat den sidan av saken. Jag erinrar om, att denna fråga har diskuterats i tjuo år. Det har icke varit någon lag som fastställt, men det har ändå gällt, att bolaget i Kiruna skulle skatta till municipiet för 25 % av inkomsterna. Siffran har senare ändrats till 10 %. Det har alltså icke varit ett fast procenttal. Bolaget självt har ursprungligen ansett sig böra skatta för 10 % av inkomsterna, och detta till ett samhälle som är uteslutande uppbyggt på gruvhanteringen och som kommer att dö om gruvhanteringen dör. Jag menar alltså, att det har funnits möjlighet för regeringen att beakta den här saken, och den

Ang. avtal med Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund. (Forts.)

kan ju ha sin uppmärksamhet därpå, när frågan kommer tillbaka. Det finns ju, som sagt, i varje fall formell möjlighet att uppnå en bättre lösning av spörsmålet.

I övrigt har jag ingenting att tillägga.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr andre vice talmannen gav till en början propositioner beträffande utskottets hemställan, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till berörda hemställan med den ändring däri, som innefattades i bifall till motionen II: 159 av herr Hagberg i Luleå m. fl.; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Därefter gav herr andre vice talmannen beträffande motiveringen propositioner dels på godkännande av utskottets motivering dels ock på godkännande av utskottets motivering med den ändring däri, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

§ 9.

Föredrogs vart efter annat:

statsutskottets utlåtande, nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa stödåtgärder inom malmkommunerna jämte två motioner; samt

bankoutskottets utlåtanden:

nr 24, i anledning av väckta motioner rörande understöd från Vadstena krigsmanshuskassa åt visst f. d. indelt manskap m. m.;

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillämpning i vissa fall av allmänna familjepensionsreglementet å befattningshavare, som avgått med förtidspension före reglementets ikraftträdande;

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beräkningen av pensionsavdrag enligt militära tjänstepensionsreglementet för vissa icke-ordinarie befattningshavare vid försvarsväsendet; och

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade pensionsförmåner för vissa f. d. underofficerskorpraler vid flottan m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10.

Ang. hos hushållningssällskapen anställda vandringsrättares avgångs- och pensionsålder. Härpå föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 28, i anledning av väckta motioner angående hos hushållningssällskapen anställda vandringsrättares avgångs- och pensionsålder; och anförde därvid:

Herr **Sandberg**: Herr talman! I det föreliggande utskottsutlåtandet behandlas frågan om vandringsrättarnas pensionsålder. Vi ha i ett par motioner från olika håll framställt yrkande om, att pensionsåldern för vandringsrättarna skulle sänkas från nuvarande 65 år till 60 år. Bankoutskottet har emellertid icke funnit sig kunna tillstyrka motionärernas yrkande.

Det kan ju tyckas, att detta inte är någon så stor fråga, eftersom den grupp av befattningshavare det här gäller är ganska liten. Jag har emellertid, herr talman, begärt ordet, icke för att göra något yrkande, men för att understryka, att denna fråga icke är av så liten betydelse, som man skulle kunna tro, då man tänker på det lilla antal befattningshavare det gäller, nämligen för närvarande 87.

Ang. hos hushållningssällskapen anställda vandringsrättares avgångs- och pensionsålder. (Forts.)

Bankoutskottet avstyrker motionerna bland annat med hänvisning till, att det enligt nu gällande bestämmelser finnes möjlighet att, om särskilda skäl därtill äro, efter framställning till pensionsanstalten av befattningshavarens huvudman få pensionsåldern för vandringsrättarna sänkt till 62 år. Ja, det är riktigt, att en sådan möjlighet föreligger. Den innebär emellertid, om den skulle utnyttjas, en minskning av pensionen med över 300 kronor per år, ett ganska betydande belopp, då den pension det här är fråga om inte rör sig om större totalbelopp än 1,330 kronor. Sedan kan det ju vara förtjänt att anmärkas, att framställningar om nedsättning av pensionsåldern på det sätt utskottet omnämner upprepade gånger gjorts, utan att de lett till något resultat. Pensionsanstalten erinrar i sitt yttrande om att sådana framställningar gjorts utan att de kunnat av anstalten bifallas, och det meddelas även i en parentes, att någon sådan framställning icke gjorts av Västerbottens läns hushållningssällskap, som dock är ett av de hushållningssällskap, som ha de flesta vandringsrättarna anställda. Ja, detta påpekande från pensionsanstaltens sida är måhända riktigt så till vida, att någon framställning icke gjorts på det formellt riktiga sättet. Vi ha icke skrivit direkt till pensionsanstalten. Men redan vid ifrågavarande befattningars reglerande år 1922 gjordes från hushållningssällskapets sida i skrivelse till lantbruksstyrelsen, som har att godkänna villkoren för dessa befattningar, förslag och yrkande om att pensionsåldern för bland annat vandringsrättarna skulle nedsättas till 62 år. Denna framställning ledde emellertid icke till något resultat. Det är alltså inte så underligt, om man nu här i riksdagen framför krav på en förbättrad ställning i pensionsavseende för denna grupp av befattningshavare. Vi ha inte haft någon vidare god erfarenhet av möjligheterna att erhålla rättelse inom ramen av de nu gällande bestämmelserna.

Jag nämnde i början av anförandet, att denna fråga inte är av så liten betydelse som man i första hand skulle kunna tro. Jag understryker detta ytterligare och ber att få framhålla, att dessa befattningshavares verksamhet är av stor betydelse för jordbruksundervisningen och att pensionsfrågan för vederbörande själva är utav mycket stor betydelse i ekonomiskt avseende. Vad beträffar den förstnämnda synpunkten, erinrar jag om, att vi inom norrlandsläna ha ett stort antal vandringsrättare, vilka ha en mycket viktig uppgift att fylla i den lägre lantbruksundervisningen. Jag tror, att erfarenheten också är den, att de fylla denna uppgift på ett gott sätt, och det är därför av vikt, att man tillser, att de få arbeta under villkor, som äro någorlunda drägliga.

Beträffande i övrigt frågan om pensioneringen av dessa befattningshavare, är det ett anmärkningsvärt och jag vågar säga oefterrättligt förhållande, som nu råder. Inom exempelvis Västerbottens läns hushållningssällskap äro vandringsrättarna enligt anställningsvillkoren förpliktade att sluta sin tjänstgöring vid 55 års ålder. Man har ansett, att tjänstgöringen är av så pass krävande art och fordrar sådan kraft och vigör, att man icke velat behålla vederbörande i tjänsten längre än till 55 års ålder. Men rätten till pension inträder först vid uppnådda 65 år. Under hela tio år skall alltså vederbörande gå utan någon inkomst, om han inte kan ordna för sig på något annat sätt under denna tid. Det är emellertid inte så lätt för en person i denna ålder att skaffa sig någon inkomst i den allmänna marknaden. Då pensionsanstalten i sitt yttrande säger, att dessa befattningar varit avsedda att vara övergångsbefattningar, vill jag gentemot detta erinra om att åtminstone inom norrlandsläna har erfarenheten visat, att så icke blivit fallet, utan befattningarna i fråga ha blivit sluttjänster.

Vi förmena, att denna pensionsfråga bör lösas på det sättet, att vederbö-

Ang. hos hushållningssällskapen anställda vandringsrättares avgångs- och pensionsålder. (Forts.)

rande vid exempelvis 60 års ålder erhålla rätt till pension av ungefär den storlek, som enligt nu gällande bestämmelser skall utgå vid 65 års ålder. Givetvis finge detta medföra något högre avgifter från befattningshavarna själva och från huvudmannen och bidrag från staten, men det kunde ju inte hjälpas.

Ja, herr talman, med vad jag nu sagt har jag velat dels erinra om att det här gäller en grupp av befattningshavare, som rättvisan och skäligheten fordra att vi uppmärksamma, och dels understryka önskvärldheten utav att den revision av reglementet för statens pensionsanstalt, som utskottet talar om och förutsätter skall komma att ske, snarast måtte komma till stånd, och att vid denna revision bland annat vandringsrättarnas pensionsförhållanden uppmärksammas. Såsom det nu är, äro förhållandena för denna befattningshavaregrupp i pensionshänseende oefterrättliga.

Häruti instämde herrar *Johansson* i Tväråselet och *Silfwerbrand*.

Herr Holmgren: Herr talman! Vid det förhållandet att den föregående ärade talaren icke hade något att invända mot utskottets kläm, skall jag endast kortfattat bemöta honom.

Han framhöll mycket riktigt, att det redan nu finnes möjlighet att sänka pensionsåldern till 62 år i vissa fall, då man finner en sådan sänkning synnerligen önskvärd. Utskottet har å sin sida ansett, att en generell sänkning av pensionsåldern icke bör genomföras för en enstaka grupp av befattningshavare utan bör upptagas till omprövning i samband med en mera omfattande översyn av pensionsåldern för alla dem, som äro anslutna till statens pensionsanstalt. En allmän revision av reglementet för statens pensionsanstalt har redan länge varit aktuell och kommer inom en nära framtid att upptagas till behandling. Vid sådant förhållande har utskottet icke ansett sig böra tillstyrka riksdagen att vidtaga någon åtgärd i det föreliggande fallet, och jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

Vid härefter skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande, nr 29, i anledning av väckta motioner om beredande av representation åt de privatanställda i arbetsdomstolen m. m. biföll kammaren vad utskottet däri hemställt.

§ 12.

Ang. avgiftsplikten enl. lagen om folkpensionering. Å föredragningslistan fanns vidare upptaget andra lagutskottets utlåtande, nr 30, i anledning av väckta motioner rörande avgiftsplikten enligt lagen den 28 juni 1935 om folkpensionering.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Nordström i Kramfors: Herr talman! När frågan om pensionsreformen behandlades vid 1935 och 1936 års riksdagar, rådde en tämligen hög stämning inför utsikten att man skulle genomföra denna pensionsreform. Men även bland de talare, som då uttryckte sin tillfredsställelse med reformen, och vilka t. o. m. gingo så långt, att de betecknade dagen såsom den största i riksdagens historia, höjdes röster emot de principer, som man lagt till grund för pensionsreformens avgiftssystem. Det fanns t. o. m. talare, som redan då voro inställda på, att denna ökning av pensionsavgifterna skulle komma att drabba de fattigaste i samhället. Man förklarade och bemötte detta med att

Ang. avgiftsplikten enl. lagen om folkpensionering. (Forts.)

såga, att här gällde det att lägga upp en försäkringsteknisk grundval för folkpensionerna, så att pensionärerna själva skulle betala sina pensioner. Det var den princip, som man lade till grund för pensionsreformen.

Nu är det ju ändock uppenbart, att de folkpensioner, som pensionärerna få genom den s. k. avgiftspensionen, utgöra en mycket ringa del av pensionen i sin helhet, och det kan alltså icke vara riktigt, när man säger, att folkpensionsreformen skulle vara byggd på en försäkringsteknisk grundval, utan den måste naturligen vara byggd på annat sätt. Jag tror också, att det i dag råder en viss dagenefterstämning i fråga om avgifterna till folkpensionerna. Den där hurra-vad-vi-är-bra-stämningen, som fanns 1935, har i dag hunnit att förklinga både hos en rad pensionärer, som skulle få del av de förbättrade pensionerna, och hos dem som sett de höga avgifterna på sina skattsedlar. Utan att vilja göra gällande att det icke blivit någon som helst förbättring, långt därifrån, det skall villigt erkännas, att folkpensionsreformen ändock givit en hel rad förbättringar för många av de gamla, är det ju dock tydligt, att man redan i dag efter några månaders verkningar av denna folkpensionering har en stor debatt pågående i hela den svenska pressen angående det faktum, att det är fattigvårdsmyndigheterna i huvudsak, som lägga beslag på dessa förbättrade pensioner, och då blir ju det ännu mindre hållbart, detta tal om att det skulle vara en försäkringsteknisk grundval, och därmed också att det skulle finnas motiv för de ökade pensionsavgifterna. Det är möjligt, att en gång i framtiden dessa högre pensionsavgifter kunna ge en högre avgiftspension, men det kan ju endast betyda, att tilläggspensionen som sådan icke kommer att beviljas i samma utsträckning som för närvarande, och man har alltså ingen som helst valuta för dessa ökade pensionsavgifter, som man i dag ser på skattsedlarna.

Jag tror, att speciellt för familjeförsörjare och för äkta makar torde det nya avgiftssystemet framstå såsom oerhört ofördelaktigt. En familjeförsörjare eller två äkta makar, som äro mantalsskrivna i samma hushåll, skola betala dubbla avgifter emot den som är ogift. Utskottet säger också i sitt utlåtande, angående de föreliggande två motionerna, speciellt beträffande motionen i första kammaren nr 35, att det är ett spörsmål, som säkerligen borde tagas upp till undersökning och till utredning, om på vilken väg man skall kunna borteliminera dessa olägenheter. Då utskottet här alltså enligt min mening har tagit upp dessa problem och också ställt i utsikt och för sin del ansett det nödvändigt, att den tillsatta stora kommittén för översyn av socialvården också tar dessa problem under överbägande, har jag intet särskilt yrkande rörande vår motion i dag, utan jag skall endast uttala den förhoppningen, att icke bara frågan om de äkta makarnas pensionsavgifter upptages utan också pensionsavgifterna för de tusentals fattiga i vårt land, som i dag ha fått fördubblade avgifter på sina skattsedlar, men som ha mycket små utsikter att få någon valuta för denna ökning — att också detta problem tages upp av denna kommitté, och att kommittén alltså skall kunna framlägga förslag, som bättre tillgodoser de fattiga pensionärerna och dem som i dag ha fått sina utgifter på skattsedlarna ökade genom pensionsavgifterna.

Herr **Hage**: Herr talman! Herr Nordström gjorde intet yrkande i denna fråga med anledning av den motion han väckt. Det förstår jag mycket väl, ty det skulle ha varit den största otur, som skulle kunnat inträffa för herr Nordström, om andra lagutskottet hade tillstyrkt denna motion och den hade gått igenom. Resultatet därav hade visserligen blivit, att vissa mindre inkomsttagare hade fått betala något mindre avgifter och en del större inkomsttagare hade fått betala högre avgifter. Men resultatet i övrigt av motionen

Ang. avgiftsplikten enl. lagen om folkpensionering. (Forts.)

hade blivit, att större pensionsavgiftspensioner eller grundpensioner kommit att utgå till de stora inkomsttagarna, utan att de små inkomsttagarna fått någon nytta därav utan endast fått nedsatta pensioner. Så skulle denna motion ha verkat, om den hade bifallits. För åstadkommande av att de större avgifterna — som enligt motionen skulle åläggas de större inkomsttagarna — skulle gå till de mindre inkomsttagarna, måste ännu en bestämmelse komma till i lagen, men det finns intet förslag om den saken i denna motion. Alltså skulle faktiskt motionen ha verkat i den riktningen, att småpensionärer hade fått mindre pensioner och större pensionstagare hade fått större pensioner, om denna motion hade blivit bifallen precis efter ordalydelsen. Och det antar jag icke herr Nordström egentligen har avsett.

Herr talman! Med utgångspunkt icke minst från detta förhållande skall jag för min del be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Nordström i Kramfors: Herr talman! Jag hade icke väntat, att herr Hage skulle kommit med samma demagogiska uppläggning av frågan här i riksdagen som han gjort i sin tidning i Norrbotten. Han säger, att därest vår motion skulle blivit bifallen, skulle endast de större inkomsttagarna, vilka betala högre avgifter, också fått högre pensionsbelopp. Då skulle jag vilja ha ett svar på den frågan, huruvida man icke bör kunna utgå från att en inkomsttagare på låt mig säga 50,000 kronor, som finge betala 2 % av sin inkomst till dess han bleve pensionsberättigad, bör ha över 300 kronor privilegierad inkomst vid den tid han blir pensionsberättigad. Vi ha i vår motion icke tagit upp frågan om förändringar av pensionsbeloppen denna gång, då vi tro bättre om regeringen än herr Hage tycks göra, vi tro inte att denna regering skulle tagit ett eventuellt bifall till vår motion till intäkt för en försämring av de fattigas pensioner. Redan vid 1935 års riksdag anförde socialministern angående frågan om avgifterna, att man hade två alternativ att välja mellan, det ena att taga 1 % av alla inkomsttagare, det andra att nöja sig med dess maximala belopp, som nu gälla.

Nu tror jag icke att herr Hage vill göra gällande, att vare sig de små inkomsttagarna eller de stora inkomsttagarna få full valuta för sina pensionsavgifter, och herr Hage har heller inte gett något som helst skäl för de tunga avgifter som lagts på de fattigaste. Därför kan jag, herr talman, icke förstå, varför herr Hage velat komma vår motion till livs med en dylik uppläggning av frågan här i riksdagen.

Herr Hage: Herr talman! Det torde vara så, att var och en, som känner till denna sak, förstår, att herr Nordström har fel och att jag har rätt i denna fråga. Här är det bara fråga om avgiftspensioner eller grundpensioner, som de nu heta. De utgå på grundval av de erlagda avgifterna, och då förstår var och en, att genom ett bifall till denna motion, som går ut på att öka avgifterna för de stora inkomsttagarna, blir följden helt enkelt den, att de stora inkomsttagarna få ett större underlag till pensionerna, som därigenom ökas. Punkt och slut.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 31, i anledning av väckt motion angående privilegierad inkomst enligt lagen den 28 juni 1935 om folkpensionering.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 296, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr Lindahl m. fl. hemställt,

Ang. privilegierad inkomst enl. lagen om folkpensionering. (Forts.)

att riksdagen måtte besluta ett tillägg till 7 § första stycket av folkpensionsringslagen av den innebörd, att en viss del av gift mans arbetspension skulle räknas tillkomma hustrun.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Lindahl**: Herr vice talman! Jag lovar kammaren, att jag skall göra pinan kort genom att tala för den av mig framförda motionen så kort och koncentrerat som möjligt.

Jag vill för det första tacka utskottet för det relativt stora tillmötesgående motionen har rönt. Tacksamheten liksom glädjen skulle emellertid ha varit betydligt större, om utskottet icke stannat vid att hänvisa till den i år tillsatta socialvårdsutredningen. Man kan ju nämligen icke med bästa vilja i världen värja sig för den tanken, att denna socialvårdsutredning får så många spörsmål att behandla, att den blir den verkliga jätteutredningen, den väldiga gryta, där frågor av olika slag stoppas ned, men där icke alla dessa frågor komma upp till ytan. Utan att i förväg sjunga någon klagovisa här i kammaren — var dag har ju nog av sina egna bekymmer — vill jag emellertid säga, att vi motionärer naturligtvis ansett, att denna motion borde ha fått en behandling, som kunnat resultera i ett något skyndsammare fullföljande av motionens syfte.

Vår motion syftar ju till en något bättre ställning för vissa personalgrupper, som nu ha att erlägga dryga avgifter till arbetarpensioner eller till anställningspensioner. Det gäller de lägsta personalgrupperna vid statsverken och vid de enskilda järnvägarna, typografer, spårvägsmän o. s. v., och avsikten är att bereda dessa en möjlighet till åtminstone en mindre tilläggspension från den allmänna pensionsförsäkringen. Detta skulle ske på det sättet, att båda makarna erhöles s. k. privilegierad inkomst. Det är ju nämligen så, att när en gift man erhåller pension efter slutad anställning, så måste han på denna pension också försörja sin hustru. Den saken är tydlig och klar. I en hel del fall är det ju också på det sättet, att vid mannens frånfälle hustrun erhåller s. k. änkepension. De s. k. arbetsgivarpensionerna äro så ordnade, att arbetsgivaren har formell möjlighet att avskilja en viss del av pensionen till pensionärens hustru. Genom en dylik anordning erhålla båda makarna möjlighet till en något högre tilläggspension. Den personal och de arbetargrupper, som i detta fall skulle beröras, ha sannerligen icke högre pensioner än att denna tilläggspension vore ytterst behövlig, framför allt kanske å dyrorter. Men en sådan anordning skulle också, såvitt jag förstår, ha en viss psykologisk effekt. Det är nämligen givet, att med nuvarande förhållanden många anse det betungande att betala både pensionsavgift till den egna pensionskassan och dessa avgifter, som komma på kronodebetsedeln i form av 38 eller 40 kronor varje år. Att det verkligen föreligger missnöje häröver kan vem som vill lätt undersöka vid någon av de större arbetsplatser, som härvidlag kunna komma i fråga. Genom en sådan anordning, som motionärerna föreslå, skulle detta tämligen utbreda missnöje säkerligen i viss mån avtrubbas.

Herr talman! Jag är redan på förhand övertygad om motionens öde, och det tjänar föga till att utförligare tala för densamma. Jag ber därför att efter denna korta motivering få sluta med att yrka bifall till motionen.

Herr **Sandström**: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag. Utskottet har hänvisat icke enbart till den stora socialvårds-

Ang. privilegierad inkomst enl. lagen om folkpensionering. (Forts.)
utredningen, utan även till en annan sakkunnigkommitté, nämligen kommittén angående pensionering av i enskild tjänst anställda, från vilken vi snart vänta ett utlåtande. I avvaktan därpå bör man icke röra vid dessa saker och skriva till Kungl. Maj:t härom, särskilt som det är så kort tid sedan dessa frågor reglerades i samband med folkpensioneringen, nämligen år 1935.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr andre vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 14.

Vidare föredrogos vart för sig andra lagutskottets utlåtanden:

nr 32, i anledning av väckta motioner om utsträckt tillämpning av lagen den 27 juni 1927 angående uppsikt å vissa jordbruk; och

nr 33, i anledning av väckt motion om ändring av 55 § i lagen den 12 maj 1917 om expropriation.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 15.

Ang. reglering av arbetstiden för affärs- och kontorsanställda m. m.

Vid härpå skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande, nr 34, i anledning av väckta motioner om reglering av arbetstiden för affärs- och kontorsanställda m. m. begärdes ordet av

Herr **Nordström** i Kramfors, som anförde: Herr talman! Med hänsyn till att remissyttrandena i den utredning, som för närvarande verkställes på det område, nu förevarande motion gäller, skola vara inkomna till Kungl. Maj:t under detta år, och jag därför vill hoppas, att det finns möjlighet få fram ett Kungl. Maj:ts förslag till nästkommande års riksdag om reglering av arbetstiden för affärs- och kontorsanställda, har jag intet yrkande.

Vidare yttrades ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 16.

Ang. rätt för konstsalonger att hålla öppet å sön- och helgdagar m. m.

Andra lagutskottets utlåtande, nr 35, i anledning av väckta motioner om rätt för konstsalonger att hålla öppet å sön- och helgdagar m. m. föredrog nu; och anförde därvid:

Herr **Kilbom**: Herr talman! Jag ber att få uttala mitt och mina medmotionärers tack till utskottet för det förslag, som utskottet framlagt. Jag gör detta så mycket hellre som utskottet är enhälligt och följaktligen har visat sig mera förstå en absolut enhällig folkmening än vad åklagarmyndigheterna ha gjort. Det förefaller mig, herr talman — utan att jag vill på något sätt lasta de åtal, som härvidlag ha väckts — som om man med användande av ett uttryck från den syndikalistiska fackföreningsrörelsen skulle kunna säga, att åklagarmyndighetens uppträdande i denna fråga är intelligenssabotage av folks strävan till en kulturjutning.

Då nu utskottet emellertid ansett sig böra föreslå endast att salonger för visning av konstverk få hållas öppna, men att försäljning av konstverk därvid icke må äga rum, och samtidigt sagt, att frågan vid den fortsatta beredningen av butiksstängningslagen måste bli föremål för en allsidig ompröv-

Ang. rätt för konstsalonger att hålla öppet å sön- och helgdagar m. m.

(Forts.)

ning, skulle jag vilja till protokollet ha uttalat den förhoppningen, att det blivande lagförslaget måtte taga ett steg till, så att det blir möjligt att även få sälja konst på konstsalonger på söndagarna. Jag anser nämligen, att detta är en sak, som under inga omständigheter kan såra dem, vilka anse, att sön- och helgdagar skola användas till gudstjänst, men att den begränsning, som nu föreslås, väl förhindrar stora grupper av befolkningen att köpa konst. Jag fäster damernas och herrarnas uppmärksamhet på den omständigheten, att arbetarorganisationer under de sista åren ha börjat arrangera egna konstutställningar. Det har exempelvis skett två gånger — måhända tre — att Stockholms spårvägmän i deras klubblokal ute i Råsunda anordnat sådana utställningar. Och resultatet har såväl med hänsyn till besökarantal och det intresse i övrigt, som utställningarna tilldragit sig, som också med hänsyn till antalet försålda konstverk överträffat både arrangörernas och utställarnas förväntningar. I uttalanden till pressen ha konstnärerna också framfört sitt tack till vederbörande arbetarorganisation — det skedde för övrigt i samråd med arbetarnas bildningsförbund — för det initiativ, den härvidlag hade tagit.

Nu kan man invända, att spårvägsmännen med hänsyn till sin tjänstgöring väl ändå ha tid både att gå och titta på och att köpa konstverk en vardag. Och det är naturligtvis riktigt. Men den invändningen emot mitt resonemang kan icke göras i fråga om de arbetare, som ha kontinuerligt dagarbete, exempelvis vid järnbruken. Jag vet, att exempelvis vid Sandviken ha arrangerats konstutställningar, som arbetarna varit mycket intresserade av. Jag förstår då icke, varför det skulle vara omöjligt att bereda möjlighet även för dem att få avsluta köp av konst på en söndag. Det är väl för övrigt bara en ren fiktion, då man härvidlag tror, att man skall förhindra försäljning. Ty var går gränsen mellan köp och icke köp? Avtal kan ju slutas på söndagen och pengarna på något sätt erläggas en efterföljande vardag. Jag tror sålunda, att man vid den fortsatta beredningen av frågan mycket väl kunde taga hänsyn till dessa omständigheter och medge försäljning på söndag och helgdag.

Jag har, herr talman, såsom anförts, med dessa skäl velat ge möjlighet till att man vid den fortsatta beredningen tar hänsyn till anförda omständigheter, och hoppas, att man genom av mig framfört förslag underlättar möjligheten för den breda publiken att både se och köpa konst. Jag är övertygad om att det skall bli både av kulturellt värde för allmänheten och av värde för konstnärerna. Statsmakterna ha ju förut visat, att de behjarta åtminstone de senares intressen, i och med det anslag, som beviljats, och de debatter, som ägt rum i denna fråga under de sista åren.

Vidare yttrades ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 17.

Slutligen föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion angående tjänstebrevsrätt för ordförande i barnavårdsnämnd; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 18.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 11, i anledning av väckta motioner angående ändrade bestämmelser om valkretsindelning vid landstingsmannaval;

statsutskottets utlåtanden:

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1938/39 till värme- och ventilationsanläggningar i operabyggnaden m. m.;

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till verksamheten vid skyddshemmen m. m.;

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Vatten-domstolarna: Avlöningar m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående förvärv av aktier i vissa järnvägsaktiebolag jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsförvärv av Gävle—Ockelbo järnväg;

bevillningsutskottets betänkande, nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § 1 mom. förordningen den 28 september 1928 (nr 376) om särskild skatt å vissa lotterivinster;

bankoutskottets memorial och utlåtanden:

nr 29, angående användande av riksbankens vinst för år 1937 m. m.;

nr 30, angående särskild ersättning åt en tjänsteman hos bevillningsutskottet; nr 31, i anledning av framställningar angående pensioner och understöd åt vissa i statens tjänst anställda eller förut anställda personer m. m.; och

nr 32, i anledning av vissa framställningar rörande understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av § 17 mom. 6 och § 27 mom. 1 B värnpliktslagen den 30 juni 1936 (nr 443); och

nr 37, i anledning av väckt motion om viss ändring i vattenlagen; samt

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av väckt motion angående utredning om skärgårdens trafikproblem.

§ 19.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 165, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 40 med förslag till gruvlag m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 20.

Justerades protokollsutdrag.

§ 21.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Larsson</i> i Mörlanda	under 3 dagar fr. o. m. den 2 april,
› <i>Persson</i> i Grytterud	› 3 › › › 4 ›
› <i>Annér</i>	› 3 › › › 4 ›
› <i>Leffler</i> (sjuk)	tills vidare › › 2 › och
› <i>Svedman</i>	under den 4 april.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 10.24 e. m.

In fidem
Sune Norrman.